

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI
BİLİM DALI

KATILIM BANKACILIĞINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
FAALİYETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eyyüp Yakup GEDİKLİ

İstanbul
Kasım-2020

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI
BİLİM DALI

KATILIM BANKACILIĞINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
FAALİYETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eyyüp Yakup GEDİKLİ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Haşmet GÖKIRMAK

İstanbul
Kasım-2020

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı,
Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS
TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Haşmet GÖKIRMAK

Üye Prof. Dr. İbrahim Güran YUMUŞAK

Üye Prof. Dr. Hakan SARIBAŞ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. Ali GÜNEŞ

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Katılım Bankacılığında Sürdürülebilirlik Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Eyyüp Yakup GEDİKLİ

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezimin hazırlanması aşamasında bana her konuda destek olan değerli hocam Dr. Haşmet GÖKIRMAK'a, ardından annem Sevcan GEDİKLİ ve babam Hasan GEDİKLİ başta olmak üzere ablalarım ve tüm aileme ve son olarak da araştırmamıza fikirleri ve yönlendirmeleri ile destek olan bütün iş arkadaşlarıma ve mülakat yaptığımız sevgili büyüklerime teşekkürlerimi sunarım.

Eyyüp Yakup GEDİKLİ
İstanbul-2020

ÖZET

KATILIM BANKACILIĞINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK FAALİYETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Eyyüp Yakup GEDİKLİ
Yüksek Lisans, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Haşmet GÖKIRMAK
Kasım-2020, 98 + XI sayfa

Dünyadaki yoksul insan sayısının artış göstermesi, toplumların yeterli bir seviyedeki eğitim ve sağlık imkanlarından mahrum olması, cinsiyet eşitsizliklerinin oluşması ve küresel ısınmaya bağlı olarak gerçekleşen çevresel sorunların artış göstermesi gibi temel sorunlar, Birleşmiş Milletler çatısı altındaki devletleri ‘Sürdürülebilirlik’ adı altında kalkınma programları oluşturmaya teşvik etmiştir. Bu kapsamda finansal, sosyal ve çevresel hedefler başta olmak üzere, 2030 yılına kadar ulaşılması amaçlanan ‘Sürdürülebilir Kalkınma’ hedefleri belirlenmiştir. Katılım bankacılığı sistemi de sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde potansiyel bir role sahip olup, kendi değer ve prensipleri doğrultusunda finansal kapsayıcılığın gelişmesini, toplumsal fayda esaslı finansmanları ve çevre dostu faaliyetleri desteklemektedir. Bu doğrultuda Türkiye’deki katılım bankalarının sürdürülebilirlik faaliyetleri mercek altına alınarak, doküman analizi ve derinlemesine mülakat tekniklerinin de yardımı ile hem sosyal ve çevresel fayda için, hem de katılım bankacılığının gelişmesi için atılması gereken adımlara vurgu yapılmıştır. Özellikle ‘Yeşil Sukuk’ ve ‘Mikro Kredi’ gibi enstrümanlar ile ürün yelpazesinin genişletilmesi, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) gibi uluslararası kurumlar ile ortaklıklar gerçekleştirilmesi, sosyal sorumluluk projelerinin sistematik bir şekilde yürütülmesi, özkaynak finansmanının ön plana çıkartılması, iklim değişikliğine pozitif etki oluşturmak amacı ile kredi politikalarının revize edilmesi ve müşteri odaklılık ilkesinin baz alınması en önemli sürdürülebilirlik adımları arasında yer almaktadır. Sürdürülebilirlik faaliyetlerini kurum stratejisi olarak benimseyen firmaların, kamuoyu nezdindeki itibar ve prestijlerindeki artışın yanı sıra ürün ve hizmet yelpazesinin genişlemesi ile birlikte işlem karlılıklarının artması da sürdürülebilirlik faaliyetlerinin pozitif çıktıları arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Katılım Bankacılığı, Sürdürülebilir Kalkınma

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE SUSTAINABLE ACTIVITIES ON THE PARTICIPATION BANKS

Eyyüp Yakup GEDİKLİ

Master, International Finance and Participation Banking

Thesis Advisor: Asst. Prof. Haşmet GÖKIRMAK

November-2020, 98 + XI pages

The main problems such as the increase in the number of poor people in the world, the lack of societies' education and health facilities, the formation of gender inequalities and the increase of environmental problems due to global warming, encouraged the states under the umbrella of the United Nations to create development plans with the name of 'Sustainability'. In this context, 'Sustainable Development' targets, which are aimed to be achieved by 2030, especially financial, social and environmental targets, have been determined. The participation banking system has also a potential role in achieving sustainable development and supports the improvement of financial inclusion, social benefit-based financing and environmentally friendly activities in line with its own values and principles. In this regard, under the spotlight on sustainability activities of participation banks in Turkey, the steps to be taken are emphasized for both social and environmental benefits and the growth of participation banks. Especially, expanding the product variety with 'Green Sukuk' and 'Micro Credit', setting partnerships with international institutions, such as United Nations Environment Program (UNEP), highlighting equity financing and revision of credit policies to create a positive impact on climate change are among the most important sustainability steps. In addition to social and environmental benefits, increased reputation of companies and growth of market share in the banking sector through new products and customers are among the positive outcomes of sustainability activities.

Key Words: Sustainability, Participation Banking, Sustainable Development

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
GRAFİKLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
KATILIM BANKACILIĞI	5
1.1. Bankacılığın Tanımı ve Fonksiyonları.....	5
1.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörüne Genel Bakış.....	6
1.3. Katılım Bankacılığı	8
1.3.1. Katılım Bankacılığının Temel Felsefesi	8
1.3.2. Faizin Yasak Oluşu	9
1.3.2.1. İslamiyetin Faize Bakışı	10
1.3.2.2. Hristiyanlığın Faize Bakışı	11
1.3.2.3. Yahudiliğin Faize Bakışı	12
1.3.3. Faizin Yasaklanmasının Hikmetleri	12
1.3.4. Türkiye Katılım Bankalar Birliği Perspektifinden Temel Esaslar	14
1.4. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sistemi ve Gelişimi.....	16
1.4.1. Katılım Bankalarının İşleyişi.....	18

1.4.1.1. Fon Toplama Hizmetleri	19
1.4.1.2. Fon Kullanım Hizmetleri	20
1.4.1.3. Genel Bankacılık Faaliyetleri	24
1.4.2. Katılım Bankalarının Finansal Durumu	24
1.4.3 Katılım Bankalarının Sektör İçerisindeki Finansal Görünümü	27

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE FİNANS SEKTÖRÜ	32
2.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma	32
2.1.1. Sürdürülebilirlik Yolculuğumuz.....	33
2.1.2. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	35
2.2. Finans Sektörüne Yeni Bir Bakış.....	37
2.2.1. Finans Kurumlarının Uygulayabileceği Sürdürülebilir Finans Faaliyetleri.....	38
2.3. Sürdürülebilir Finans İçin Uluslararası Kuruluşlar ve Prensipleri	41
2.3.1. Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi (UNEP FI).....	41
2.3.2. Uluslararası Finans Kurumu (IFC).....	43
2.3.3. Birleşmiş Milletler Küresel İşbirliği (UN Global Compact).....	44
2.3.4. Değerler Üzerine Küresel Bankacılık İttifakı (GABV).....	46
2.4. Katılım Bankacılığı Perspektifinden Sürdürülebilir Kalkınma.....	48
2.4.1. Katılım Bankacılığı Esasları ve Sürdürülebilir Finans Prensipleri	48
2.4.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Gerçekleştirilmesinde Katılım Bankalarının Potansiyel Rolü.....	49
2.4.2.1. Finans Sektöründeki İstikrar ve Dayanıklılığın Arttırılması	50
2.4.2.2. Finansal Sistemin Kapsayıcılığının Geliştirilmesi.....	52
2.4.2.3. Yoksulların Kırılganlığının Azaltılması ve Risklerin Hafifletilmesi.....	53
2.4.2.4. Çevresel ve Sosyal Sorunların İyileştirilmesi.....	54
2.4.2.5. Altyapısal Kalkınmanın Geliştirilmesi	56

2.4.2.6. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Doğrultusunda Potansiyel Faydalar	56
2.4.2.7. Müşterilerin Bakış Açısı İle Katılım Bankacılığı ve Sürdürülebilirlik..	57
2.5. Sürdürülebilirlik Faaliyetlerinin Kurumlara Sağladığı Faydalar	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK FAALİYETLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	63
3.1. Katılım ve Konvansiyonel Bankaların Sürdürülebilirlik Raporları	63
3.2. Bankalar İçin Finansal, Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirlik	64
3.2.1. Finansal Sürdürülebilirlik.....	65
3.2.2. Sosyal Sürdürülebilirlik.....	66
3.2.3. Çevresel Sürdürülebilirlik	67
3.3. Katılım Bankacılığı ve Sürdürülebilirlik İle İlgili Uzman Değerlendirmeleri....	68
3.4. Uzman Değerlendirmelerinin Özetlenmesi.....	86
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	88
KAYNAKÇA	92
EKLER.....	97
ÖZGEÇMİŞ.....	98

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.2.1: Türkiye'deki Finansal Kuruluşların Aktif Büyüklüğü	7
Tablo 2.1.2.1: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Sınıflandırılması	36
Tablo 2.4.2.6.1: Sürdürülebilirlik Amaçları ve Katılım Bankalarının Potansiyeli	57
Tablo 2.4.2.7.1: Sosyal Sorumlulukla ve Katılım Bankalarından Beklentiler.....	58
Tablo 2.4.2.7.2: Sürdürülebilir Kalkınma ve Katılım Bankalarından Beklentiler	59

GRAFİKLER LİSTESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Şekil 1.1: Türkiye'deki Banka Çeşitleri ve Sayıları	8
Şekil 1.2: Katılım Bankalarının Şube ve Çalışan Sayıları	25
Şekil 1.3: Katılım Bankalarının Toplam Özkaynakları.....	25
Şekil 1.4: Katılım Bankalarının Toplam Aktif Büyüklükleri.....	26
Şekil 1.5: Katılım Bankalarının Kredi ve Toplanan Fon Bakiyeleri.....	26
Şekil 1.6: Katılım Bankalarının Toplam Net Faaliyet Karı	27
Şekil 1.7: Bankacılık Sektörü İçerisindeki Aktif Büyüklüğün Dağılımı	27
Şekil 1.8: Bankacılık Sektörü İçerisindeki Özkaynakların Dağılımı	28
Şekil 1.9: Bankacılık Sektörü İçerisindeki Kredilerin Dağılımı	28
Şekil 1.10: Bankacılık Sektörü İçerisindeki Toplanan Fonların Dağılımı	29
Şekil 1.11: Bankacılık Sektörü İçerisindeki Net Gelirlerin Dağılımı	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Şekil 3.1: Bankaların Sürdürülebilirlik Rapor Adetleri	63
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIST	: Borsa İstanbul
BKH	: Binyıl Kalkınma Hedefleri
BM	: Birleşmiş Milletler
ESG	: Environmental, Social and Governance
GABV	: The Global Alliance on Banking Values
GSMH	: Gayrisafi Milli Hasıla
IFC	: International Finance Corporation
IRTI	: Islamic Research and Training Institute
KT	: Kuveyt Türk
NCB	: National Commercial Bank
ÖFK	: Özel Finans Kurumu
SBN	: Social Banking Network
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TFKB	: Türkiye Finans Katılım Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankalar Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: United Nations Development Programme
UNEP	: United Nations Environment Programme
UNEP FI	: United Nations Environment Programme Finance Initiative
WCED	: World Commission on Environment and Development

GİRİŞ

Dünya üzerinde yaşayan aşırı yoksul insan sayısı 1990'lara kıyasla %61 oranında azalmış ve aşırı yoksulluk seviyesinin (Günlük kazanç 1.9 ABD Doları) altında olarak nitelendirdiğimiz insan sayısı 736 Milyonlara gerilemiş olsa da, hâlen daha Dünya nüfusunun yaklaşık %10'unun ciddi bir yoksulluk durumu ile karşı karşıya olduğunu söyleyebiliriz (The World Bank Group, 2020). Bu oranın tahmin edilmesinde aşırı yoksulluk kriterinin göz önünde bulundurulduğu dikkate alındığında Dünya üzerindeki yoksul insan sayısının çok daha fazla olacağını belirtmek gerekmektedir. Aynı şekilde ülkemizde de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan verileri incelediğimizde görece yoksulluk oranının %13.9'lar seviyesinde olduğunu görmekteyiz (TÜİK, 2019). Yoksulluğun yanı sıra özellikle sanayi devrimi ile birlikte fosil yakıtların kullanımının artması ve ormanların tahrip edilmesi ile birlikte küresel ısınma ile ilgili sorunlar gün yüzüne çıkmaya başlamışlardır. Aynı şekilde hava, su ve çevre kirliliğinin artmasının bir sonucu olarak da Dünya üzerinde bulunan hayvan ve bitki türleri de yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır. İşte böyle bir ortamın sonucu olarak, 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başından itibaren Birleşmiş Milletler önderliğinde eğitim ve cinsiyet eşitliği gibi konularda dahil olmak üzere bir çok sorunun çözümü adına arayışlar başlamıştır.

İlk defa 1972 yılında düzenlenen 'Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi' isimli konferansta gündeme getirilen çevre sorunları takip eden süre boyunca yayınlanan raporlar ve araştırmalar ile desteklenerek küresel anlamda bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. 1987 yılında yayınlanan 'Brundtland Raporu' ve 1990 yılında yayınlanan 'İnsani Gelişim Raporu' en dikkat çekici raporlar arasında bulunmaktadır. Bu raporlar vasıtası ile toplumsal ve çevresel sorunlar kurumsal bir kimlik kazanarak, günümüzde 'Sürdürülebilir Kalkınma' olarak bildiğimiz kavramı ortaya çıkarmıştır. Brundtland raporunda yer alan tanıma göre; "Sürdürülebilir kalkınma gelecek kuşakların kendigereksinimlerini karşılayabilme yetilerini tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilen kalkınmadır" (Gündoğan, vd. 2017).

Sürdürülebilir Kalkınmayı gerçekleştirebilmek için yine Birleşmiş Milletler önderliğinde ilk olarak 2000 yılında ‘Binyıl Kalkınma Hedefleri’ belirlenmiştir. İlgili hedefler 15 sene boyunca yürürlükte kalmıştır ve milyonlarca insanın yoksulluktan kurtulmasına, çocuk ölüm oranlarının düşmesine, HIV/AIDS bulaşma oranlarının azalmasına ve okulu bırakan çocukların sayısının azalmasına ve daha bunlar gibi bir çok güzelliğe ve başarıya vesile olmuşlardır (UNDP Türkiye, 2020).

Binyıl Kalkınma Hedeflerinin yürürlükten kalkmasının ardından Birleşmiş Milletler, 2015 yılı içerisinde 17 maddeden oluşan ve 2030 yılına kadar yürürlükte kalması planlanan ‘Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini’ yayınladı. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamında hem toplumsal hem de çevresel olmak üzere bir çok amaç belirlenmiştir. Yoksulluğun sonlandırılması, nitelikli eğitimin sağlanması, sağlıklı ve kaliteli yaşamın tesis edilmesi, iklim değişikliğinin önüne geçilmesi ve insanlar arasındaki eşitsizliklerin son bulması başlıca hedefler arasında yer almaktadır.

Geçmişten günümüze artan farkındalık ile birlikte özellikle devletlerin ve şirketlerin Sürdürülebilir Kalkınmaya katkı sağlamak amacı ile adımlar attığını görmekteyiz. Özellikle kurumsal şirketler olmak üzere ülkemizde de bu alanda stratejiler belirlendiğini ve yatırımlar yapıldığını görmekteyiz. İlgili hedeflere ulaşma noktasında Finans sektörüne ve bilhassa bankalara da önemli sorumluluklar düşmektedir. Bankaların en temel fonksiyonu finansal aracılık faaliyetleridir. Yani gerçek ve tüzel kişilerden topladıkları mevduatları kredi olarak tekrardan topluma geri kazandırmaktadırlar. Bu finansal faaliyetler aracılığı ile çeşitli sektörlerden bir çok kurum ile çalışmakta ve bireysel olarak da bir çok kişiye hizmet vermektedirler. Bankaların bilançoları içerisindeki pasif kalemlerin yüz milyar TL’lere ulaştığını göz önünde bulunduracak olursak, kar elde etmenin yanı sıra kullanılacak olan fonların topluma ve çevreye katkı sağlayacak alanlara yönlendirilmesi de sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirme noktasında büyük önem arz etmektedir.

Bankacılık sektörü içerisindeki payı küçük bir ölçekte olsa da, 2019 sonu itibari ile sektör içerisindeki aktiflerden %6.3’lük (284 Milyar TL) bir pay alan katılım bankalarının da sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme noktasında önemli sorumlulukları olduğunu söyleyebiliriz (TKBB, 2020). Katılım Bankacılığını temel değer ve prensipleri ile ele aldığımızda, sürdürülebilir finans ilkeleri ile ortak bir noktada buluştuğunu görmekteyiz. Örneğin; Türkiye Katılım Bankalar Birliği’nin

(TKBB) yayınlamış olduğu ‘Esaslı Bankacılık’ ilkeleri arasında yer alan ‘Faizsiz Finans Esası’, ‘Toplumsal Fayda Esası’, ‘Yardımlaşma Esası’, ‘Tam Hizmet Esası’ ve ‘Ticaret Esası’ gibi ilkeleri göz önünde bulundurduğumuzda katılım bankalarının hali hazırdaki mevcut değerlerinin hem toplumsal hem de çevresel kalkınmaya önemli ölçüde destek olabilecek mahiyette olduğuna şahit olmaktadır (TKBB, 2020).

Sürdürülebilir kalkınmaya verilecek desteğin yanı sıra 2024 yılına kadar bankacılık sektörü içerisindeki toplam payını %15 seviyesine çıkartmayı hedefleyen katılım bankalarının, sürdürülebilir finans faaliyetleri aracılığı ile ürün yelpazesini genişletmesi ve daha geniş bir müşteri kitlesine hitap etmesinin yanı sıra kamuoyu nezdindeki güvenilirliğinin, bilinirliğinin ve prestijinin artması da potansiyel faydalar arasında yer almaktadır.

Yüksek lisans tez çalışmamızdaki amacımız ise; katılım bankacılığını, kendi felsefesi ve esasları üzerinden değerlendirerek ‘Sürdürülebilirlik Finans İlkeleri’ ile olan benzer yönlerini ortaya çıkartmak ve mevcut durumdaki önceliklerini ve faaliyetlerini açıklayarak ‘Sürdürülebilir Kalkınmanın’ gerçekleştirilmesi için atılması gereken adımları belirtmektir. Bu vesile ile yapılan araştırmalardan ve mülakat gerçekleştirdiğimiz kişilerin görüşlerinden de yola çıkarak katılım bankalarının ‘Müşteri Odaklılık’ ilkesini öncelikli olarak ele alması ve ‘Yeşil Sukuk’ gibi yeni yatırım araçlarını kullanması ile birlikte pazar payını da arttırabileceğini vurguluyoruz. Mevcut faaliyetlerin tespit edilmesi için, hem mevduat hem de katılım bankalarının faaliyet ve sürdürülebilirlik raporları incelenmiştir. Atılabilecek adımlar, bu süreçte yaşanan zorluklar ve katılım bankaları adına oluşabilecek potansiyel faydaları değerlendirmek için ise finans sektöründen, akademi camiasından, çeşitli dernek ve danışmanlık şirketlerinden uzman kişiler ile derinlemesine mülakat görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Tezimizin ilk bölümünde katılım bankacılığının temel felsefesini, esaslarını ve işleyişini ele alarak Türkiye’deki tarihsel gelişimine ve güncel durumdaki finansal büyüklüklerine dikkat çekiyoruz.

Ardından ikinci bölümde; sürdürülebilir kalkınmanın ne anlam ifade ettiğine, tarihsel gelişimine ve finans sektörü içerisinde neler yapılabileceğine değinerek, sürdürülebilir kalkınma konusunda katılım bankalarının potansiyel rolüne işaret

ediyoruz. Ek olarak yapılan araştırmalar üzerinden sürdürülebilirlik faaliyetlerinin kurum ve kuruluşlara yönelik pozitif etkilerini açıklayarak toplumsal ve çevresel katkıların yanı sıra finansal anlamda da büyümeye destek olabileceğini vurguluyoruz.

Son bölümde ise, bankalar tarafından hazırlanan sürdürülebilirlik rapor adetleri çıkartılarak bu alandaki farkındalığa vurgu yapılmıştır. Ardından doküman analizi tekniğinden yararlanarak belirlemiş olduğumuz 3 adet katılım bankası (Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Albaraka Türk) ve 3 adet mevduat bankasının (İş Bankası, Garanti, Yapı Kredi) 2018 ve 2019 yılları arasında yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik ve faaliyet raporları incelenmiştir. İncelediğimiz bankaların aktif büyüklüklerinin farklılık göstermesinden dolayı, ilgili faaliyetlerde hacimsel bir kıyaslama yapmak yerine ortak olarak uygulanan faaliyetler ön plana çıkartılmıştır. Ayrıca “Girişim Sermayesi” veya “Yeşil Tahvil İhracı” gibi, uygulama itibari ile bankaları birbirlerinden ayırıtıran faaliyetler özel olarak belirtilmiştir. Raporların incelenmesinin akabinde, finans sektöründen, akademi camiasından, çeşitli dernek ve danışmanlık şirketlerinden kişiler ile derinlemesine mülakat görüşmesi gerçekleştirerek, atılması gerekli olan adımları, karşılaşılan zorlukları ve sürdürülebilirlik faaliyetlerinin kurumlara yönelik pozitif etkileri üzerine bir değerlendirmede bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

1.1. Bankacılığının Tanımı ve Fonksiyonları

Neredeyse tüm dünyada ufak değişiklikler ile ifade edilen ‘‘Banka’’ kelimesinin İtalyanca ‘‘Banco’’ kelimesinden geldiği ve geçen zaman içerisinde banka olarak kullanıldığı kabul edilmektedir. Banco kelimesi, İtalyanca’da masa, sıra veya tezgah demektir. İlk bankacılar olarak kabul edilen Lombardiyalı Yahudiler, halk ile olan finansal aracılık hizmetlerini pazara koydukları birer masa(banço) üzerinden yürütürlerdi. Bundan dolayı da ‘‘Banco’’ kelimesi bankacılığın temelini oluşturmaktadır. Hatta bu bankerlerin bazısı, müşterilere verdikleri taahhütleri yerine getiremediği zaman halk bunların masasını (bancosunu) kırardı. Bundan dolayı batı dillerinde iflas eden şahıslara yine banco kelimesinden türetilen ‘‘bankrup’’ denilmektedir (Parasız, 2018).

Sürekli gelişim gösteren ve hizmet çeşitliliğini arttıran bankacılık ile ilgili olarak günümüzde bir çok tanım yapılmaktadır. Ancak en temel tanım olarak, fon fazlası olanlardan fon açığı olanlara doğru bir fon transferi yapılması durumu olarak ifade edebiliriz. Bu işlemin literatür içerisindeki adı finansal aracılıktır (Dinç, 2017). Bankalar bu finansal aracılık işlemleri ile yatırımların ve ihtiyaçların finansmanını sağlamaktadır.

5411 sayılı bankacılık kanununa göre ise, mevduat bankaları kendi nam ve hesabına mevduat kabul eden ve bu mevduatları kredi olarak kullanarak faaliyet gösteren işletmeler olarak tanımlanmaktadır (Bankacılık Kanunu, 2005).

Günümüzde bankalar fon transferi işleminin yanı sıra müşterilerine bir çok finansal hizmet sağlamaktadır. Bankacılık Kanunu’na göre bankaların gerçekleştirebildikleri işlemleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Bankacılık Kanunu, 2005):

- Mevduat Kabulü.
- Katılım Fonu Kabulü.
- Nakdî, gayrinakdî her cins ve surette kredi verme işlemleri.
- Nakdî ve kaydî ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri.

- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri.
- Saklama hizmetleri.
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri.
- Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri.
- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri.
- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri.
- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri.
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri.
- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri.
- Yatırım danışmanlığı işlemleri.
- Portföy işletmeciliği ve yönetimi.
- Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı.
- Faktöring ve forfaiting işlemleri.
- Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık.
- Finansal kiralama işlemleri.
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri.
- Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler.

1.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörüne Genel Bakış

Türkiye’de finansal sistemin en önemli parçası şüphesiz bankacılık sektörüdür. Bu önem, bankacılık sektöründeki aktif büyüklüğün ve hanehalkı tasarruflarının büyük

bir bölümünün banka mevduatlarında değerlendirilmesi gibi etkenlerle daha iyi bir şekilde anlaşılmaktadır (Çekin, 2019).

Türkiye Bankalar Birliğinin 2019 yıl sonunda hazırladığı rapora göre; bankalar toplamda 4,491 Milyar TL aktif büyüklüğe sahip bulunmakla birlikte toplam finansal sistem içerisindeki payı da %81 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1.2.1: Türkiye'deki Finansal Kuruluşların Aktif Büyüklüğü

Türkiye'de Finansal Kuruluşların Aktif Büyüklüğü (Aralık 2019, milyar TL)		
Sektör	Tutar	Toplam İçindeki Pay (%)
Bankalar	4.491	81
Portföy yönetim şirketleri	268	5
Sigorta şirketleri	232	4
İşsizlik sigortası fonu	200	4
Emeklilik yatırım fonları	122	2
Gayrimenkul yatırım ortaklıkları	81	1
Finansal kiralama şirketleri	58	1
Faktoring şirketleri	37	1
Finansman şirketleri	26	0
Aracı kurumlar	28	1
Reasürans şirketleri	5	0
Girişim sermayesi*	2	0
Menkul kıymet yatırım ortaklıkları	0,6	0
Toplam	5.529	100

*Tebliğ değişikliği nedeniyle 31.12.2013 tarihinden itibaren girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının portföy tablosu hazırlama yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Raporu, 2019

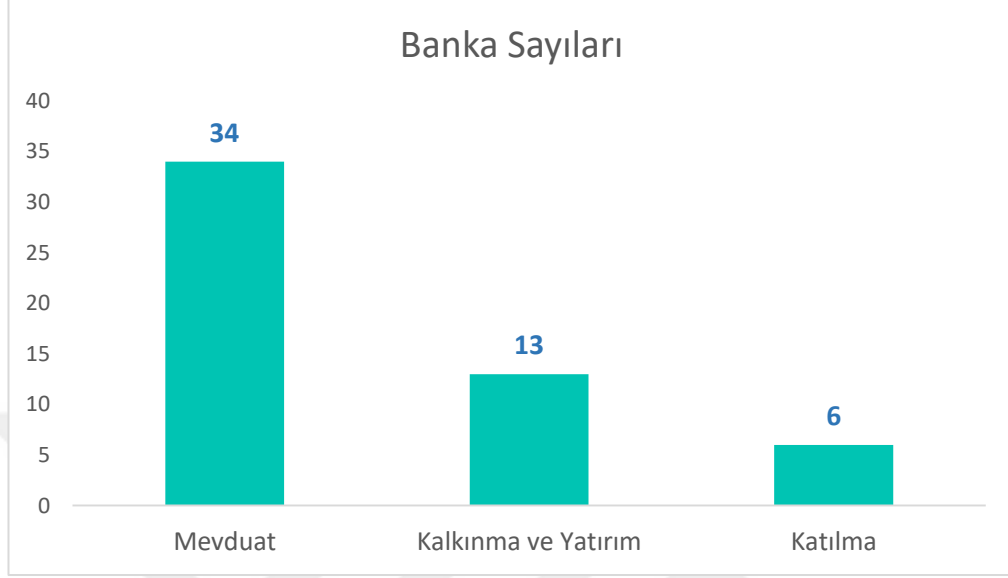
Türk bankacılık sektöründe bankalar faaliyet alanlarına göre Mevduat, Katılım ve Kalkınma/Yatırım bankaları olmak üzere 3 ana grup altında toplanmaktadır:

1. Mevduat bankaları, vadeli veya vadesiz hesaplar aracılığı ile mevduat toplayıp bu mevduatları kredi şeklinde kullanarak gelir elde eden ve BDDK'nın belirlediği kapsamlar çerçevesinde her türlü bankacılık işlemlerini gerçekleştiren bankalardır.
2. Katılım bankaları, faizsizlik ilkesine göre faaliyet gösteren ve bu prensipler çerçevesinde her türlü bankacılık işlemlerini gerçekleştiren, kar ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp, ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleriyle bu fonları kullandıran bankalardır.
3. Yatırım ve kalkınma bankaları, yeni yatırım olanaklarının araştırılması, desteklenmesi ve yatırımcılara teknik ve mali açıdan destek sağlamak amacı ile kurulan bankalardır.

BDDK'nın Aralık 2019 tarihinde oluşturduğu ve 'Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri' isimli raporunda ülkemizde aktif olarak faaliyet gösteren 53

adet banka olduğu raporlanmıştır. Faaliyet alanlarına göre bankaların dağılımları aşağıdaki grafikte belirtilmiştir:

şekil 1.1: Türkiye'deki Banka eşitleri ve Sayıları

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, 2019

1.3. Katılım Bankacılığı

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu' (BDDK) nun belirlediği yasal ilkeler doğrultusunda faizsiz finansal işlemler gerçekleştiren banka nvanındaki kurumlara 'Katılım Bankaları' adını verebiliriz. Temellerini İşlam dininden alan bir oluşum olarak ortaya çıkan katılım bankaları, faizsizlik prensibi esasına göre çalışarak müşterileri ile kar ve zarar ortaklığı üzerinden Katılım fonları oluşturdukları için katılım bankası adını almışlardır (Yurttadur ve Yıldız, 2017).

Literatürde yaygın olarak kullanılan tanımının yanı sıra katılım bankacılığı; toplumun tasarruflarını bir araya toplayarak, bu tasarrufları tekrardan erdemli bir şekilde güzel fikirleri ve gelişmiş projeleri bulunan kişilere faizsiz finansal yöntemler aracılığı ile kullanarak toplumun faydasına ve gelişmesine katkı sağlayan ve bu finansal aracılık işlemleri ile kar sağlayıp sürdürülebilir bir yapı teşkil eden faizsiz finans kurumlarıdır (Abdul-Rahman, 2015).

1.3.1. Katılım Bankacılığının Temel Felsefesi

Katılım bankacılığını geleneksel bankalardan ayıran en temel prensip, faizin ve belirsiz (garar) işlemlerin yasaklanmış olmasıdır. Bütün semavi dinlerde yani İşlamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik de, insanlar arasındaki karşılıklı borç para verme

işlemlerinde, anaparanın üzerine ek bir faiz (ing. Interest/Usury) eklemek yasaklanmıştır. Dolayısıyla faize dayalı finans sisteminin hayatımızda yaygın bir hale gelmesi ile birlikte, alternatif yani faizsiz bir sistem arayışı artarak devam etmiştir. Özellikle faizli işlemlerden oluşan finansal sisteme dahil olmak istemeyen ve sermayeleri atıl duran hanehalkının sermayelerinin yatırımlar ile değerlendirilmesi amacı ile faizsiz finansal sistemler ortaya çıkmıştır.

Temel yasaklara ek olarak İslam hukuku, adaletsizliği ve haksız getiri sağlanmasını engellemek ve toplum içerisinde dayanışma meydana getirmek amacı ile bir takım sınırlamalar ve ilkeler getirmiştir. Öne çıkan ilkeleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- a) Adalet ve Dürüst Muamele
- b) Dürüstlük ve Nezaket
- c) Açıklık, Şeffaflık ve Ürünlerin İncelenmesinin Kolaylaştırılması
- d) Sözleşmelere Bağlılık ve Sorumlulukları Yerine Getirme
- e) İşbirliği ve Ayrışmaların Ortadan Kaldırılması
- f) Serbest Piyasa ve Adil Fiyatlandırma
- g) Zarar Vermekten Kaçınmak

İnanç sistemindeki hukuk kurallarına göre hareket edilmesi, katılım bankalarının varoluş sebebi olduğu için, bu hukuk ilkelerine uyum sağlamak katılım bankalarının en önemli amacı olmalıdır (Ayub, 2017).

1.3.2. Faizin Yasak Oluşu

Başta da söylediğimiz gibi İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik dinleri birbirine borç para verme işlemlerinde, anaparanın üzerine ek bir faiz (ing. Interest/Usury) eklemeyi yasaklamaktadırlar. Kur'an-ı Kerim'de geçen 'Riba' faiz terimine karşılık gelmekte olup 'fazlalık' anlamında kullanılmaktadır. İngilizcede kullanılan 'Usury' kelimesi ise paranın kullanımı karşısında kira almak anlamına gelmektedir. Ancak günümüz İngilizcesinde bu kelimenin asıl manası değiştirilerek 'aşırı bir faiz oranı' ya da "tefeci faizi" olarak kullanılmaktadır. Faiz kelimesi, Tevrat metinlerinde ise Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi borç paranın üzerine eklenen ve "fazlalık" anlamında 'Rabit' terimi ile adlandırılmaktadır. Semavi dinlere ek olarak Budizm ve Hinduizm gibi diğer birçok inanç ve felsefe sistemlerinde de faiz yasaklanmıştır. (Abdul-Rahman, 2015).

1.3.2.1. İslamiyetin Faize Bakışı

Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu 23 senelik periyod içerisinde faiz aşamalı bir şekilde yasaklanmıştır. Öncelikle faizin hoş bir eylem olmadığı vurgulanarak toplumun faizli işlemlerden sakınması hususunda bir hoşnutsuzluk izhar edilmiştir. Faizin kesin olarak yasaklanması ile ilgili ayetler ise, Hicretin 3. Senesinde nazil olmuştur. Faiz ile ilgili son yasaklama emri ise Hicretin 10. Yılında Hz. Peygamber'in (S.A.V) vefatından 2 hafta öncesine dayanmaktadır (Ayub, 2017). Kur'an-ı Kerim'deki faiz ile ilgili olan ayetlerden bir kısmını aşağıdaki şekilde belirtebiliriz:

İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekata gelince, işte zekatı veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır. (Rum Suresi,30:39)

Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtulaşa eresiniz. (Al-i İmran Suresi, 3:130)

(Bu ayet faizin kesin olarak yasaklandığını belirten ilk ayettir.)

Allah faizi tüketir (Faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları ise bereketlendirir. Allah küfürde ve günahta ısrar eden hiç kimseyi sevmez. (Bakara Suresi, 2:276)

Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terkedin. (Bakara Suresi,2:278)

Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resülü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir; ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz. (Bakara Suresi, 2:279)

Kur'an-ı Kerim'de geçen yukarıdaki ayetlerden de anlaşılacağı üzere faiz kesin olarak yasaklanmıştır. Faizli işlemlere devam edenlerin kurtuluşa eremeyeceği belirtildiği gibi, faiz yerine sadaka vermenin ise Allah katında çok makbul bir amel olduğu da belirtilmiştir. Faiz ile sadaka kavramlarının aynı ayet içerisinde belirtilmesi göz önüne alındığında; Katılım bankalarının faizsiz finansal aracılık hizmetlerinin yanı sıra Karz-ı Hasen (En güzel borç, gönülden karşılık beklemeden

verilen borç) ve günümüzde kurumsal sosyal sorumluluk projesi olarak ele alınan konulara da kendi faaliyetleri arasında yer vermesi teşvik edilmiştir.

1.3.2.2. Hristiyanlığın Faize Bakışı

Hz İsa (A.S) zorda kalmış olanlara karşılık beklemeden yardım yapılmasını ve insanlara sevgi ile muamelede bulunulması tavsiye ederek dolaylı olarak faizin hoş karşılanmayan bir işlem olduğunu vurgulamıştır. Örnek olarak Luka İncilinde yer alan aşağıdaki bölümü gösterebiliriz:

Senden her dileyene ver ve senin malını alandan, onu geri isteme. Ve insanların size ne yapmalarını istiyorsanız, siz de onlara öylece yapın. Ve eğer sizi sevenleri severseniz, size ne teşekkür karşılığı olur? Çünkü günahkârlar bile kendilerini sevenleri severler. Ve eğer size iyilik edenlere iyilik ederseniz, size ne teşekkür karşılığı olur? Çünkü günahkârlar bile aynısını yaparlar. Ve eğer kendilerinden geri alacağınızı ümit ettiğiniz kişilere ödünç verirsiniz, size ne teşekkür karşılığı olur? Çünkü günahkârlar bile, tekrar aynısını geri alsınlar diye günahkârlara ödünç verirler. Ama düşmanlarınızı sevin ve iyilik edin; ve tekrar geri alırım diye hiçbir şeyi ümit etmeden ödünç verin; karşılığınız da büyük olacak. (Luka İncili, 6/30-35)

Bunun yanı sıra St. Ambrose (ö. 397), St Augustine (ö. 430) ve Papa St Leo (ö. 461) gibi Hristiyanlık dininin önde gelen insanları tarafından da özellikle yoksul ve muhtaç durumda olan insanların korunması ve himaye edilmesi maksadı ile faiz kınanmıştır. Faizciliğin bu şekilde reddedilmesi, Katolik öğretisinin ilk yapısında 400 seneden fazla bir süre boyunca devam edegelmiştir. II. John Paul'un izni ile yayına giren ve Katolik Kilisesi piskoposlarının verdiği bilgiler ile derlenip toparlanan Katolik Kilisesi öğretisi ile ilgili ilmihal (Catechism) kitabında da faiz ve ihtiraslara dayanan ticari işlemler reddedilmiştir. (Abdul-Rahman, 2015).

Katolik kilisesinin ilk devirlerinde faiz kınanan bir faaliyet olduğu halde, ticari işlemlerin yaygınlaşması ile birlikte Kilise tarafından faizli işlemlere karşı bir yumuşama meydana gelmiştir. "Tefeci faizi" ve "Makul faiz" olmak üzere 2 ayrı sınıflandırmaya tabi tutulan faizli işlemlere karşı zaman içerisinde müsamaha gösterilmeye başlanmıştır (Abdul-Rahman, 2015).

1.3.2.3. Yahudiliğin Faize Bakışı

Günümüze ulaşan Hz Musa (A.S)'ın öğretilerinde de Yahudi milletinden olan kişilere faiz ile borç vermenin yasaklandığı açık bir şekilde belirtilmektedir:

Ve eğer bir kardeşin (hasım-akraba) fakir duruma düşer ve senin yanında zayıf olursa, ona yardım edeceksin. Senin yanında garip ve misafir gibi yaşayacak. Ondan faiz ve kar alma. Ve Allah'ından kork; ta ki, kardeşin yanında yaşasın. Ona gümüşünü faizle vermeyeceksin ve zahireni karla vermeyeceksin. (Levililer, 25/35-37)

Gaddar ve zalim bir borç veren öyle bir kimsedir ki, o, dul bir kadının çocuğunu o ailenin borçlarına karşılık olarak alır ve kendi hizmetinde kullanır. (2.Krallar, 4/1)

Yahudi toplumuna dahil olmayan kişilere karşı faizli borç verme işlemlerine müsaade edilmesi konusunda Tevrat'ın bir yorum kitabı olan Talmud'da münakaşalar yapılmıştır ancak herhangi bir sonuca bağlanamamıştır. Bu mesele, Yahudi milletinden olmayanlar için geçerli olmayan (onların faydalanamadıkları) daha birçok Tevrat ahkâmından sadece bir tanesidir. (Abdul-Rahman, 2015). Ancak, yinede insanların hangi toplumdaki olduğunu göz ardı edecek olursak, faizin hoş karşılanmayan bir uygulama olduğu ve Hz Musa (A.S) tarafından reddedilip kınandığı açıkça görülmektedir.

1.3.3. Faizin Yasaklanmasının Hikmetleri

Faizin yasaklanmasındaki en önemli sebep, faiz vasıtası ile servetlerin ve varlıkların toplum içerisinde sınırlı sayıda bir insan kitlesinin elinde toplanmasından kaynaklanmaktadır. En nihayetinde faiz, risk üstlenmeyen sermayenin, risk taşıyan sermaye karşısında sürekli artışına sebebiyet verir. Çünkü birikimler ve varlıklar, borçlanacak olan sektörlerin verimliliğini dikkate almadan, yüksek ve risk taşımayan faiz getirisi sağlayan alanlara kayar. Bu şekilde de otomatik olarak risksiz sermaye, risk taşıyan sermayeye karşı bir üstünlük sağlamış olur. Örneğin; bir insanın elindeki sermayesi ile devlet tarafından çıkartılan hazine bonusu gibi risk taşımayan ve yüksek getiri sağlayan alanlara yatırım yapma imkanı varken, neden bir yatırım yapıp fabrika kursun ve sendikalaşmış işçiler gibi birçok sıkıntı ile uğraşsın ? Bu durum da, ekonomi içerisinde daralma ve işsizlik gibi sonuçları doğurur (Ayub, 2017).

Ünlü ekonomistlerden James Robertson, faiz ile çalışan günümüzdeki para sisteminin paraya daha az sahip olanlardan daha çok sahip olanlara doğru nasıl kaydığını aşağıdaki şu veciz sözlerle ifade etmektedir:

Ekonomik sistemde faizin yaygın etkisinin sonucu, paranın paraya daha az sahip olanlardan daha fazla parası olanlara transfer edilmesidir. Yine, kaynakların fakirlerden zenginlere transferi durumu, şok edici bir netlikte üçüncü dünya ülkelerinin borç krizi tarafından ortaya konmuş fakat tüm dünyada küresel olarak uygulanmıştır. Bunun en önemli sebebi, fazla parası olanların, daha az parası olanlara göre daha fazla faiz elde etmeleri; daha az parası olanların genellikle daha sık kredi çekmeleri ve faiz maliyetinin artık ürünlerin ve hizmetlerin fiyatlarında önemli bir unsur haline gelmiş olmasıdır. (...) Para sistemine bu açıdan baktığımızda ve onu koruyan ve fırsat veren bir ekonominin, adil ve etkili bir şekilde fonksiyonlarını gerçekleştiren bir unsuru olması için nasıl yeniden dizayn edilebileceğini düşündüğümüzde, 21. Yüzyıl için faizsiz ve enflasyonsuz bir para sisteminin kurulması talebi oldukça güçlü gözüküyor. (Robertson, 1990)

2019 yılında yapılan bir araştırma kapsamında; 9 tane gelişmiş ülke ve 5 tane gelişmekte olan ülkenin 10 senelik bir periyottaki gelir dağılımı düzeyleri panel veri tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, beşeri sermaye ve kişi başı yatırımların fiyat seviyesi artış gösterdikçe ülkelerin gelir dağılımlarının da olumlu yönde etkilendikleri tespit edilmiştir. Ancak reel faiz oranının artış göstermesi, gelişmiş ülkelerdeki gelir dağılımı adaletini olumsuz yönde etkilerken, gelişmekte olan ülkelerde ise gelir dağılımındaki adaletin iyileşmesine dair anlamlı bir korelasyona rastlanmadığına vurgu yapılmıştır (Bozik, 2019).

Bunun yanı sıra faize dayalı finansal aracılık sistemi sayesinde, bireyler ve devletler kendi imkanlarının ötesinde borçlanmaya teşvik edilmektedir. Günümüz koşullarında finansal imkanlara ulaşabilmek için, alınan kredileri geri ödeyebilme gücünüzün olması ve teminat gösterebiliyor olmanız yeterli görülmektedir. Dolayısıyla alınacak olan kredilerin hangi amaç ile kullanılacağına o kadar dikkat edilmemektedir. Sonuç olarak da, finansal kaynaklar her iki kritere de uyum sağlayan ve iflas etmeyeceği düşünülen varlıklı kimselere ve devletlere aktarılır. Fakat varlıklı kimseler sadece yatırım yapmak amacı ile kredi almazlar; gösteriş yapmak amacı ile aşırı tüketim ve spekülatif hareketlerde bulunmak için de borç alabilirler. Aynı şekilde devletler ise

sadece kalkınmak ve toplumun refahı için borç almazlar; reklam amaçlı sanayi büyümesi ve faydası olmayan projeler için de borç alabilirler. Dolayısıyla hane halkları ve devletler tarafından verimsiz ve israfa varan harcamalar yapılmış olur. Bunun sonucu olarak da, verimli tasarruf ve yatırımların azalması ile birlikte ülke içerisinde işsizlik ve ekonomik istikrarsızlık baş gösterir. Bu durum da en fazla toplumun önemli bir kesimini oluşturan orta ve alt tabakayı etkileyerek toplum içerisinde bir eşitsizlik ve kaos durumunu ortaya çıkartır (Chapra, 2017).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi faizli bir finansal sistem, özellikle de yüksek faizli bir finansal sistem ekonomik istikrarsızlığa ve işsizliğe sebep olmaktadır. Bunun sonucu olarak da halk kesimi arasında eşitsizlik meydana gelip toplum düzenini sarsan kaoslar oluşmaktadır. Bütün bu nedenlerden dolayı faiz bütün semavi dinler tarafından yasaklanmaktadır.

1.3.4. Türkiye Katılım Bankalar Birliği Perspektifinden Temel Esaslar

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının misyon ve kurumsal değerlerini incelediğimizde büyük çoğunlukla aynı değer ilkeleri üzerinde durulduğunu görmekteyiz. Faizsiz finans prensiplerine bağlı, etik değerlerinin ve sosyal sorumluluğunun farkında olarak dünya standartlarında sürdürülebilir bir büyüme gerçekleştirerek katılım bankacılığını toplumun bütün bir kesimine ulaştırmak ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak bir şekilde finansal hizmetler sağlamak Türkiye’deki katılım bankalarının temel hedefleri arasında gösterilmektedir.

Türkiye Katılım Bankalar Birliği’de güçlü esaslar üzerine yükselecek olan katılım bankalarının çalışma prensiplerini 10 temel esas ile ifade etmektedir: (TKBB, 2020)

a) Faizsiz Finans Esası

Faizsiz finans esasına göre katılım bankaları paradan para kazanmayı değil, reel bir ticari faaliyeti esas alır. Bu esas kapsamında müşterilerinin birikimlerini kar ve zarar ortaklığı kapsamında bir araya getirerek; ekonominin gelişmesi, toplumun kalkınması ve sürdürülebilir bir büyüme sağlamak amacı ile finansman sağlarlar.

b) Ticaret Esası

Katılım bankaları ekonominin büyümesini hedef alan etik bir ticaret anlayışını esas alır. Sorumlu olduğu kişi ve kurumlar ile olan ticari faaliyetlerinde netliği esas alır. Açık ve şeffaf olmayan işlemlerden kaçınmaya dikkat eder.

c) Paylaşma Esası

Ticaret, ortaklık, kiralama ve vekalet yöntemleriyle kullandığı finansmanlar sonucunda oluşan kar ve zararı, katılımcıları ile dürüstçe ve başta söz verdiği şekilde paylaşır.

d) Memnuniyet Esası

Katılım bankaları müşteri odaklı bir çalışma prensibi gözetir. Yani odak noktasına insanı yerleştirir. Müşterilerini memnun etmek amacı ile hizmet çeşitliliğini arttırarak en iyi ve en kaliteli bir şekilde hizmet vermek için gayret gösterir.

e) Denetim Esası

Katılım bankaları faaliyet gösterdiği ülke içerisindeki düzenleme ve denetleme kurumlarının kural ve ilkelerine uyum sağlamak ile birlikte kendi değerleri ile örtüşmeyen ve zararlı olabilecek ürün ve ticari faaliyetleri finanse etmez.

f) Yardımlaşma Esası

Katılım bankaları, elde ettiği karı karz-hasen (en güzel borç) ve sosyal sorumluluk projeleri ile değerlendirerek toplum içerisindeki sosyal yapının korunmasına destek olur.

g) Tam Hizmet Esası

Katılım bankaları, müşterilerinin tüm beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile sektörü ve piyasayı takip ederek ürün yelpazesini genişletmektedir. Faizsiz finansal ürünlerinin yanı sıra, geleneksel bankaların kullandığı ve kendi değerleri ile örtüşen bütün enstrümanları ve imkanları bir arada sunar.

h) Sözleşme Esası

Ticari ve finansal sözleşmelerde, sözleşme taraflarına çeşitli sorumluluklar yüklendiğinin bilinci ile hareket eden katılım bankaları, sözleşme süresi boyunca vermiş oldukları sözlere riayet eder ve sözleşmeye sadakati esas alır.

i) Toplumsal Fayda Esası

Katılım bankaları, içerisinde buldukları toplumların bir üyesi olduklarının bilinci ile toplumsal kalkınmanın gerçekleşmesine destek olabilecek projelerin finansmanına öncelik verir. Bu şekilde ekonomik gelişmeye ve toplumsal refahın artmasına destek olurlar.

j) Ortaklık Esası

Katılım bankaları, gerçekleştirdikleri finansal faaliyetlerde müşterilerini de birer iş ortağı olarak göyerek her zaman birlikte kazanmayı esas alırlar.

Bir önceki kısımda da bahsettiğimiz gibi faizin yasaklanması, İslam hukukunun öncelik verdiği adalet, dürüstlük ve yardımlaşma gibi ilkeler ve Türkiye Katılım Bankalar Birliğinin esas olarak aldığı 10 maddeyi incelediğimizde katılım bankalarının sosyal sorumluluk bilinci ile hareket ederek toplumsal kalkınmaya destek olması ve müşterileri ile adil ve şeffaf bir ilişki kurarak onların ihtiyaçlarını karşılayabilecek kaliteli ürünler ile hizmet çeşitliliğini arttırması beklenmektedir. Katılım bankalarının sürdürülebilir bir büyüme sağlaması ve konvansiyonel bankalar karşısında daha güçlü bir pozisyon olarak pazar payını yükseltmesi de bu ilkelere bağlılıkları ölçüsünde gerçekleşecektir.

1.4. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sistemi ve Gelişimi

Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren hayatımıza girmeye başlayan ilk faizsiz finans kurumları ‘‘Özel Finans Kurumları’’ adı altında hizmet vermeye başlamışlardır. 30 yılı aşkın bir süredir hizmet veren faizsiz finans kurumlarında zaman içerisinde ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden en önemlisi ise, Özel Finans Kurumlarının 2005 senesinde ‘Bankacılık’ sıfatına kavuşmasıdır. Bankacılık sıfatına sahip olmadan önce uluslararası ve yurt içi ilişkilerinde sıkıntılar yaşayan Özel Finans Kurumları bankacılık sıfatına sahip olduktan sonra bu sıkıntılarını çözüme kavuşturmuştur. Dünya genelinde faizsiz finans kurumları daha ziyade İslami Banka adı altında faaliyet gösterirken Türkiye’de ‘İslam’ kavramına zarar gelmemesi ve farklı etnik gruplardan kimselere de hitap etmesi amacı ile ‘‘Katılım Bankacılığı’’ adı altında faaliyet göstermektedirler. Faizsiz finans sisteminin esasında yer alan; kar ve zarara katılma üzerine anlaşarak gerçekleştirilen ticari faaliyetler bu ismin verilmesinde ilham kaynağı olmuştur (Hazıroğlu, 2019).

Türkiye Katılım Bankalar Birliğinin 2019 yılı içerisinde çıkarmış olduğu ‘‘Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı’’ isimli kitapta da yer aldığı üzere katılım bankacılığının kronolojik olarak gelişimini aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz: (Görmüş ve Yabanlı, 2019)

- **1975:** Türkiye, %8.5’luk bir sermaye payı katkısı ile İslam Kalkınma Bankası’nın (İKB) kurucu ortaklarından biri olmuştur.

- **1983:** Özel Finans Kurumlarına (ÖFK), 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yasal faaliyet hakkı tanınmıştır.
- **1984:**, İlk ÖFK olan Albaraka Türk Özel Finans Kurumu kurulmuştur.
- **1985:** Albaraka Türk Özel Finans Kurumu faaliyet izni alarak faaliyete başlamıştır. Ek olarak Faisal Finans Kurumu da kurulmuş ve finansal aracılık faaliyetlerine başlamıştır.
- **1989:** Kuveyt Türk Özel Finans Kurumu faaliyet geçmiştir.
- **1991:** Anadolu Özel Finans Kurumu faaliyete geçmiştir.
- **1995:** Özel Finans Kurumları Birliği Vakfı ve İhlas Finans Kurumu kurulmuştur.
- **1996:** Asya Özel Finans Kurumu faaliyete geçmiştir.
- **1999:** Özel Finans Kurumları 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına dâhil edilmiştir.
- **2000:** Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur.
- **2001:** Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) İhlas Finans Kurumu'nun faaliyetlerine son vermiştir ve bankacılık ruhsatlarını iptal etmiştir. Ek olarak Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur.
- **2003:** Özel Finans Kurumları Birliği Vakfı kapatılarak tüm varlıkları Özel Finans Kurumları Birliği'ne devir edilmiştir.
- **2005:** 5411 numaralı Bankacılık Kanunu ile özel finans sektöründeki kuruluşların ünvanı “Özel Finans Kurumu” yerine “Katılım Bankası” şeklinde, Özel Finans Kurumları Birliği ünvanı da “Türkiye Katılım Bankaları Birliği” olarak değiştirilmiştir. Family Finans ile Anadolu Finans birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası (TFKB) olmuştur.
- **2006:** Resmi Gazete'de Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) Statüsü yayımlanmıştır. Bank Asya Katılım Bankası'nın halka arzı gerçekleştirilmiştir.
- **2007:** Albaraka Türk Katılım Bankası'nın halka arzı gerçekleştirilmiştir.
- **2008:** Suudi Arabistan kökenli The National Commercial Bank (NCB) Türkiye Finans Katılım Bankası'nın yüzde 60 hissesini satın almıştır.
- **2009:** İlk Tekafül şirketi olan Neova faaliyete geçmiştir.
- **2011:** İlk özel sektör kira sertifikası Kuveyt Türk tarafından ihraç edilmiştir. Katılım Endeksi, katılım bankacılığı esasları ile uyumlu, Borsa İstanbul'da

işlem gören hisse senetlerinden oluşan borsa endeksi olarak faaliyete geçirilmiştir.

- **2012:** İlk kamu kira sertifikası ihracı Hazine Müsteşarlığı tarafından gerçekleştirmiştir. Albaraka Türk'ün yurtdışındaki ilk şubesi Irak - Erbil'de açılmıştır. Malezya İslami Bankalar Birliği ile Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) arasında iş birliği anlaşması imzalanmıştır.
- **2013:** İlk faizsiz emeklilik şirketi olan Katılım Emeklilik şirketi Albaraka Türk ve Kuveyt Türk ortaklığında kurulmuştur.
- **2014:** Katılım Endeksine Dayalı Borsa Yatırım Fonu kurulmuştur. İslami Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (IRTI) ile Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) arasında iş birliği anlaşması imzalanmıştır.
- **2015:** İlk kamu katılım bankası olan Ziraat Katılım Bankası kurulmuştur. KT Portföy kurulmuştur. Türkiye Katılım Bankacılığı 2015-2025 Strateji Belgesi Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından yayınlanmıştır. Kuveyt Türk, kendi iştiraki bir banka olarak Almanya'da İslami bankacılık prensipleri ile uyumlu KT Bank AG'yi kurmuştur.
- **2016:** Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından Bank Asya'nın faaliyet izni kaldırılmıştır. İkinci kamu katılım bankası olarak Vakıf Katılım Bankası kurulmuştur.
- **2017:** İslam Kalkınma Bankası ile Türkiye Katılım Bankaları Birliği arasında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. (Public Private Partnership projelerinin finansmanı amaçlı)
- **2018:** Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) bünyesinde, "Merkezi Danışma Kurulu" kurulmuştur.
- **2019:** Emlak Katılım Bankası üçüncü kamu katılım bankası olarak faaliyete geçmiştir.

1.4.1. Katılım Bankalarının İşleyişi

Katılım bankaları konvansiyonel bankalarda olduğu gibi 3 temel faaliyeti gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Ancak katılım bankaları bu temel fonksiyonları icra ederken en başta faizsizlik prensibi olmak üzere kendi değerlerine bağlı kalmak durumundadır. Katılım bankalarının faaliyetlerini faizsizlik prensibi doğrultusunda denetlemek ve çıkarılan ürün ve hizmetlerin uygunluğunu değerlendirmek amacı ile danışma kurulları bulunmaktadır. Buna ek olarak Türkiye Katılım Bankalar Birliği

bünyesi içerisinde de merkezi bir danışma kurulu bulunmaktadır. Yeni çıkacak olan ürünlerde veya hali hazırda kullanılan ama bazı durumlarda kararsız kalınan işlemler için ilgili danışma kurullarından onay alınarak ilerlenmektedir (TKBB, 2020).

Katılım bankalarının gerçekleştirdiği 3 ana fonksiyonu aşağıdaki şekilde belirtebiliriz:

- Fon toplama hizmeti
- Fon kullandırım hizmeti
- Genel bankacılık faaliyetleri

Katılım bankaları diğer bankalarda olduğu gibi bu faaliyetleri gerçekleştirirken ülke içerisindeki düzenleyici ve denetleyici kurullara (TCMB, BDDK, SPK, TMSF vb.) bağlı olarak çalışmaktadırlar (Hazıroğlu vd., 2019).

Fon toplama, fon kullandırım ve genel bankacılık hizmetleri başlığı altında toplanan bankacılık işlemlerini aşağıdaki şekilde detaylandırabiliriz:

1.4.1.1. Fon Toplama Hizmetleri

Katılım bankaları Özel Cari Hesaplar, Katılma Hesapları, Sendikasyon Kredileri ve Kira Sertifikaları ile fon toplayabilmektedir.

- Özel Cari Hesaplar:** Bu hesapta bulunan fonlar istendiği zaman kısmen veya tamamen geri çekilebilme özelliğine sahip olmakla birlikte fon sahibine herhangi bir kar veya zarara yol açmayan gerçek ve tüzel kişiler tarafından kullanabilen fonlardır. Bu hesaplar vasıtasıyla müşteriler fonlarını çalınma ve kaybolma gibi tehlikelerden koruyarak güvenli bir şekilde saklama imkanı elde etmektedirler.
- Katılma Hesapları:** Katılım bankaları müşterileri ile kurduğu ortaklık ilişkisi kapsamında (Mudarebe - Emek ve Sermaye Ortaklığı) önceden belirlenen kar paylaşım oranına göre gerçekleştirdikleri finansal faaliyetlerden oluşacak karı ve zararı tekrardan müşterileri ile paylaştıkları fonlardan oluşan hesaplardır. Katılma hesaplarına yatırılan anaparanın aynı şekilde geri ödeneceğine dair bir garantisi bulunmamaktadır. Katılım bankaları genel fon havuzlarında topladıkları fonların yanı sıra özel fon havuzları da oluşturabilmektedir. Bunun yanı sıra Yatırım Vekaleti yöntemi (Wakala) ile tüzel kişilerden topladıkları fonları daha karlı projelerde değerlendirme vaadinde bulunan katılım bankaları bu hesaplar aracılığıyla da fon toplayabilmektedir.

c) **Sendikasyon Kredileri:** Sendikasyon işlemi, katılım bankalarının fon kullandırırken kullandıkları murabaha işlemi ile eş değer bir finansal işlemidir. Ancak bu sefer katılım bankaları fon talep eden taraftadır. Katılım bankalarında faizli işlemler yasaklanıp ticarete konu olan işlemler esas olduğu için, sendikasyon kredisi kullandırmalarında geleneksel bankalardan farklı bir yol izlenmektedir. Katılım bankaları sendikasyon kredisi temini için talepte bulunduktan sonra ilgili finans kuruluşu fiyatı ve cinsi belirli olan bir emtiayı uluslararası mal piyasalarından peşin olarak satın aldıktan sonra vadeli olarak tekrardan ilgili katılım bankasına satmaktadır. Katılım bankası da satın aldığı emtiayı tekrardan mal piyasalarında peşin olarak satarak nakit ihtiyacını karşılamaktadır (Yahşi, 2014). Aslında bir yönü ile teverruk işlemleri içerisinde değerlendirebildiğimiz bu işlemin kullanımının sık sık yapılmaması ve zor şartlar altında kullanılması katılım bankacılığı prensipleri açısından daha uygundur.

d) **Sukuk (Kira Sertifikaları):** Arapça “Sakk” kelimesinin çoğu olan sukuk, sertifikalar, vesikalar ve enstrümanlar anlamına gelmektedir. Geleneksel borçlanma araçları faiz içeren menkul kıymetlerden yani Bono ve Tahvillerden oluşmaktadır. Türkçede Kira Sertifikaları olarak kullandığımız enstrümanlar ise gerçek bir mal varlığına dayanan menkul kıymetleştirilmiş sertifikalardan oluşmaktadır. Faiz içermeyen ve gerçek bir ticari faaliyete konu olması amacı ile ortaya çıkartılan Kira Sertifikaları vasıtası ile ilgili proje ve yatırımların gelirinden müşteriler hak sahibi olurken finansal kuruluşlarda fon temin etmiş olmaktadır (Eken ve Köroğlu, 2008).

1.4.1.2. Fon Kullandırım Hizmetleri

Katılım bankaları nakdi krediler kapsamında Murabaha, Müşareke, Finansal Kiralama, Selem, İstisna, Teverruk ve Karz-ı Hasen gibi yöntemler ile finansman kullandırımında bulunmaktadır:

a) **Murabaha (Peşin Alım Vadeli Satım) :** Murabaha, katılım bankalarının en sık kullandığı fon kullandırım yöntemidir. Özü itibari ile bankaların peşin olarak satın aldığı bir malın ya da hizmetin üzerine kar payı eklenerek müşterilere vadeli olarak satılmasını ifade etmektedir. Bu yöntem vasıtası ile tüzel kişilere Kurumsal Finansman Desteği, gerçek kişilere ise Bireysel Finansman Desteği sağlanmaktadır.

- b) Müşareke (Ortaklık) :** Arapça bir kelime olan Müşareke, Türkçemizde ortaklık anlamına gelmektedir. Müşareke yöntemi ile katılım bankaları müşterileri ile gerçekleştirdikleri projelerde emeklerinin yanı sıra sermayeleri ile de projelere katılım sağlamaktadır. Dolayısıyla müşareke faaliyetlerini, hem müşterilerin hem de katılım bankalarının emek ve sermayeleri ile destek olduğu ortak bir girişim olarak adlandırabiliriz. Katılım bankaları, Mudarabe yani Emek-Sermaye ortaklıklarında sadece emekleri ile, ilgili projelere destek olurken Müşareke işlemlerinde sermayeleri ile de projelere destek olmaktadır. Ancak Müşareke işlemlerinde ciddi bir piyasa ve sektör bilgisi ve bu alanlardaki projeleri takip edebilecek kalifiyeli eleman ihtiyacı olduğu için katılım bankaları bu işlemlerden ziyade kar payı getirisi kullandırım sırasında belli olan ve daha garanti olan Murabaha işlemlerini (Kurumsal Finansman Desteği, Bireysel Finansman Desteği) tercih etmektedir.
- c) İcara (Finansal Kiralama – Leasing) :** İcara işlemleri geleneksel literatürde finansal kiralama ya da leasing işlemleri olarak da bilinmektedir. İşletmelerin ihtiyaç duydukları taşınır ve taşınmaz varlıkları kiralama yöntemi ile sahip olmalarını sağlayan bir fon kullandırım enstrümanıdır. Finansal kiralama yöntemi ile firmalar nakit akışlarını daha uygun bir şekilde yönetirken, katılım bankaları da bu işlemler üzerinden kar elde etmektedirler. Leasing işlemlerinde kiralamaya konu olan varlıkların sahiplik hakkı vade sonunda göstermelik bir fiyat üzerinden ilgili firmalara geçmektedir. Leasing işlemlerinin yanı sıra, satıp tekrar geri kiralama (sell&lease back) işlemleri de finansal kiralama işlemlerinin özel bir faaliyet alanıdır. Bu işlemler kapsamında, nakit sıkıntısı yaşayan ya da taşınır veya taşınmaz varlıklarını likit bir formata çevirmek isteyen firmalar, sahibi oldukları varlıkları finansal kiralama şirketine satarak onlardan tekrardan geri kiralayabilmektedir. Bu sayede firmalar, kiralamaya konu olan varlıkların kullanımına devam ederken nakit akışlarını da yönetme imkanı bulmaktadırlar (Tunç, 2010).
- d) Selem:** Faizsiz finansman yöntemlerinden biri olan Selem işlemleri ile, belirli bir vade de niteliği ve niceliği belli olan misli mallar vadeli olarak peşin fiyatına satılmaktadır. Çiftçilerin finansman eksikliklerini gidermek amacı ile hasat zamanından önce ürünlerini peşin fiyatına satması Selem işlemlerine örnek olarak gösterilebilir. Bu vesile ile çiftçilere ürünlerini üretebilmek ve

devamlılığını sağlayabilmek amacı ile hasat zamanından önce finansman desteği sağlanmış olur.

- e) **İstisna:** Sözlük anlamı itibari ile sanat ve mahareti gerektiren bir şey yapmak, meydana getirmek ve imal etmek anlamlarında kullanılmaktadır (Aktan, 2020). İnşaat firmalarının örnek bir daire veya maket üzerinden peşin veya vadeli bir şekilde daire satışı yapması İstisna işlemlerine örnek olarak gösterilebilir. Bu sayede inşaat firmaları, planladıkları projeleri gerçekleştirebilmek için finansman desteği elde etmiş olurlar. Selem ve İstisna finansmanları, satıma konu olan ürünlerin sonradan teslimini sağlamak amacı ile finans desteği sağlaması yönü ile birbirlerine benzemektedir. Bunun yanı sıra İstisna işlemleri daha çok bir eserin meydana getirilmesi ile ilgiliyken Selem işlemleri misli ürünler üzerinden gerçekleşmektedir. Örneğin otomotiv sektöründeki bir üretici ile özel bir ürün çıkartmak amacı ile anlaşma yapılırsa İstisna ancak zaten piyada satışı olan bir ürün için anlaşma yapılırsa Selem finansmanı kullanılır. Dolayısıyla standart malların söz konusu olduğu işlemler Selem, standart olmayan ve özel üretimi bulunan mallar İstisna kapsamında değerlendirilmektedir (Aybakan, 2020).
- f) **Teverrük:** Nakit para elde etmek amacı ile vadeli alınan bir malın peşin fiyatına farklı bir kişi veya kuruma daha ucuza satılması işlemi olarak ifade edebiliriz. Teverrük işlemlerinde asıl amaç ilgili malları kullanmak değil onları satıp nakit para elde etmektir (Cebeci, 2020). Bu işlemler, vadeli olarak satın alınan bir malın tekrardan satıcısına peşin fiyatına ve daha ucuz bir tutara satılması işlemi olarak tanımlanan 'ine' satışına benzediği için sık sık tartışma konusu olmaktadır. İne satışlarında satıcı olan kişi veya kurum herhangi bir risk üstlenmeden üstü kapalı bir faiz geliri elde etmektedir. Dolayısıyla faize ulaşma kastıyla gerçekleştirilen bu işlemler İslam hukuku tarafından yasaklanmıştır (Çürük, 2013). Bu sebeplerden dolayı nakite ulaşmak amacı ile gerçekleştirilen Teverrük işlemlerinin sadece zor durumda kalmış gerçek ve tüzel kişiler için kullandırılması uygun görülmektedir. Ancak teverrük işlemleri doğal seyrinde ve hiçbir şarta bağlı olmaksızın gerçekleşirse bu işlemlerin meşruluğuna dair herhangi bir şüphe bulunmamaktadır.
- g) **Karz-ı Hasen:** Faizsiz finansman yöntemleri arasında yer alan Karz-ı Hasen işlemlerini terim anlamı itibari ile en güzel borç verme işlemi olarak

adlandırabiliriz. Karz-1 Hasen işlemleri, nakit ihtiyacı olan kişi veya kurumlara hiçbir karşılık beklemeden sadece belirli bir süre sonra anaparanın geri ödenmesi koşulu ile finansman sağlanmasıdır. Bu işlemler vasıtası ile toplum içerisinde dayanışma, yardımlaşma ve birlik olma duyguları da güçlenmektedir. Faizli işlemler ise tam aksine toplum içerisindeki hırs ve tamah duygularını tetiklemektedir. Faizin yaygın olarak kullanıldığı yerlerde muhtaç olan kimselerin ihtiyaçları, 1 lira olarak alınan borcun, faizi ile birlikte 2 lira olarak ödenmesi ile karşılanmaktadır. Bu durumda toplum içerisindeki ahlaki ve sosyal güvenin zedelenmesi ile birlikte sınıf çatışmaları oluşmaktadır.

Katılım bankaları yukarıda belirttiğimiz nakdi kredi türlerine ek olarak müşterilerinin ihtiyaçları doğrultusunda gayrinakdi krediler ile de müşterilerine hizmet sunmaktadır. Katılım bankalarının nakdi kredi kullandırmaları geleneksel bankalara göre ciddi bir farklılık gösterirken gayrinakdi kredi kullandırmalarında önemli ölçüde benzerlikler bulunmaktadır (Yahşi, 2014). Gayrinakdi krediler ile katılım bankaları, müşterilerinin faaliyetlerine kefil olmaktadır. Özellikle bir malın teslimi, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi ile ilgili taahhütte bulunmaktadır. Gayrinakdi kredi çeşitleri olarak ise teminat mektubu, referans mektubu, akreditif, ve kabul-aval kredilerini belirtebiliriz:

- a) **Teminat Mektubu:** İlgili firma adına belirli olan bir vadede ve gerekli şartlar uyarınca borçların ödenmesi ve malların teslimi gibi konular için alacaklı olan firmaya verilen bir taahhütnamedir.
- b) **Referans Mektubu:** Firmaların banka nezdindeki kredibilitesini değerlendirip muhatap olan kuruma iletilen bir referans yazısıdır.
- c) **Akreditif:** İthalatçı olan bir müşterinin kendi ülkesindeki bir banka aracılığı ile ihracatçının ülkesindeki bir banka ile iletişime geçip anlaşma gereği ödemesi gereken tutarı taahhüt altına aldırmasıdır.
- d) **Kabul-Aval Kredileri:** Kabul kredileri, ithalat bedelinin, hazırlanan poliçe ile vadeli olarak ödenmesini sağlamaktadır. Aval kredileri ise ödemeyi banka garantisi altına almaktadır.

1.4.1.3. Genel Bankacılık Faaliyetleri

Katılım bankaları fon kullandırım ve fon toplama faaliyetlerinin yanı sıra konvansiyonel bankaların kullandığı bankacılık ürün ve hizmetlerini de kendi prensipleri doğrultusunda kullanabilmektedir. Katılım bankaları, bu ürün ve hizmetler aracılığıyla müşterilerine geniş bir ürün yelpazesi sunabilme imkanına sahiptirler.

Başlıca ürün ve hizmetleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

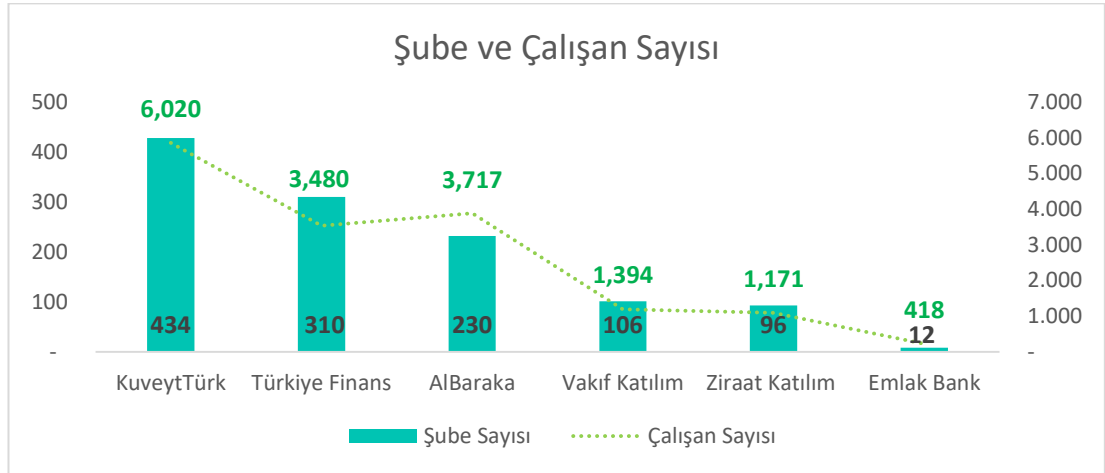
- Pos ve kredi kartı hizmetleri,
- Çek karnesi verilmesi,
- EFT, havale ve swift gibi para aktarım hizmetleri,
- Fatura tahsilatlarına aracılık,
- Kiralık kasa hizmetleri,
- Vergi ve SGK ödemelerine aracılık,
- Sigorta işlemlerine aracılık,
- Çek ve senet tahsilatı işlemleri,
- Döviz alım ve satım işlemleri,
- İnternet ve mobil bankacılık hizmetleri,
- ADK kanalları ve ATM hizmeti

1.4.2. Katılım Bankalarının Finansal Durumu

Katılım bankalarının 2020 1. çeyrek itibari ile genel durumunu; şube ve çalışan sayısı, aktif büyüklük, özkaynak büyüklüğü, toplanan fonlar, kullandırılan krediler ve son olarak da kazandıkları senelik net kar (2019) üzerinden incelediğimizde aşağıdaki sonuçlara ulaşmaktayız:

- Katılım bankalarının toplam da 1,188 adet şubesi bulunmakla birlikte 16,200 tane personel çalıştırmaktadırlar.

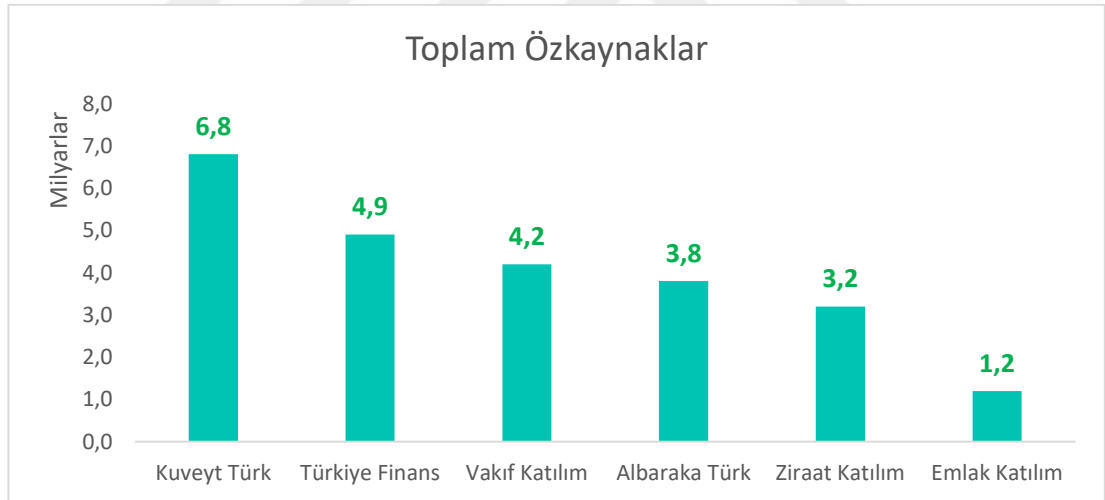
Şekil 1.2: Katılım Bankalarının Şube ve Çalışan Sayıları

Kaynak: TKBB, Veri Seti, 2020

- Katılım bankalarının toplam da 24.1 Milyar TL özkaynağı bulunmaktadır. Özkaynak büyüklüğüne göre katılım bankalarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

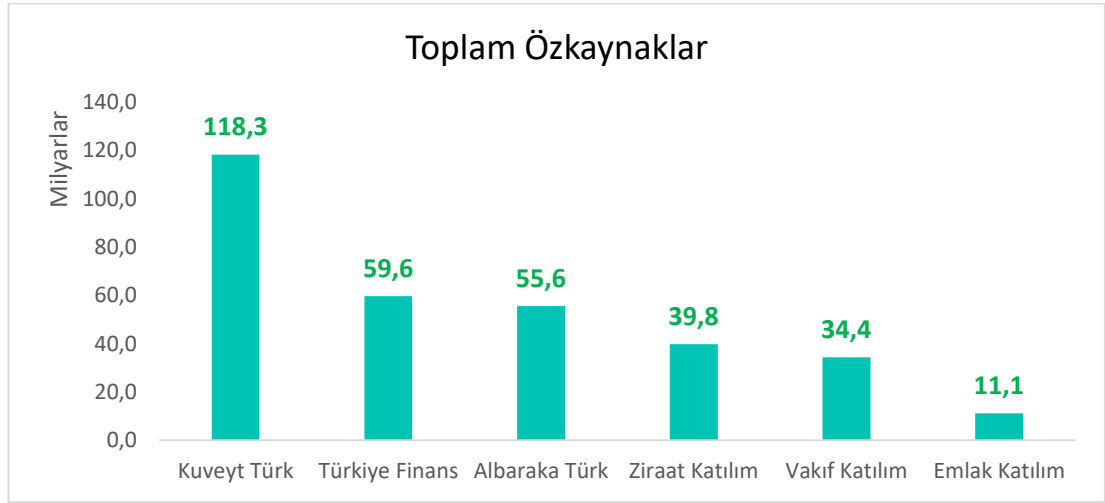
Şekil 1.3: Katılım Bankalarının Toplam Özkaynakları

Kaynak: TKBB, Veri Seti, 2020

Katılım bankalarının toplam da 319 Milyar TL aktif büyüklüğü bulunmaktadır. Aktif büyüklüklerine göre katılım bankalarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

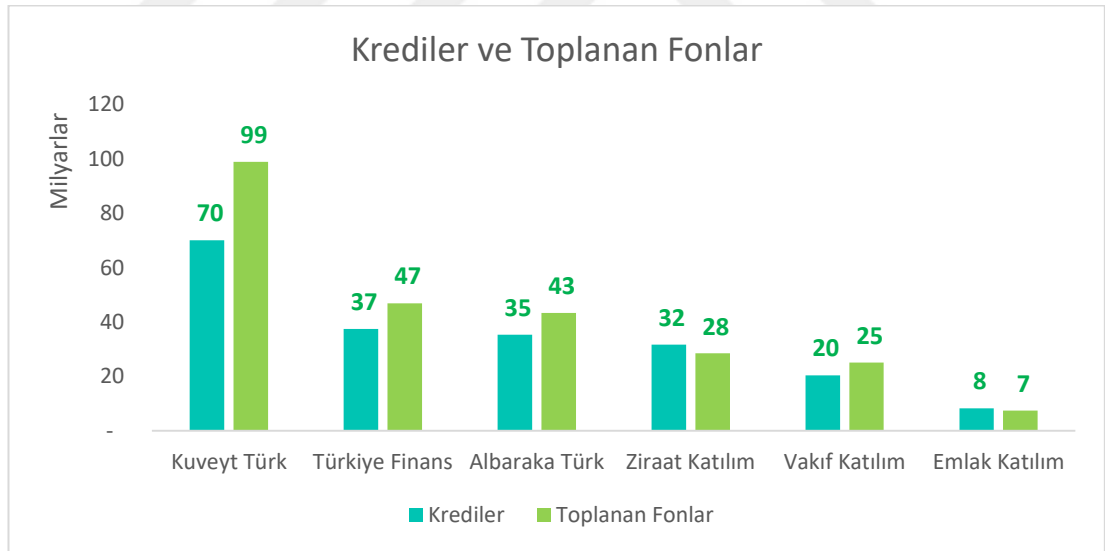
Şekil 1.4: Katılım Bankalarının Toplam Aktif Büyüklükleri

Kaynak: TKBB, Veri Seti, 2020

Katılım bankaları toplam da 249.6 Milyar TL fon toplarken 202.7 Milyar TL fon kullandırmışlardır. Kredi ve fon büyüklüğüne göre katılım bankalarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

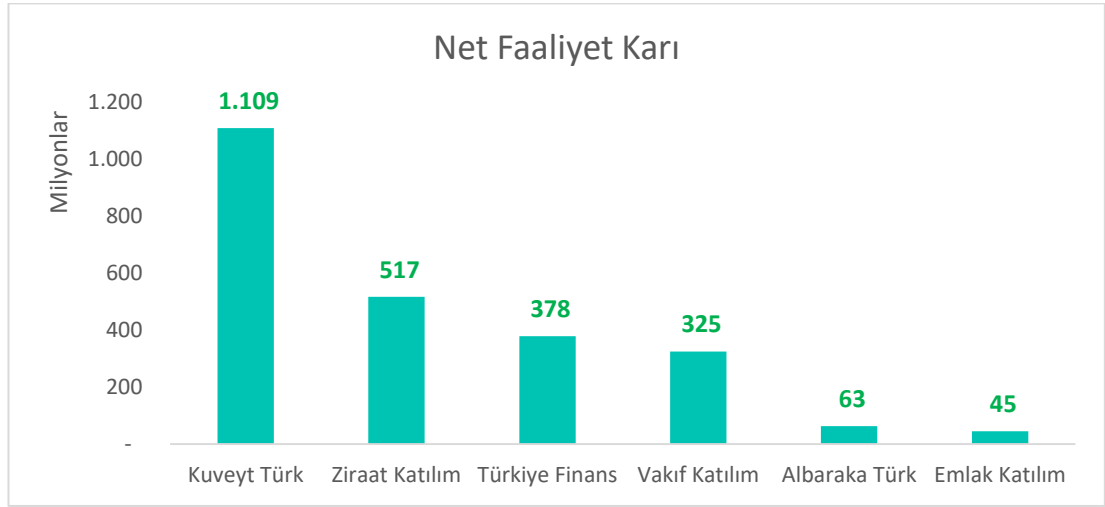
Şekil 1.5: Katılım Bankalarının Kredi ve Toplanan Fon Bakileri

Kaynak: TKBB, Veri Seti, 2020

- Katılım bankaları 2019 yılı içerisinde 2.4 Milyar TL net faaliyet karı elde etmişlerdir. Net faaliyet karının büyüklüğüne göre katılım bankalarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

Şekil 1.6: Katılım Bankalarının Toplam Net Faaliyet Karı

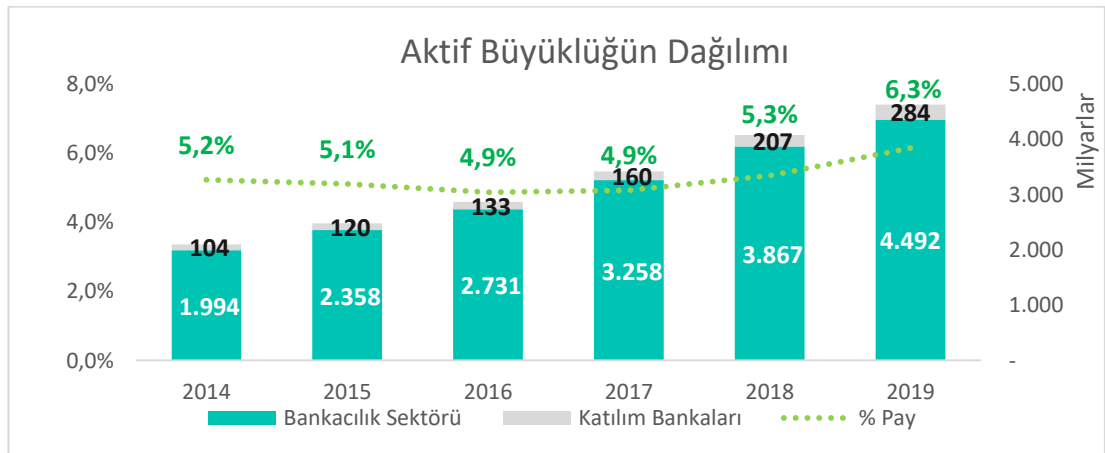
Kaynak: TKBB, Veri Seti, 2020

1.4.3 Katılım Bankalarının Sektör İçerisindeki Finansal Görünümü

Katılım bankalarının tüm bankacılık sektörü içerisindeki payını son 6 senelik zaman dilimi kapsamında aktif büyüklük, toplanan fonlar, kullanılan krediler ve net gelirler üzerinden incelediğimizde aşağıdaki sonuçlara ulaşmaktayız:

- Katılım bankalarının sektör içerisindeki toplam aktif büyüklüğünün payı 2018 senesinden itibaren artış göstermiş olsa da toplam da %6.3'lük bir paya sahiptir.

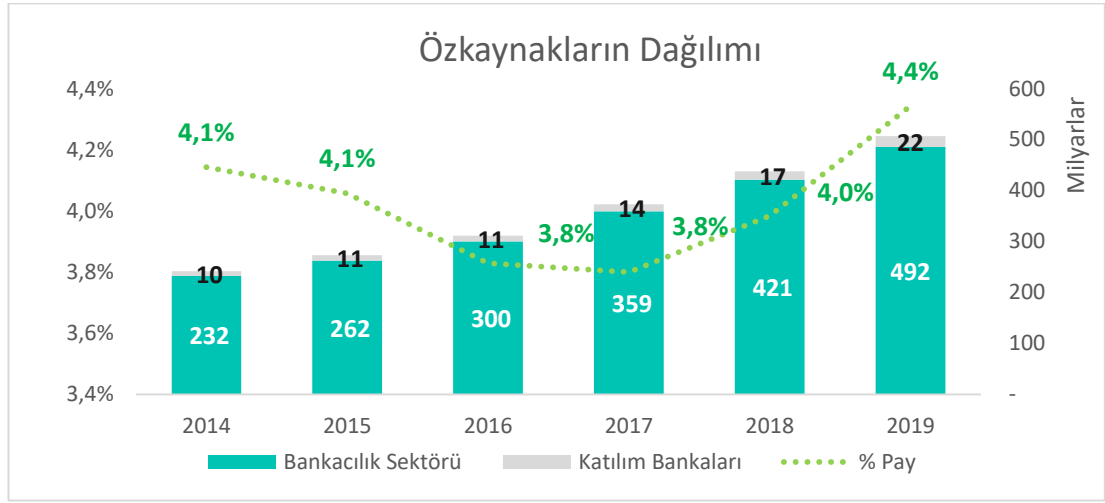
Şekil 1.7: Bankacılık Sektörü İçerisindeki Aktif Büyüklüğün Dağılımı

Kaynak: TKBB, Veri Seti, 2020

- Katılım bankaları toplam da 21.8 Milyar TL özkaynağa sahip olmakla birlikte toplam sektör içerisindeki payı 2019 seje sonu itibari ile %4.4 olarak gerçekleşmiştir.

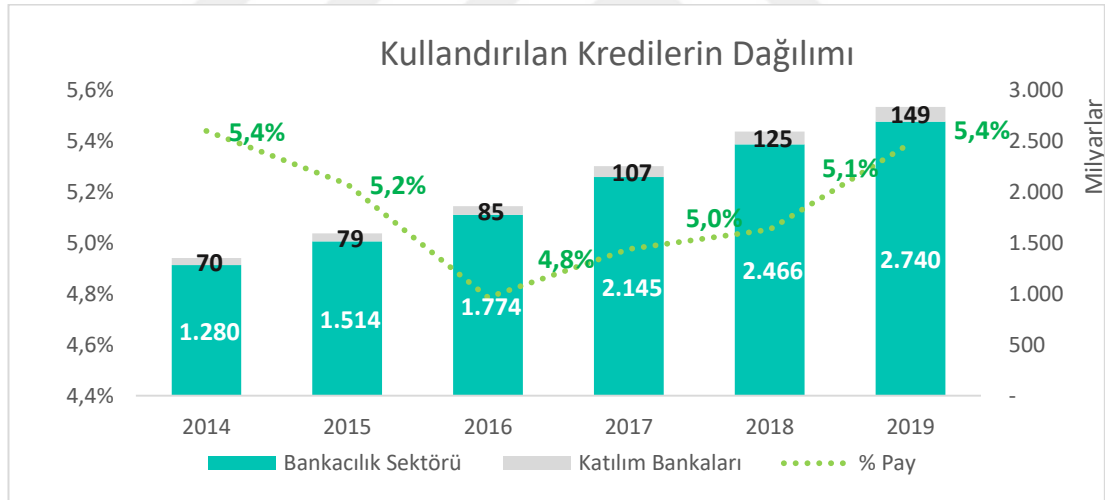
Şekil 1.8: Bankacılık Sektörü İçerisindeki Özkaynakların Dağılımı

Kaynak: TKBB, Veri Seti, 2020

- Katılım bankalarının kredi kullandırımındaki payı %5.4 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

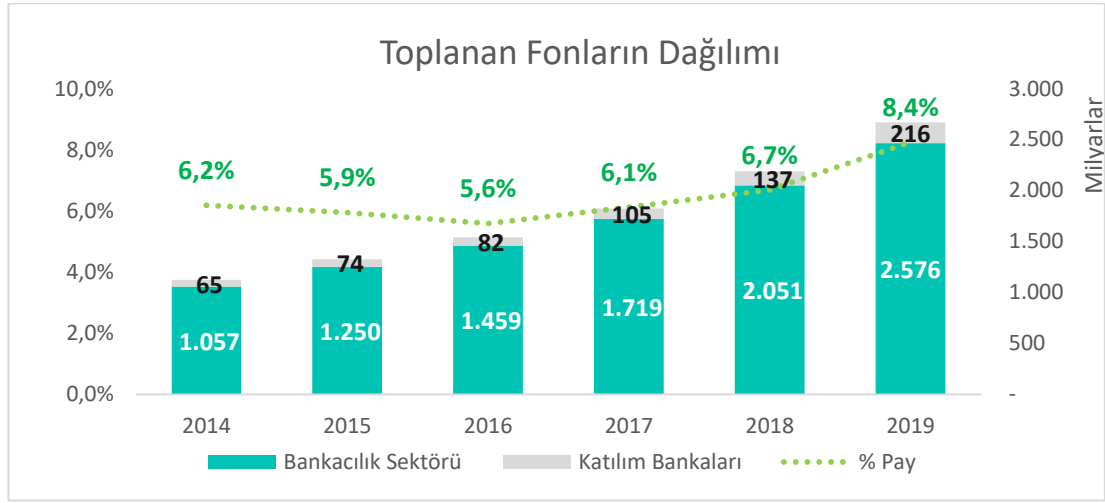
Şekil 1.9: Bankacılık Sektörü İçerisindeki Kredilerin Dağılımı

Kaynak: TKBB, Veri Seti, 2020

- Katılım bankalarının toplanan fonlar içerisindeki payı kullanılan krediler ve aktif büyüklüklere nispeten daha iyi bir durumda olup 2019 sene sonu itibari ile %8.4'lük bir paya sahip olmuşlardır.

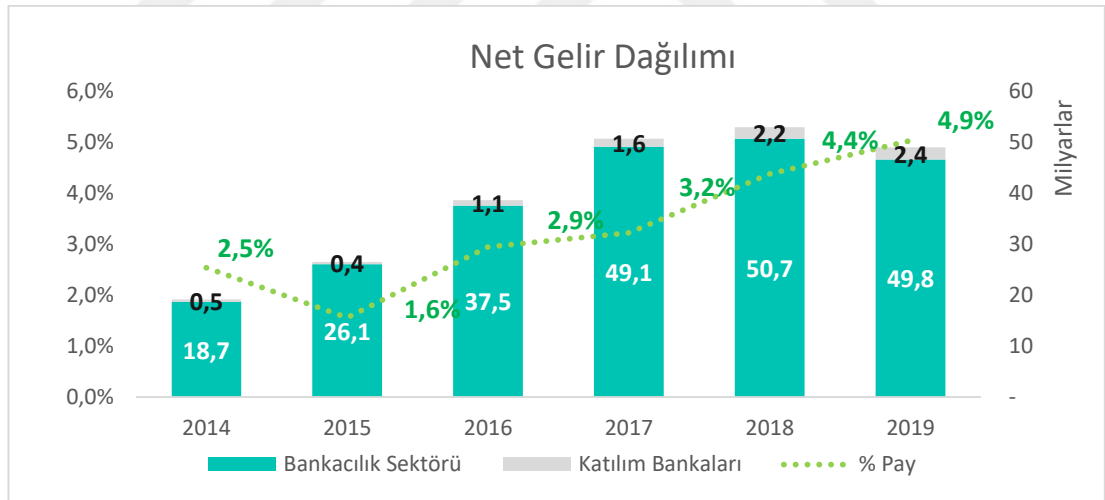
Şekil 1.10: Bankacılık Sektörü İçerisindeki Toplanan Fonların Dağılımı

Kaynak: TKBB, Veri Seti, 2020

- Katılım bankaları 2019 yılı içerisinde 2.4 Milyar TL net gelir elde etmiştir ve toplam bankacılık sektöründeki net gelir dağılımı içerisindeki payı %4.9 olarak gerçekleştirmiştir.

Şekil 1.11: Bankacılık Sektörü İçerisindeki Net Gelirlerin Dağılımı

Kaynak: TKBB, Veri Seti, 2020

Yukarıda da belirttiğimiz gibi toplam aktifler üzerinden katılım bankalarının payını incelediğimizde %6.3'lük bir oran ile karşılaşıyoruz. Bu oran son 2 sene içerisinde %1.4'lük bir artış göstermiş olsa da halen daha toplam sektör içerisindeki payının düşük bir seviyede olduğunu belirtebiliriz. Katılım bankalarının sektör içerisindeki payını arttırması ve hedeflenen %15'lik dilime sahip olabilmesi adına en önemli aksiyon maddelerinden bir tanesi de; kamuoyu nezdindeki katılım bankacılığı algısının düzeltilmesidir. Bu algıyı düzeltmek için de ilk olarak yapılması gerekli

olan, hali hazır da yürütülen faaliyetlerin tekrardan katılım bankacılığı ilkeleri ile gözden geçirilmesi ve bu faaliyetleri toplumun hizmetine sunarken doğru bir kampanya yönetimi sağlanmasıdır. İkelere bağlılık ve şeffaf bir yönetim anlayışının yanı sıra, katılım bankacılığı esaslarının teşvik etmiş olduğu; zorda kalmış gerçek ve tüzel kişilere destek olmak amacı ile kullanılan Karz-Hasen (en güzel borç) ürününün ve sosyal sorumluluk projelerinin arttırılması bu algının düzeltilmesinde yardımcı dokunabilecek etkenler arasında yer almaktadır.

2013 yılında BDDK ve TKBB tarafından Kızılcasabun'da faizsiz finans sisteminin geliştirilmesine yönelik, alanında uzman yaklaşık 100 kişinin katıldığı kapsamlı bir çalıştay gerçekleştirilmiştir. Bu çalıştay kapsamında faizsiz finansın geliştirilmesine yönelik eylem planları ve politikalar belirlenmiştir. Bu politikalardan ilkinin konusu ise yukarıda da bahsi geçen; faizsiz finans sistemine yönelik mevcut algının iyileştirilmesi ile ilgilidir.

Bu politikanın da 4 adet alt başlığı bulunmaktadır: (Görmüş ve Yabancı, 2019)

- Tatınım kampanya ve reklamlarının yapılması,
- Şeffaflık mekanizmasının kurulması,
- Kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin arttırılması
- Uygulama birliği ve uygun terimlerin belirlenmesi.

Bu politikaların yanı sıra özellikle 20. ve 21. Yüzyıl içerisinde sanayinin hızla gelişmesi ile birlikte çevresel sorunlarda artışlar meydana gelmiştir. Çevresel sorunların yanı sıra dünyanın bir çok yerinde ve ülkemizde belli bir bölümünde fakirlik ve temel ihtiyaçların karşılanamaması gibi bir çok problemler bulunmaktadır. Bu problemlere alternatif çözümler sunmak amacı ile yani mevcut nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak ve de gelecek nesillere yaşanılabilir bir dünya bırakmak amacı ile ülkeler ve kurumlar sürdürülebilir kalkınma amacı ile projeler geliştirip bu projelerini uygulamaya koymuşlardır. Katılım bankalarının da bu farkındalık içerisinde kendi değerlerinin de teşvik ettiği bu tür sürdürülebilirlik faaliyetlerinde bulunması hem toplum ve çevre için hem de faizsiz finans sisteminin genişlemesi için faydalı olacaktır. Katılım bankaları bu faaliyetler içerisinde yer alırken yeni bir pazara ve yeni bir müşteri kitlesine ulaşma imkanı sağlayabilir ve bunun yanı sıra topluma ve çevreye fayda temelli gerçekleştirdikleri bu projeler kapsamında toplum nezdindeki imajının iyileştirmesine de katkı sağlayabilirler.

İlerleyen bölümlerde bu konuya detaylı bir şekilde değinip, sürdürülebilirlik faaliyetlerini örnekler üzerinden açıklayarak konunun önemine ve katılım bankalarının da bu faaliyetler içerisinde aktif bir rol alması gerektiğine vurgulamalarda bulunacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE FİNANS SEKTÖRÜ

2.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirlik kavramının Türkçede bire bir karşılığı olmamakla birlikte; sürekli olarak var olabilme, mütemadiyen devam edebilme becerisine sahip olma gibi tanımlarla sürdürülebilirlik kavramını açıklayabiliriz. Diğer bir ifade ile azalmadan ve fonksiyonlarını yitirmeden süregelen faaliyetler bütünü olarak da tanımlayabiliriz.

Sürdürülebilirlik kavramının yaygınlaşması çevre sorunlarının gözle görünür bir hale geldiği ve iletişimin kolaylaştığı 20. Yüzyılın ikinci yarısına rast gelmektedir. Daha önceki zamanlarda sanayileşmenin gelişmesi ile çeşitli çevresel sorunların ortaya çıkması gündeme gelmiş olsa bile bu sorunlar ilk defa 1972 yılında Stockholm’da gerçekleşen “Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansında” ele alınmıştır. Bu konferans çevre sorunlarının kapsamlı bir şekilde ele alındığı ilk uluslararası konferans niteliğini taşımaktadır. Gerçekleştirilen konferansın temel konusu, büyüme amacı ile hızlı bir şekilde sanayileşen gelişmiş ülkelerin çevreye verdikleri zararlar ile birlikte, gelişmekte olan ülkelerde az gelişmişlikten kaynaklanan çevre sorunlarının ele alınıp bu problemlere çözümler üretilmesiydi. Konferansın düzenlenmesindeki temel amaç çevre sorunlarının ele alınması olmuş olsa da isminden de anlaşılacağı üzere insan ve kalkınma odaklı bir konferans icra edilmiştir. Bu konferansın akabinde de günümüzdeki finansal sürdürülebilirlik faaliyetlerine öncülük edecek topluluklardan biri olan Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur. (Gündoğan vd., 2017)

Gelişmiş veya gelişmekte olan devletler özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomik büyüme ve kalkınmaya odaklanmışlardır. Bu hedefler doğrultusunda devletlerin Gayrisafi Milli Hasılasında (GSMH) büyümeler meydana gelmiştir. Sadece ekonomik gelişmeye odaklanması ve çevresel ve sosyal boyutların göz ardı edilmesi ise çeşitli sorunları ortaya çıkarmıştır:

- Bunlardan ilki, toplum içerisinde ve toplumlar arasında aşırı bir seviyede eşitsizliklerin ortaya çıkmasıdır. Gelir adaletsizliğinin devam edegelmesi ve

bazen de artış göstermesi sebebi ile ekonomik büyümenin faydaları düzensiz bir şekilde dağılmıştır.

- Toplum içerisindeki sıkıntıların yanı sıra çevre üzerinde de önemli ölçüde tahribatlara yol açılmıştır. Gelişme sürecindeki toplumların çoğunda; ormanlar, su kaynakları ve doğal kaynaklar sürdürülebilir bir kalkınma düşüncesi içerisinde olunmadığı için zarar görmüşlerdir (Harris, 2000).

Yukarıdaki parçada da değindiğimiz gibi, bu geleneksel kalkınma sürecinde karşılaşılan problemlere karşı artan farkındalık ile birlikte yeni bir kavram olarak ‘sürdürülebilir kalkınma’ kavramı konuşulmaya başlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma teriminin yaygınlaşması ve resmîyetini kazanması ise 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun (WCED) Brundtland Raporu olarak da bilinen, Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) isimli raporunun yayınlanması ile birlikte olmuştur. Brundtland raporu büyümenin ve kalkınma projelerinin devam ettirilmesi gerektiğini savunuyordu. Ancak büyüme planlarının yanı sıra insani ve çevresel boyutların da önemsenmesi ile birlikte sosyal eşitliğin ve refahın, ekonomik büyümenin ve çevresel kalkınmanın sağlanması öngörülüyordu. Sürdürülebilir kalkınma teriminin günümüzde de en yaygın tanımlarından biri olarak geçen açıklamada bu rapor kapsamında yayınlanmıştır; “Sürdürülebilir kalkınma gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını tedarik edebilme kabiliyetlerini tehlikeye sokmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilen kalkınmadır” (WCED, 1987).

2.1.1. Sürdürülebilirlik Yolculuğumuz

Gelecek kuşaklara daha güzel bir dünya bırakmak ve günümüzün ihtiyaçlarını en güzel bir şekilde karşılayabilmek amacı ile gerçekleştirilen sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerinin küresel ölçek içerisindeki serüvenini kronolojik olarak aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

1713: Sürdürülebilirlik kavramının ilk defa kullanılması; Alman muhasebeci ve maden işletmecisi olarak çalışan Hans Carl von Carlowitz’in ormancılık alanında ‘Sürdürülebilirlik’ konusundaki kitabının yayınlanması.

1972: Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansının gerçekleştirilmesi; Stockholm’da çevre sorunları küresel bir boyutta ele alındı ve konferansın neticesinde Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kuruldu.

1980: Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'nin (IUCN) gerçekleştirdiği genel kurul sonrası ortaya çıkartılan Dünya Koruma Stratejisi (WCS) belgesi ile birlikte sürdürülebilirlik ve kalkınma konuları bir arada ele alınmaya başlandı.

1987: Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu): Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun (WCED) hazırladığı 'Ortak Geleceğimiz' isimli rapor ile birlikte sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımı ve kapsamı belirtilmiş oldu.

1990: Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) teriminin açıklayamadığı çeşitli konuları ele alan İnsani Gelişme Raporu Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yayınlanmıştır.

1992: Rio de Janeiro'da Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) düzenlendi. Aynı sene içerisinde finansal sektörün desteğini sağlamak amacı ile Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) çatısı altında finansal bir girişim (UNEP FI) hayata geçirilmiştir. Deutsche Bank ve HSBC gibi büyük bankalarında aralarında yer aldığı bir çok ticari banka, yatırım bankası ve portföy yönetimleri bu girişime destek vermektedirler.

1997: İklim değişikliği ile ilgili olarak ilk uluslararası sözleşme niteliğini taşıyan Kyoto Protokolü imzalanmıştır.

2000: Birleşmiş Milletler tarafından New York'ta düzenlenen Binyıl Zirvesi'sinin (Millennium Summit) sonucunda Binyıl Kalkınma Hedefleri (Millennium Development Goals) belirlenmiştir.

2015: Binyıl Kalkınma Hedeflerinin yürürlük döneminin sona ermesi ile birlikte Birleşmiş Milletler tarafından 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Sustainability Development Goals) belirlenmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında 17 tane hedef belirlenmiştir. Günümüzde de bu hedefler bir çok kurum ve kuruluşun faaliyetlerini gerçekleştirirken göz önünde bulundurduğu hedefler arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin yanı sıra 2015 yılının Aralık ayında Paris'te gerçekleştirilen müzakereler sonucunda Paris İklim Anlaşması imzalanmıştır. İlgili anlaşma aradan bir sene geçmeden, 4 Kasım 2016 tarihinde yürürlüğe girerek Birleşmiş Milletler tarihinde en hızlı uygulamaya konan çevre anlaşması özelliğine sahip bulunmaktadır (Gündoğan vd., 2017).

2.1.2. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, aşırı derecedeki yoksulluğu gidermek amacı ile 2000 yılında başlatılan Binyıl Kalkınma Hedeflerinin (BKH) yerini almıştır. BKH'lar özel olarak aşırı derecedeki yoksulluğun giderilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, HIV/AIDS gibi bulaşıcı hastalıkların engellenmesi ve okulu bırakan çocuk sayısının azaltılması gibi konulara yoğunlaşarak bu alanlarda ciddi bir gelişme kaydedilmesine katkı sağlamışlardır. 2015 yılında BKH'ların yürürlük döneminin sona ermesi ile birlikte daha geniş bir çerçevede ele alınan ve dünya üzerindeki bütün toplumları etkileyen ve birbirleri ile bağlantılı olan 17 tane Sürdürülebilir Kalkınma Amacı belirlenmiştir:

- 1- **Yoksulluğa Son:** Yoksulluğun tüm biçimlerini her yerde sona erdirmek.
- 2- **Açlığa Son:** Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek.
- 3- **Sağlık ve Kaliteli Yaşam:** Sağlıklı ve kaliteli yaşamı her yaşta güvence altına almak.
- 4- **Nitelikli Eğitim:** Kapsayıcı ve hakkaniyete dayanan nitelikli eğitimi sağlamak ve herkes için yaşam fırsatlarını teşvik etmek.
- 5- **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:** Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınların ve kız çocukların güçlenmesi.
- 6- **Temiz Su ve Sanitasyon:** Herkes için erişilebilir su ve atık su hizmetlerini ve sürdürülebilir su yönetimini güvence altına almak.
- 7- **Erişilebilir ve Temiz Enerji:** Herkes için karşılanabilir, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak.
- 8- **İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme:** İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek.
- 9- **Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı:** Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek.
- 10- **Eşitsizliklerin Azaltılması:** Ülkeler içinde ve arasında eşitsizlikleri azaltmak.
- 11- **Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları:** Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak.

- 12- **Sorumlu Üretim ve Tüketim:** Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını sağlamak.
- 13- **İklim Eylemi:** İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele için acilen eyleme geçmek.
- 14- **Sudaki Yaşam:** Sürdürülebilir kalkınma için okyanuslar, denizler ve deniz kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı.
- 15- **Karasal Yaşam:** Karasal ekosistemleri korumak, iyileştirmek ve sürdürülebilir kullanımını desteklemek; sürdürülebilir orman yönetimini sağlamak; çölleşme ile mücadele etmek; arazi bozulmalarını engellemek; biyolojik çeşitlilik kaybını engellemek.
- 16- **Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar:** Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumlar için adalete erişimi sağlamak ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar oluşturmak.
- 17- **Hedefler İçin Ortaklıklar:** Uygulama araçlarını güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma için canlandırmak.

Yukarıda başlıkları ile belirttiğimiz ve 2030 yılına kadar birleşmiş milletlere üye bütün ülkelerin desteklemesi beklenen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının kendi içerisinde de detaylı olarak tanımları, amacın gerçekleştirilmesi ile ilgili göstergeleri ve verilere dayanarak gösterilen gelişimi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. (UNDP Türkiye, 2020).

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç başlık altında aşağıdaki şekilde de sınıflandırabiliriz:

Tablo 2.1.2.1: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Sınıflandırılması

Ekonomik Amaçlar	Sosyal Amaçlar	Çevresel Amaçlar
1- Yoksulluğa Son	1- Sağlık ve Kaliteli Yaşam	1- Temiz Su ve Sanitasyon
2- Açlığa Son	2- Nitelikli Eğitim	2- Erişilebilir ve Temiz Enerji
3- İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	3- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	3- Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları
4- Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	4- Eşitsizliklerin Azaltılması	4- İklim Eylemi
5- Sorumlu Üretim ve Tüketim	5- Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	5- Sudaki Yaşam
	6- Hedefler İçin Ortaklıklar	6- Karasal Yaşam

Kaynak: Yazar tarafından sınıflandırma yapılmıştır.

2.2. Finans Sektörüne Yeni Bir Bakış

Dünya üzerinde birlikte yaşayan bir topluluk olarak, sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşma noktasında devlet kurumlarının, özel sektör firmalarının ve bireyler olarak bizlerin sorumluluk bilinci ile hareket etmemiz gerekmektedir. Finans sektörü için sürdürülebilirlik faaliyetlerinin kapsamı ise (çevrenin, ekonominin ve sosyal şartların göz önünde bulundurulması) doğrudan ve dolaylı etkiler olmak üzere iki başlık altında toplanabilir:

Doğrudan etkiler: Finans kurumlarının ve kurum çalışanlarının sosyal sorumluluk projeleri kapsamında; eğitim, sağlık, kültür ve sanat gibi farklı projelere destek vermesi, toplumun alt kesiminden insanlar ile bir araya gelerek yardım faaliyetleri düzenlemesi, deprem gibi bir doğal afet veya Covid-19 gibi topluma olumsuz etkileri bulunan küresel bir salgın sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuz etkileri gidermek adına hem maddi hem de manevi olanaklarını kullanmasını doğrudan etkiler arasında belirtebiliriz. Ek olarak kurumların operasyonel faaliyetlerini gerçekleştirirken oluşturduğu etkileri de bu kapsamda değerlendirebiliriz. Örneğin; yakıt giderleri, kağıt harcamaları, elektrik ve su tüketimi, geri dönüşümü sağlanabilen materyallerin kullanılması ve doğal gaz harcamaları gibi konular kurumların çevreye verdikleri doğrudan etkileri kapsamaktadır.

Bunun yanı sıra kurumların kendi çalışanları arasında din, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı içerisinde bulunmadan eşit fırsatlar oluşturması, çalışanlarına kendi alanlarında eğitim fırsatları sunması ve özel sağlık sigortası gibi uygulamalarla çalışanlarının sağlık durumları ile ilgili koruyucu önlemler alması kurumların sosyal sürdürülebilirlik anlamında üzerine düşen vazifeler arasında yer almaktadır.

Dolaylı Etkiler: Finans kuruluşları ve özellikle de bankalar için en temel etki ise, finanse ettikleri faaliyetler sonucunda oluşan dolaylı etkilerdir. Finans kuruluşları finansman taleplerini değerlendirirken büyük çoğunlukla kredinin batma riskine, karlılığına ve karşılığında gösterilen teminatları baz alarak karar vermektedir. Bu kriterler bir bakıma bankanın karlılık açısından göz önünde bulundurması gereken kriterler olsa da çevresel ve sosyal faktörlerinde dikkate alınması sürdürülebilirlik amaçlarına ulaşma konusunda atılması gereken önemli bir adımdır (Sevin, 2020). Finansman sağlanacak olan projelerin denetlenmesinin yanı sıra, finansman gerçekleştirilecek olan projelerinde doğru bir şekilde belirlenmesi önem arz

etmektedir. Örneğin; yenilenebilir enerji, çevresel yatırımlar, eğitim ve sağlık yatırımları, kalkınma konusunda öncelikli bölgelerin tercih edilmesi, toplam krediler arasında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere daha fazla yer ayrılması, yeni girişimcilerin desteklenmesi ve tarım faaliyetlerinin teknolojik uygulamalar ile desteklenmesi, sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşma noktasında bankaların öncelikli olarak tercih edebilecekleri faaliyetler arasında yer almaktadır.

2.2.1. Finans Kurumlarının Uygulayabileceği Sürdürülebilir Finans Faaliyetleri

Dünya genelinde ve Türkiye'deki bazı finans kurumlarının uyguladığı ve sürdürülebilirlik faaliyetleri altında değerlendirebileceğimiz işlemleri örnek olması açısından aşağıdaki şekilde belirtebiliriz:

Mikrofinans: Bankalar, kredi kullandırmalarında teminat gösteremeyen ve finansal açıdan toplumun alt tabakasında bulunan insanlara mikrokrediler ile finansman desteği sağlayabilmektedirler. Bu vesile ile finansal demokrasinin yaygınlaştırılması ve yeterli büyüklükte mali imkanı bulunmayan kişi ve kurumlara finansal destek sağlanarak sürdürülebilir kalkınmaya destek olunabilmektedir.

Yeşil Sukuk: Dünyada çevreye duyarlı yatırımların artması ile birlikte ilk defa 2008 yılında Dünya Bankası tarafından Yeşil Tahvil ihraç edilmiştir. Katılım bankacılığında ise faiz yasağından dolayı tahvil yerine sukuk enstrümanları kullanılmaktadır. Katılım bankaları, ilk defa 2012 yılında ihraç edilen Yeşil Sukuk ürünü ile çevremizi korumak için yenilenebilir enerji, rüzgar enerjisi, güneş parkları ve elektrikli taşıt gibi projelere destek verebilmektedirler (Ela, 2019).

Finansman Kullandırmalarında Öncelikli Projeler Belirlenmesi: Finansman sağlanacak olan projelerin, toplumun refahına destek verecek olan alanlar olmasına özen gösterilmesini sürdürülebilirlik faaliyetleri kapsamında değerlendirebiliriz. Örneğin, katma değeri yüksek, istihdamı arttıracak, teknolojik gelişmelere katkıda bulunacak ve altyapısal olarak ilerlemeye destek olacak olan projeleri bu kapsamda değerlendirebiliriz. Yeşil Sukuk enstrümanında özel olarak bahsetmiş olduğumuz; yenilenebilir enerji ve rüzgar enerjisi gibi projelerin yanı sıra robotik uygulamaların, veri bilimi ile ilgili projelerin, akıllı şehir ve sürücüz araba projelerini de bu kapsam içerisine dahil edebiliriz.

Girişimcilere Destek Verilmesi: Yeni bir iş girişimde bulunan, sermaye eksiği olan ve özellikle içinde bulunduğumuz günün koşulları doğrultusunda yenilikçi fikirleri

olan kişilere finansman desteği sağlanabilmektedir. Bankalar müşareke yöntemini kullanarak girişimcilerin projelerini hayata geçirmelerinde bir iş ortağı olarak faaliyet gösterebilmektedir. Bunun yanı sıra kendi içlerinde kurdukları girişimcilik programları ile uygun görülen projelere hibe desteği sağlamanın yanı sıra bilgi ve birikimlerin artırılması amacı ile eğitim desteği de sağlamaktadırlar.

Karz-1 Hasen: Katılım bankalarının fon kullandırım yöntemleri arasında değindiğimiz Karz-1 Hasen işlemlerini sürdürülebilirlik faaliyetleri arasında değerlendirebiliriz. Karz-1 Hasen işlemleri ile birlikte zor durumda kalan gerçek ve tüzel kişi müşterilerin ihtiyaçları, sadece anaparanın geri ödenmesi koşulu ile karşılanabilmektedir. Müşterilerin yanı sıra bankalar finansal olarak zor durumda kalmış veya bedelli askerlik gibi yükümlülükleri bulunan çalışanlarına da Karz-1 Hasen ile finansal olarak destek olabilmektedir.

Finansman Kullandırmalarında Öncelikli Bölgelerin Belirlenmesi: Bankalar, faaliyet gösterdikleri ülkeler içerisinde daha az gelişmiş ve refah düzeyi daha aşağıda olan bölgelerde faaliyet gösteren kişi ve kurumlara öncelik vererek bu bölgelerin kalkınması adına esnek finansman desteği sağlayabilirler.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri: Bankalar, kendi prestij ve finansal güçleri ile birlikte çalışanlarının da desteği ile ihtiyacı olan insanlara eğitim, sağlık, sosyal ve mali alanlarda da yardımda bulunabilmektedir. Günümüzde giderek yaygınlaşan sosyal farkındalık ile birlikte özellikle eğitim alanında ve afetler sonucunda oluşan hasarları tamir etmek adına bankalar hem maddi hem de manevi olarak önemli yardımlarda bulunmaktadır.

Finansman Kullandırmalarında ESG Kriterlerinin Baz Alınması: Türkiye Global Compact ağının sürdürülebilirlik finans bildirgesinde de yer aldığı gibi, bankalar, özellikle yüksek tutarlı kredi kullandırmalarında çevre ve sosyal riskleri de göz önünde bulundurmaktadırlar. İlgili değerlendirme sonucunda çevreye veya topluma önemli ölçüde zararı olabilecek projelerin finansmanına destek vermemektedirler (Global Compact Network Türkiye, 2020).

ESG Puanı Yüksek Olan Firmalara Avantajlı Krediler: Bankalar, uluslararası sürdürülebilirlik endeksi kapsamında yüksek puan sahibi olan kurum ve kuruluşlara daha avantajlı fiyatlar ve ödeme planı ile kredi desteği sağlayabilmektedir.

Banka İçi Operasyonel Faaliyetlerde Tasarruf ve Sürdürülebilirlik: Bankalar, kurum içi kağıt harcamaları, enerji ve su tüketimi ve yakıt harcamaları gibi konularda yenilenebilir ürünler kullanarak ve tasarruflu bir tüketim anlayışı benimseyerek özellikle çevreye olan olumsuz etkilerini minimize edebilirler.

Sosyal İşletme: Bankalar, farklı sektörlerden firmalar ile ortak bir girişim kurarak, sadece sosyal bir amacı olan ve kendi sürdürülebilirliğini sağlayan firmaları hayata geçirebilirler.

Kurum İçi Eşit İmkanlar: Bankalar, kendi personelleri arasında din, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın onlara eşit imkanlar sağlamalıdır.

Kurum İçi Eğitim Faaliyetleri: Bankalar, insani evrensel değerler kapsamında bilinçli olarak yetişmiş ve günümüzün ihtiyaçları doğrultusunda kendilerini teknik anlamda geliştirmiş bireylerin sayısının artması amacı ile kurum içi eğitim faaliyetleri düzenleyebilmektedirler.

Kurumlar Arası Dayanışma ve İş Birliği: Özellikle Birleşmiş Milletler çatısı altında toplanan ve ülkelerin kendi içerisindeki finans kurumlarının kendi aralarında bir birlik tesis etmesi ve rekabetin yanında iş birliği ile hareket etmesi çevresel, sosyal ve ekonomik tehlikelerin giderilmesi için büyük önem arz etmektedir.

Topluma ve Çevreye Zararı Olduğu Bilinen Kurum ve Kuruluşlara Finansman Yasağı: Bankaların, sürdürülebilirlik puanı yüksek olan firmalara avantajlı kredi desteği sağlayabilmesinin yanı sıra, topluma ve çevreye zararı olduğu bilinen kurum ve kuruluşlara -ilgili projeler bankalar adına karlı olsa dahi- kredi kullandırımında bulunmaması gerekmektedir.

Sivil Toplum Örgütleri ve Devlet Kurumları İle İş Birliği: Bankalar, toplumun ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçları giderebilmek adına Sivil Toplum Örgütleri ve Devlet Kurumları ile iş birliği içerisinde faaliyet gösterebilmektedirler.

Satın Alınabilir (Affordable) Konut Projelerine Destek Verilmesi: Bankalar, müşterisi olan inşaat firmaları ile birlikte ortak bir proje yürüterek, ev sahibi olmak isteyen ancak maddi olarak gücü yetmeyen insanlar için satın alınabilir konut projelerine destek verebilmektedirler.

İstihdamı Arttıracak Projelere Destek Olunması: Bankalar, güzel projeleri olan ve sayıca büyümeyi hedefleyen firmalar ile yeni kurulan firmalara finansman desteği sağlayarak işsizliğin azalmasına katkıda bulunabilirler.

Engelsiz Bankacılık Projeleri: Engelli olan vatandaşların kullanımına uygun bir şekilde hazırlanan ürün ve hizmetlerin yaygınlaştırılması ile birlikte banka personellerinin bu konuda farkındalık kazanması amacı ile eğitimler düzenlenmesini sosyal sürdürülebilirlik faaliyetleri kapsamında ele alabiliriz.

2.3. Sürdürülebilir Finans İçin Uluslararası Kuruluşlar ve Prensipleri

Özellikle son yıllarda artan farkındalık ile birlikte, uluslararası finans kuruluşları da müşterilerine finansman desteği sağlarken çevresel ve sosyal riskleri göz önünde bulundurmaya başlamışlardır. Finans kuruluşları yasal asgari zorunlulukların ötesinde, uluslararası kurumlar tarafından belirlenen prensipler ve ölçütler doğrultusunda yeni bir kredi değerlendirme metodolojisi oluşturmaya başlamışlardır. Bunun yanı sıra, 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmak amacı ile yatırım yapılması gereken alanların önceliklendirilmesi de bu metodoloji içerisinde dahil edilmektedir. Finans sektörünü bu hedefler doğrultusunda yönlendirecek ve kurumlar arasında dayanışmayı sağlamak amacı ile özellikle Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında çeşitli kuruluşlar oluşturulmuştur.

2.3.1. Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi (UNEP FI)

Birleşmiş Milletler Çevre Programına bağlı olan bu finans girişimi, küresel finans sektörü içerisindeki özel sektör finans kurumlarını Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmak amacı ile yönlendiren ve bir çatı altında toplayan bir girişimdir. Yaygın olarak kullanılan İngilizce kısaltması ile UNEP FI, 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Dünya Zirvesinde gerçekleştirilen bankacılık ve sürdürülebilirlik konulu bildirilerin akabinde yine aynı yıl içerisinde 13 üye bankanın desteği ile birlikte kurulmuştur. 2020 yılına geldiğimizde ise UNEP FI, 300'den fazla üyesi (bankalar, sigorta şirketleri, yatırımcılar) ve 100'den fazla destekleyici kurum ile birlikte çalışarak sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşabilmek için faaliyetlerini sürdürmektedir (UNEP FI, 2020).

Toplumların beklentileri değiştikçe, bankalarında kendi ürün ve hizmetlerini geliştirmesi ve daha açık ve şeffaf bir yönetim tarzı benimsemesi gerekmektedir.

Bu kapsamda bankaların ve diğer finans kurumlarının kendi yönetim süreçlerinde ve müşterileri ile olan ilişkilerinde uluslararası standartlar ölçüsünde belirli prensiplere uyması gerekmektedir. Bu doğrultuda 2019 yılının Eylül ayı içerisinde Birleşmiş Milletlerin organizasyonluğunda 49 ülkeden 130 bankanın imzası alınarak Sorumlu Bankacılık Prensipleri (The Principles for Responsible Banking) olarak adlandırdığımız prensipler yürürlüğe konulmuştur. Bu prensiplere uyacağını vaad eden bankaların toplam aktif büyüklüğü 47 Trilyon Dolar değerindedir. Bu da küresel finans sistemi içerisinde üçte birlik bir değere tekabül etmektedir (UNEP FI, 2020). Sorumlu Bankacılık Prensiplerini aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz:

- İş strateji ve süreçlerinin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına uygun olacak ve katkıda bulunacak şekilde uyumlu hale getirilmesi.
- Faaliyetlerden, ürünlerden ve hizmetlerden kaynaklanan olumsuz etkilerin azaltılarak olumlu etkilerin sürekli artırılması.
- Sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmek, mevcut ve gelecek nesiller için ortak refah oluşturan ekonomik faaliyetlerin hayata geçirilmesi.
- Toplumsal hedeflere ulaşmak için proaktif ve sorumlu bir şekilde ilgili paydaşlarla istişarelerde bulunmak.
- Etkin yönetim ve sorumlu bir bankacılık kültürü ile bu ilkelere bağlılık göstermek.
- İlkelerin ne kadar uygulandığının periyodik olarak gözden geçirilmesi, olumlu ve olumsuz etkilerinin şeffaf şekilde ölçülmesi.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz Sorumlu Bankacılık Prensiplerine uyacaklarını taahhüt eden bankalar arasında Türkiye'den de 6 adet banka bulunmaktadır (UNEP FI, 2020):

- 1- Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB)
- 2- Garanti BBVA
- 3- ING
- 4- Yapı Kredi
- 5- Şekerbank
- 6- Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası

2.3.2. Uluslararası Finans Kurumu (IFC)

Uluslararası Finans kurumu ya da yaygın olarak kullanılan kısaltması ile IFC (International Finance Corporation), 1956 yılında Dünya Bankasına bağlı olarak kurulan bir özel sektör kurumudur. Kurumun kuruluş amacı, özellikle gelişmekte olan veya gelişmemiş olan ülkelerde altyapı yatırımlarında bulunmak, fakirliğin giderilmesi için çalışmak, özel sektörün yeni iş alanlarına girmesine destek olmak ve bu bağlamda ülkelere ve toplumlara destek olmayı hedeflemektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki özel sektörün gelişmesine odaklanan Uluslararası Finans Kurumu 184 üye devlet tarafından kolektif bir şekilde yönetilmekle birlikte ana merkezi Amerika Birleşik Devletleri içerisinde bulunmaktadır (IFC, 2019).

Uluslararası Finans Kurumu, müşterilerine verdiği finansal desteğin yanı sıra, sürdürülebilirlik çerçevesi kapsamında müşterilerinin çevresel ve sosyal riskleri göz önünde bulundurmasını, şeffaflığı ve hesap verebilirliği teşvik etmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir bir kalkınmanın gerçekleştirilmesine destek olmayı hedefler. Sürdürülebilirlik çerçevesinin bir parçası olan IFC'nin performans standartları da, küresel olarak özel sektör içerisinde çevresel ve sosyal risk yönetimi için bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Müşteriler, IFC ile yapmış oldukları işbirliği süresince yine IFC tarafından belirlenen sekiz adet performans standartına uymak zorundadır:

- 1- Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi
- 2- İş ve Çalışma Koşulları
- 3- Kaynak Verimliliği Sağlanması ve Kirliliğin Önlenmesi
- 4- Toplum Sağlığı, Güvenliği ve Emniyeti
- 5- Arazi Alımları ve Zorunlu Yeniden Yerleştirme
- 6- Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi
- 7- Yerli Halklar
- 8- Kültürel Miras

Yukarıda belirttiğimiz performans standartları kapsamında gerçekleştirilen projelerin çevresel ve sosyal risklerini değerlendirmek, çalışanlar ve etkilenen topluluklar üzerindeki olumsuz etkileri öngörmek ve engellemek, yönetim sistemlerini etkin bir şekilde kullanarak müşterilerin ESG kriterlerine uyum sağlamasını teşvik etmek ve proje süresi boyunca oluşabilecek olumsuz sonuçlara karşı paydaşlar ile yakın iş

birliği içerisinde olarak ilgili çevresel ve sosyal riskleri paylaşmak amaçlanmaktadır (IFC, 2012).

Uluslararası Finans Kurumu, sürdürülebilir performans kriterlerinin yanı sıra 2012 yılı içerisinde Pekin’de gerçekleştirilen Yeşil Kredi Forumunun akabinde, 10 ülkenin bankacılık denetleme ve düzenleme kurumları ile çeşitli bankalar birliğinden gelen talepler doğrultusunda sürdürülebilir bankacılık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde küresel bir bilgi paylaşımı yapılması ve ye devletler arasında bir ađ kurulması amacı ile Sürdürülebilir Bankacılık Ağını (Sustainable Banking Network – SBN) kurmuştur. Sürdürülebilir finansın uluslararası düzeyde ve en verimli uygulamalar ile hayata geçirilmesini hedefleyen bankacılık ağının günümüzde Türkiye’nin de dahil olduğu 38 ye ülkesi bulunmakla birlikte toplam yönetilen varlık büyüklüğü ise 43 Trilyon dolardır (IFC, 2019).

Sürdürülebilir Bankacılık Ağı (SBN) yeleri kendi ülkelerindeki finans sektörünü sürdürülebilirlik kriterleri çerçevesinde yönetmeye çalışırken 2 temel hedefe yönelmişlerdir. Bunlardan ilki; çevresel, sosyal ve yönetişimsel (ESG) risk yönetiminin geliştirilmesi ve ikincisi ise küresel ısınmaya karşı pozitif yönde etki sağlayacak sermaye hareketlerinin arttırılmasıdır (IFC, 2019).

2.3.3. Birleşmiş Milletler Küresel işbirliği (UN Global Compact)

Yine Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan ve 2000 yılında hizmet vermeye başlayan küresel işbirliği kurumu, günümüzde 160’ın üzerinde ülkede, bankaların ve finans kuruluşlarının da dahil olduğu 9.500’n üzerinde şirket ve 3.000’in üzerinde şirket dışı kurum ve kuruluş ile birlikte çalışarak dünyanın en büyük kurumsal sürdürülebilirlik girişimi olarak tanınmaktadır. Birleşmiş Milletler Küresel işbirliği Ağı, yesi olan kurum ve kuruluşların sürdürülebilir ve kapsayıcı bir refah ortamı oluşturabilmeleri adına onları teşvik eder ve kurumlar arasında iş birliğini tesis etmeye çalışarak 2030’da gerçekleştirilmesi planlanan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmayı hedefler (Global Compact Türkiye, 2020).

Birleşmiş Milletler Küresel işbirliği kurumu, ye şirketlerinin stratejilerini ve faaliyetlerini gerçekleştirirken insan haklarına, çalışma standartlarına, çevreye ve yolsuzlukla mücadeleye ilişkin konuları dikkate almalarını ve bu vesile ile sürdürülebilir kalkınmaya destek olmalarını hedeflemektedir. Bu bağlamda yine evrensel olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler bildirgeleri (İnsan Hakları Evrensel

Beyannamesi, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi) üzerinden 10 adet ilke hazırlayarak üye kurum ve kuruluşların politika ve prosedürlerine dahil edilmesini teşvik etmektedir. İlgili ilkeleri 4 başlık altında aşağıdaki şekilde belirtebiliriz (Global Compact Türkiye, 2020):

a) İnsan Hakları:

- 1- İş dünyası, ilan edilmiş insan haklarını desteklemeli ve haklara saygı duymalı.
- 2- İş dünyası, insan hakları ihlallerinin suç ortağı olmamalı.

b) Çalışma Standartları:

- 3- İş dünyası, çalışanların sendikalaşma ve toplu müzakere özgürlüğünü desteklemeli.
- 4- Zorla ve zorunlu işçi çalıştırma uygulamasına son verilmeli.
- 5- Her türlü çocuk işçi çalıştırılmasına son verilmeli.
- 6- İşe alım ve işe yerleştirmede ayrımcılığa son verilmeli.

c) Çevre:

- 7- İş dünyası, çevre sorunlarına karşı ihtiyati yaklaşımları desteklemeli.
- 8- Çevresel sorumluluğu artıracak her türlü faaliyete ve oluşuma destek vermeli.
- 9- Çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemeli.

d) Yolsuzlukla Mücadele:

- 10- İş Dünyası, Rüşvet ve Haraç dahil her türlü yolsuzlukla savaşmalı.

Yukarıda belirttiğimiz ilkelere ek olarak, Global Compact Türkiye Ağı bünyesinde yer alan Sürdürülebilir Bankacılık ve Finans Çalışma Grubu tarafından 2017 yılında hazırlanan Sürdürülebilir Finansman Bildirgesine yedi üye banka da imza atmışlardır. İlgili bildirme ile imzacı olan bankalar, 50 milyon ABD doları ve üzerindeki finansman kararlarında sosyal ve çevresel riskleri de göz önünde bulundurup ona göre finansman kararı vereceklerini beyan etmişlerdir. Bildirme 2018 yılında revize edilerek 50 milyon ABD doları olan alt limit 20 milyon ABD doları olarak değiştirilmiştir. Ayrıca, bildirmeye imza atan bankalar, sosyal ve çevresel riskleri değerlendirmek üzere en az bir personel istihdam edeceğine dair taahhütte bulunmuşlardır.

Sürdürülebilir Finansman Bildirgesine imza atan bankaları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz: (Global Compact Türkiye, 2020)

- 1- Akbank
- 2- ING
- 3- Garanti BBVA
- 4- Şekerbank
- 5- Türkiye İş Bankası
- 6- TSKB
- 7- Yapı Kredi Bankası

2.3.4. Değerler Üzerine Küresel Bankacılık İttifakı (GABV)

Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan kurumların aksine, daha küçük bir ölçekte finansal varlığa sahip olan Değer Üzerine Kurulan Küresel Bankacılık İttifakı 2009 yılında Hollanda merkezli bir kuruluş olarak hayata geçirilmiştir. Özellikle, bankaların ve finans kuruluşlarının yönetimleri arasında iş birliğinin sağlanması ile birlikte çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması konusunda adımlar atılması, kurumların daha şeffaf ve hesap verebilir bir yapı kazanması ve finansman kullandırımlarının topluma ve ülkelere katma değer sağlayan gerçek mal ve hizmetlere dayalı olan projelere yöneltilmesi ve spekülasyon piyasası işlemlerinden uzak durulması, Değerler Üzerine Kurulan Küresel Bankacılık İttifakının en temel hedefleri arasında yer almaktadır. Günümüzde dünyanın çeşitli kıtalarından 55 finans şirketi ve 12 stratejik ortak ile çalışan Hollanda merkezli bu Küresel Bankacılık İttifak'ı toplam da 50 milyon üzerinde müşteriye hizmet vermek ile birlikte üye kuruluşlarının toplam aktif büyüklüğü 197.6 Milyar dolar değerindedir (GABV, 2020).

Değerler Üzerine Kurulan Küresel Bankacılık İttifakı (GABV), üye kurum ve kuruluşlarını toplum için pozitif bir fayda sağlamaya yönelik teşvik etmek amacı ile 5 temel prensip belirlemiştir. Bu prensipleri aşağıdaki şekilde belirtebiliriz: (GABV, 2020)

- a) **İş Modeli İçin 3'lü Yaklaşım:** Ekonomik olarak karlılığın tek başına bir yönetim hedefi olarak kabul edilmemesi ve ESG kriterlerinin, yani çevre ve sosyal yaşamında göz önünde bulundurulması ile birlikte başkalarına zarar

vermeden en iyisini yapmaya çalışarak topluma katkıda bulunmak. (Doing well by doing good.)

- b) **Reel Ekonomi:** Değer odaklı bankalar, finansman tercihinde bulunurken reel sektöre katkı sağlayabilecek ve gerçek mal ve hizmete dayalı projelere yatırım yaparak sürdürülebilir kalkınmaya destek olmaktadır.
- c) **Müşteri Odaklılık:** Müşteriler ile daha yakın ve uzun dönemli bir ilişki kurarak, müşterilerin ekonomik faaliyetlerini yakından takip edip, oluşabilecek risklere karşı müşteriler ile birlikte ortak çözüm yolları araştırmak ve müşterilere en güzel hizmeti sağlayabilmek.
- d) **Uzun Dönemli Dayanıklılık:** Sürdürülebilir kalkınmayı kendine hedef edinen bankaların, gerçekleştirdikleri projelerde kısa vadede oluşabilecek kardan ziyade uzun vadede daha dayanıklı ve daha planlı projeler ile sektör içerisinde oluşabilecek olumsuz etkilere karşı sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını devam ettirmesi gerekmektedir.
- e) **Şeffaflık ve Kapsayıcı Yönetişim:** Değerler odaklı bankaların, kurum içi yönetim ve raporlamalarında son derece şeffaf ve kapsayıcı bir yol izlemesi ve bu kapsamda sadece kurumların hissedarları ile değil, müşteriler ve paydaşlar ile de son derece şeffaf bir ilişki içerisinde olması gerekmektedir.

Bu bölümde, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacı ile finans sektörünü ortak bir çatı altında toplayan ve belirledikleri prensipler ile finans kuruluşlarına yol gösterip onları sürdürülebilirlik konusunda teşvik eden uluslararası kuruluşlardan dört tanesini temel bilgi ve prensipleri ile ele aldık. Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi kurumların belirledikleri prensipler büyük ölçüde birbirlerini desteklemekte ve benzer özellikler taşımaktadır. Bunun yanı sıra özellikle Birleşmiş Milletler çatısı altında oluşturulan kurumlara üye olan finans kurumlarının sektör içerisindeki aktif büyüklüğünü dikkate aldığımızda önemli bir paya sahip olduklarını görmekteyiz. Örneğin; Birleşmiş Milletler Çevre Programına bağlı Finans Girişimine (UNEP FI) üye olan finans kurumlarını incelediğimizde toplam aktif büyüklüklerinin 47 Trilyon dolar olduğunu görmekteyiz (UNEP FI, 2020). Büyük bir maddi varlığı yönetme hakkına sahip olan bu finans kurumlarının, sahip oldukları aktif varlıklar ile ESG kriterleri kapsamında finansman desteğinde bulunması ve ilgili prensiplere riayet etmesi Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmak adına önemli bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4. Katılım Bankacılığı Perspektifinden Sürdürülebilir Kalkınma

2.4.1. Katılım Bankacılığı Esasları ve Sürdürülebilir Finans Prensipleri

Tezimizin ilk bölümünde de belirttiğimiz üzere katılım Bankacılığının en temel esaslarından bir tanesi faizsizlik ilkesidir. Bu ilke ile birlikte katılım bankaları, konvansiyonel bankalardan önemli ölçüde ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra uluslararası finans kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmak amacı ile oluşturdukları prensiplerin katılım bankacılığı esasları ile bir çok benzerlik taşıdığını görmekteyiz. Özellikle Değerlere Üzerine Kurulan Küresel Bankacılık İttifakı'nın (GABV) prensipleri katılım bankacılığının prensipleri ile önemli ölçüde benzerlik içermektedir. Katılım bankacılığının temelini oluşturan prensipler ile sürdürülebilir finans ilkelerinin benzerliklerini aşağıdaki şekilde belirtebiliriz:

- Katılım bankalarının fon kullandırmalarında gerçekleştirilecek olan işlemlerin gerçek mal ve hizmetlere dayanması gerekmektedir. Benzer bir şekilde, Değerler Üzerine Kurulan Küresel Bankacılık İttifakı üyeleri de 'Reel Ekonomi' ilkesini benimseyerek topladıkları fonları ve özsermayelerini gerçek bir mala ve hizmete dayanmayan finansal piyasa işlemlerinde değerlendirmek yerine mal ve hizmete dayalı alanlarda kullanmaktadır.
- En önemli ortak noktalardan bir tanesi de, finans kurumlarının stratejilerini belirlerken topluma ve çevreye fayda sağlayacak alanları göz önünde bulundurmasıdır. Türkiye Katılım Bankalar Birliğinin açıkladığı esaslar arasında yer alan "Toplumsal Fayda Esası" ile sürdürülebilir finans alanına öncelik veren kurumların proje finansmanlarında ESG kriterlerine uyması, yani çevreyi, toplumu ve yönetsimsel alanları dikkate alması iki anlayış arasındaki benzerliği gözler önüne sermektedir.
- Hem katılım bankacılığı esasları hem de sürdürülebilir finans ilkeleri arasında yer alan önemli maddelerden bir tanesi de "Müşteri Odaklılık" ilkesidir. Bu ilke kapsamında bankalar, gerçekleştirdikleri bütün faaliyetlerin merkezinde insanı odak noktası olarak görür. Müşteri odaklılık ilkesini; müşterilerin ihtiyaçlarının belirlenmesi, o ihtiyaçların karşılanabilmesi ve müşterilere daha güzel ve elverişli bir hizmet sağlamak amacı ile sürekli olarak yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi olarak da tanımlayabiliriz. Ayrıca müşterilere karşı sorumluluk bilinci ile hareket ederek onların refahını yükseltecek

faaliyetler içerisinde bulunmakta bu ilkenin kapsamı içerisinde yer almaktadır.

- Özü itibari ile İslam hukuku ilkelerine dayanan katılım bankaları, gerçekleştirecekleri finansal faaliyetlerde kumarhane, alkollü içecek çeşitleri, zararlı gıda malzemeleri, tütün ve tütün mamülleri ve bunlar gibi topluma ve çevreye zararı olacak alanlarda yatırım faaliyetlerinde bulunamazlar. Benzer bir şekilde sürdürülebilir finans ilkeleri kapsamında da topluma ve çevreye zararı olduğu bilinen alanlara yatırım yapılmaması teşvik edilmektedir.
- Yine Türkiye Katılım Bankalar Birliği'nin açıkladığı esaslar arasında yer alan "Yardımlaşma Esası" da bu iki yaklaşım arasındaki ortak noktalardan bir tanesidir. Özellikle kurumsal sosyal sorumluluk projeleri kapsamında toplum içerisindeki ihtiyaç sahibi insanlara eğitim, sağlık ve mali konularda destek olmak hem katılım bankacılığı esasları hem de sürdürülebilir finans ilkeleri kapsamında değerlendirebileceğimiz maddelerden bir tanesidir.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz maddelerden de anlaşılacağı üzere katılım bankacılığı esasları ve sürdürülebilir finans ilkeleri arasında büyük ölçüde benzerlikler vardır. Bu benzerliklerden yola çıkarak, katılım bankalarının, kendi değerlerinden ödün vermeden UNEP FI ve UN Global Compact gibi uluslararası kuruluşlar ile birlikte çalışması ve işbirliği içerisinde olması hem toplum ve çevrenin hem de katılım bankalarının yararına olacak bir adım olarak planlanması gerektiğini belirtebiliriz. Bu birliktelik ile birlikte katılım bankalarının da aslında kendi öz değerleri içerisinde var olan ve teşvik edilen sürdürülebilir finans faaliyetlerine daha fazla önem vermesi ve stratejilerini bu çerçevede içerisinde gerçekleştirmesi sağlanabilir.

2.4.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Gerçekleştirilmesinde Katılım Bankalarının Potansiyel Rolü

2015 yılında Dünya Bankasından 3 araştırma görevlisi ile birlikte Durham üniversitesinden Habib Ahmed'in yapmış oldukları bir araştırma kapsamında katılım bankacılığının da temellerini oluşturan İslami finansın, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirme noktasındaki potansiyel rolüne ilişkin tespitlerini ve Shifa Mohd Nor ve Dr. Mehmet Asutay tarafından Malezya'daki İslami banka müşterilerinin sürdürülebilirlik ile ilgili beklentilerini analiz ettikleri anket çalışmasını literatür içerisinde yer alan farklı çalışmalar ile birlikte harmanlayarak katılım Bankacılığının

sahip olduğu potansiyele vurguda bulunulmuştur. Konu ile ilgili olarak aşağıda yer alan ilk 5 maddede İslami Finansın sahip olduğu ilke ve esaslar ışığında sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine vereceği katkıları belirttikten sonra 6. başlık ile, potansiyel katkılar ile Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını tek bir tablo içerisinde eşleştirerek konuyu daha bütün bir şekilde ele aldık. Son olarak 7. madde ile de İslami banka müşterilerinin konu ile alakalı görüşlerine yer vererek müşteri beklentileri açısından da önemli bir konu olduğunun altını çizdik.

2.4.2.1. Finans Sektöründeki İstikrar ve Dayanıklılığın Arttırılması

İslami finans, finans sektöründeki istikrar ve sürdürülebilirliğin gelişmesine önemli ölçüde destek olabilir. Amerika Merkez Bankası Dallas ofisinde yer alan araştırmacıların tahminine göre Küresel Finansal Kriz dönemi içerisindeki toplam kaybın 6 ile 14 Trilyon ABD Doları arasında olduğu belirtilmektedir. 2008 yılında gerçekleşmiş olan Küresel Finansal Krizin çeşitli sebepleri olsa da aşırı ve ihtiyatsız bir şekilde borç verme faaliyetlerini bu sebeplerin en başında sayabiliriz (Luttrell, Atkinson, ve Rosenblum, 2013). Bunun yanı sıra yüksek borçluluk oranları ile ekonominin gelişmesinin birbirine zıt olarak işlediğine dair mevcut çalışmalar bulunmaktadır. IMF'deki araştırmacılar tarafından 2012 yılı Haziran ayında yayınlanmış olan bir makalede bu konu ele alınmış olup; özel sektör kredi borcunun, ülkelerin GSMH'nı %100 oranında geçmesi sonucunda ekonomilerde küçülmeler görülmesi tam aksi durumda ise yani %100'ün altında olduğu dönemlerde de genişlemeler olduğu tespit edilmiştir (Arcand vd., 2012). Bunun yanı sıra 2017 sene sonu itibari ile türev ürünlerin toplam hacmi 596 Trilyon ABD dolarına ulaşmıştır. Küresel GSMH'nın 54.3 Trilyon Dolar seviyesinde olduğunu düşünürsek, ilgili türev ürünlerin büyük bir bölümünün spekülasyon için kullanıldığını belirtebiliriz. (Ahmet vd., 2015). Yine Küresel Finansal Kriz ile ilgili olarak 'Paranın Yükselişi' kitabının yazarı olan Niall Ferguson'un kitabının giriş kısmında yöneltmiş olduğu sorularda krizin sebeplerini açıklar mahiyettedir. Yazarın yöneltmiş olduğu sorulara örnek olarak aşağıdaki maddeleri sıralayabiliriz (Ferguson, 2008):

- *Bu kadar çok Amerikan ve Avrupa Bankası nasıl bu kadar yüksek kaldıraçlı bir bilanço sahibi oldular, diğer bir deyişle sermaye tabanlarının çok ötesinde bir parayı borçlanıp kredi olarak kullandırma noktasına nasıl geldiler ?”*

- *Dev Amerikan firması Amerikan International Group (AIG) tarafından başı çekilen sigorta endüstrisi nasıl geleneksel risk kavramından türev işlemler piyasasına kaydı ve yüksek belirsizlik içeren finansal risklere karşı korunmaz hale geldiler ?*
- *İpotekli borçlar, kredi kartı borçları gibi değişik borç türleri parçalanıp birleştirilerek nasıl tahvilmişçesine menkul kıymetleştirildi ?*

İslami finansın altını çizdiği prensiplerin en başında gelen risk paylaşımı ve gerçek bir mal varlığına dayalı olarak gerçekleştirilen finansal işlemlerin zorunlu oluşu ise yüksek borçlanmayı sınırlandırmaktadır. Finansal sistem içerisinde risk paylaşımının yapılıyor olması, özellikle bankaların riskleri daha dikkatli bir şekilde değerlendirmesine ve borç verdikleri müşterilerinin kullandıkları fonları daha efektif bir şekilde denetlemesine teşvik etmektedir. Dolayısıyla risklerin hem finansör olan bankaların hem de girişimciler tarafından çifte bir şekilde değerlendirilmesi finansal sistemi daha disiplinli bir konuma getirecektir. Bunun sonucu olarak da sadece teminata güvenerek verilen aşırı kredilerin verimsiz projeler kapsamında veya spekülatif işlemler kapsamında kullanılmasının önüne geçilerek sağlıklı bir finansal sistem oluşturulması desteklenmiş olacaktır. Girişimcilerin yanı sıra katılma havuzlarında mevduat bulunduran mudilerde karı paylaştıkları için riske de ortak olmuş olurlar. Bu durumda mudileri geçici hissedarlar olarak düşünebiliriz. Bankalara yatırım yapmak amacı ile fon yatırma işlemini bir hisse alım ve satım işlemi olarak düşündüğümüzde ise mevduat sahipleri ve finansal kurumlar arasında da ciddi bir bağ kurulabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü yatırımcıyı karlı ve güvenilir bir banka ile yürütmek isteyen mevduat sahipleri bu vesile ile bankaları daha etkili bir risk yönetimi, daha fazla şeffaflık ve daha iyi bir yönetim konusunda teşvik edeceklerdir (Chapra, 2014).

Günümüzde bankacılık anlamında düzenleme ve regülasyonlar yapan Basel Bankacılık Denetleme Komitesinin (BCBS) bu yönde atılmış olduğu adımlar da oldukça önem arz etmektedir. Ancak bu kurum tarafından alınan aksiyonlar iç disiplin yerine daha çok regülasyon ve denetim üzerine gerçekleşmektedir. Regülasyon ve denetim adına atılan adımlar da hiç şüphesiz kaçınılmaz ve yapılması gereken işler arasındadır. Fakat, ilgili regülasyonların bütün kurumlara ve para fonu yöneticilerine homojen olarak uygulanamama ihtimali, bankaların sahip oldukları varlıkların değerlendirilmesi konusunda yaşanan zorluklar ve bankaların gizlilik

standartları gibi meseleler denetçilerin işlerini zorlaştırmaktadır. Bu yüzden dışsal bir düzenleme ve denetlemenin yanı sıra tüm paydaşlar arasındaki (Banka,Girişimci,Sermayedar) iç disiplini sağlayacak olan risk paylaşımı ilkesi fazlasıyla önem arz etmektedir (Chapra, 2014).

Ek olarak türev ürünlerden kaynaklı olan belirsizliklerin ve spekülasyon amaçlı olarak gerçekleştirilen finansal işlemlerin yasaklanmış olması da finansal istikrarın ve dayanıklılığın geliştirilmesine katkı sağlayacak olan prensiplerdendir. Risk paylaşımının yanı sıra katılım bankacılığı fon kullandırma yöntemlerinden biri olan Müşareke yöntemi ile de kredi finansmanı yerine özkaynak finansmanı modelleri geliştirilirse kurumların iflas olasılığının ve ekonomi içerisindeki sistemsel risklerin önüne geçilmiş olacağını da belirtebiliriz. İslami finansın yanı sıra, özkaynak finansmanı, geleneksel iktisatçıları desteklediği bir konudur. Amerikalı bir ekonomist ve Harvard Üniversitesinden Profesör Rogoff'a göre, "İdeal bir dünyada özkaynaklardan verilen borçlar ve doğrudan yatırımlar çok daha büyük bir rol oynamalıdır". Yine aynı şekilde "Özkaynak finansmanı ile kredi finansmanı arasında kurulacak denge ile risk paylaşımının artacağını ve finansal krizlerin keskin bir şekilde sona ereceğini de" iddia etmektedir (Rogoff, 1999).

Her ne kadar kar-zarar ortaklığı ile ilgili modeller İslami finans açısından teşvik edilmiş olsa da, günümüzde katılım bankalarının faaliyetleri arasındaki payı çok düşük seviyelerdedir. Satış-tabanlı yani daha çok murabaha işlemleri olarak bildiğimiz faaliyetlerin payı ise çok yüksek düzeydedir. Murabaha işlemlerinde mal ve hizmetlerin vadeli satışı üzerinden, önceden belirlenmiş bir getiri taahhüt edildiği için ve dolayısıyla kar-zarar ortaklığı modellerine nazaran daha az risk içerdiği için katılım bankaları tarafından daha çok tercih edilen bir model olarak kullanılmaktadır. Özü itibari ile satışa dayalı finansman yöntemlerinin kullanılması katılım bankacılığı prensiplerine uygun olsa da, kar-zarar ortaklığı modelinin toplam finansman içerisindeki payının artması faizin yasaklanmasının getirmiş olduğu sosyo-ekonomik faydaların gün yüzüne çıkmasına yardımcı olacaktır (Chapra, 2014).

2.4.2.2. Finansal Sistemin Kapsayıcılığının Geliştirilmesi

İslam dininin en önemli hedeflerinden bir tanesi, toplum içerisindeki refah düzeyini yüksek tutarak herkes için adaletin sağlanmasına zemin hazırlamaktır. Bu hedef doğrultusunda katılım bankalarının adaleti tesis etmesinde 2 temel madde ön plana

çıkılmaktadır. Bunlardan ilki, bir üst başlık altında da değinmiş olduğumuz gibi riskin paylaşılması konusudur. Diğer önemli madde ise, katılım bankalarının kendi kaynakları arasından makul bir kısmını ayırarak fakirlerin hizmetine sunması, yoksulluğu ortadan kaldırmak için çalışması, insanlara kendi işlerini kurabilmesi konusunda destek olması ve istihdamı arttıracak adımlar atması ile birlikte toplum içerisindeki gelir eşitsizliğini azaltmaya yardımcı olmasıdır (Chapra, 2014).

Dünya Bankasının verilerine göre özellikle gelişmekte olan ülkeler içerisindeki yaklaşık 1.7 milyar insanın kendi gelirlerini veya hayat kalitelerini arttırabilecek olan finansal kaynaklara erişimleri ya hiç bulunmamakta ya da bunlara çok düşük bir düzeyde erişim sağlayabilmektedirler (The World Bank, 2020). Özellikle ödeme gücü yüksek olmayan ve finansman karşılığında gösterecek yeterli bir teminatı bulunmayan kişiler, finans kuruluşları tarafından riskli oldukları varsayılmaktadır. Dolayısıyla bu kişilerin finansal sistem içerisine dahil olabilmesi sınırlandırılmaktadır. Bu sorunun çözümü ve finansal kapsayıcılığın yaygınlaştırılması adına ortaya çıkan mikrofinans yöntemleri dünya üzerindeki yoksulluğun ve açlığın giderilmesi adına önemli finansman yöntemleridir. Bu nedenle mikrofinans yöntemlerinin katılım bankalarının faaliyetleri arasına dahil edilmesi ve yaygınlaştırılması büyük önem arz etmektedir.

Yeni bir Mikrofinans kuruluşu açarak en baştan faaliyete başlamanın yanı sıra, katılım bankalarının hali hazırdaki yetişmiş personeli ve şubeleri aracılığı ile sahip olduğu geniş iletişim ağını kullanarak birçok dar gelirli müşteriye hizmet verme imkânı bulunmaktadır. Ek olarak Mikrofinans için ayrılacak olan fonları katılım bankalarının tek başlarına üstlenmesi yerine, kooperatifler, hayır kurumları veya toplumun zengin kesiminden toplanan zekatlar ile oluşturulacak olan para vakıfları ile anlaşarak da faaliyetlerini sürdürebilirler (Ahmet vd., 2015).

2.4.2.3. Yoksulların Kırılganlığının Azaltılması ve Risklerin Hafifletilmesi

İslami finans altında yer alan tekafül yöntemi ile, katılım bankaları, yoksul insanlarda dahil olmak üzere toplum içerisindeki farklı segmentlerde yer alan her bir bireyin karşılabileceği ve maruz kalabileceği risklere karşı onları acentelar aracılığı ile sigortalayarak kırılganlıklarını azaltabilir ve maruz kalabilecekleri riskleri hafifletebilirler.

Katılımcıların gönüllü olarak katıldığı ve karşılıklı yardımlaşmayı ve dayanışmayı esas alan Tekafül sisteminde, gruba dahil olan kişilerin karşılaşılabilecekleri zararlar yine gruba katılan katılımcıların topladıkları fonlar ile karşılanarak zarara uğrayan kişinin üzerindeki yük hafifletilmektedir. Geleneksel sigortacılığın aksine Tekafül sisteminde vekalet yöntemi ile toplanan fonlarda, tüm hasarların ödenmesinin akabinde oluşan fazlalık önceden belirlenmiş şartlar doğrultusunda tekrardan katılımcılara nakit olarak geri ödenebilmekte veya indirim oranı olarak uygulanabilmektedir. Diğer bir farkı da mudaraba yöntemi ile toplanan fonlarda faizli işlemler yerine risk paylaşımının esas olmasıdır (Çetin, 2019).

Mikrofinans faaliyetlerine benzer bir şekilde, özellikle toplumun yoksul kesiminin karşılabilecekleri riskleri azaltmaya yönelik zekat veya vakıf temelli Mikrosigorta faaliyetleri de üzerinde düşünülmesi ve aksiyon alınması gereken konular arasındadır (Ahmet vd., 2015).

2.4.2.4. Çevresel ve Sosyal Sorunların İyileştirilmesi

Özellikle son 20 yıllık süreç içerisinde sürdürülebilirlik faaliyetlerinin farkındalığının artması ile birlikte kurumsal firmaların da iş stratejilerinde değişiklikler oluşmaya başlamıştır. İngilizcede kullanılan terimi ile ‘Doing well by doing good’ felsefesi giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu felsefe kapsamında firmalar finansal ve ekonomik olarak ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışırken bir yandan da çevreye ve topluma karşı sorumluluk bilinci ile hareket ederek her türlü gelişmeye destek olmaya çalışmaktadırlar. Bu sorumluluk bilinci ile birlikte, kurumlar tarafından karbon ayak izini azaltacak faaliyetler içerisinde bulunulmaya, doğayı tahrip edecek faaliyetler yerine sürdürülebilir iş stratejileri geliştirmeye, sağlık ve eğitim gibi alanlar başta olmak üzere kurumsal sosyal sorumluluk projelerine öncelik vermeye yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır (Aziz, İdris ve Sultan: 2019).

Katılım bankacılığının çevresel ve sosyal meselelerle ilgili olarak birçok teşvik edici emir ve yasakların bulunmaktadır. Gerçekleştirilecek olan bütün faaliyetlerin İslam hukukuna uygunluğu (helal olması) temel bir kriter iken yine aynı şekilde yasaklanan alanlardan da (haram olanlardan) uzak durulması gerekmektedir. Helal ve haramların çerçevesi çok geniş bir alanı kapsıyor olsa da özellikle finans sektörü için; Helal olan işleri iyilikle alakalı olan ve topluma veya çevreye zararı olmayan bütün faaliyetler

olarak düşünebiliriz. Bunun yanı sıra haram olan meseleleri de toplum ve çevre için kötülüğe ve tahribata yol açacak olan alanlar olarak değerlendirebiliriz (A.g.e).

Toplum içerisinde iyiliğin, yardımlaşmanın ve dayanışmanın yaygınlaştırılması ile birlikte toplum ve çevre düzenini bozan faaliyetlerden uzak durulması ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de yer alan ayetlere ve Peygamberimiz'in (S.A.V) söylemiş olduğu Hadis-i Şeriflere örnek olarak aşağıdaki metinleri gösterebiliriz:

Hani, biz İsrailoğulları'ndan, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anne babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, herkese güzel sözler söyleyeceksiniz, namazı kılacaksınız, zekatı vereceksiniz" diye söz almıştık. Sonra, pek azınız hariç, yüz çevirerek sözünüzden döndünüz. (Bakara Suresi, 2:83)

Nerede olursam olayım, O beni kutlu ve bereketli kıldı; yaşadığım sürece bana namazı, zekatı ve anneme saygılı olmayı emretti; beni zorba ve isyankar yapmadı. (Meryem Suresi, 19:31-32)

Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de vasıfları yazılı o ümmi Peygambere tabi olurlar. O peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar... (A'raf Suresi, 7:157)

Özellikle küresel ısınmanın ortaya çıkmasında ve hava, deniz ve kara kirliliklerinin oluşmasında insan eli ile sebep olduğumuz tahribatlara işaret eden aşağıdaki ayeti konu ile ilgili örnek olarak gösterebiliriz:

Allah'ın buyruklarını umursamayan şu insanların yaptığı hatalar yüzünden karada ve denizde fesat ortaya çıktı, nizam bozuldu. Doğru yola ve isabetli tutuma dönsünler diye Allah, yaptıklarının bazı kötü neticelerini onlara tattırır. (Rum Suresi, 30:41)

Yukarıdaki ayetlere ek olarak Peygamberimizin (S.A.V.) son anımızda olsak bile ağaç dikebiliyorsak dikmemiz gerektiğine işaret eden aşağıdaki Hadis-i Şerif konumuza ışık tutmaktadır:

Kıyamet kopuyor olsa ve birinizin elinde bir fidan bulunsa, kıyamet kopmadan onu dikebilirse bunu hemen yapsın! (Ahmed, III, 191, 183)

Bir kimse ağaç diker de o ağacın meyvesinden bir insan veya Allah'ın mahlûkâtından herhangi bir varlık yerse bu, o ağacı diken kimse için sadaka olur. (Ahmed, VI, 444. Bkz. Müslim, Müsâkât, 7)

Katılım bankacılığının temelleri İslam dininin prensiplerine göre dizayn edilmiş olsa da, yine kendi değerleri doğrultusunda farklı din ve kültür ortamından kişi, kurum ve kuruluşlar ile ortaklıklar kurulamayacağına dair bir yanlışlık içerisine de düşmemek gerekmektedir. Özellikle Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasında yer alan 'Hedefler İçin Ortaklıklar' başlıklı maddenin de yine Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayet ile teşvik edildiğini söyleyebiliriz:

Allah sizi, din hakkında sizinle savaşımayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan men etmez. Çünkü Allah adaletli davrananları sever. (Mümtehine Suresi: 60:8)

Bütün finansal ve finansal olmayan faaliyetlerini yukarıda belirtmiş olduğumuz Ayet ve Hadis-i Şerifler ışığında gerçekleştirecek olan katılım bankalarının sürdürülebilir kalkınmaya sağlayacağı destekte yadsınamaz bir düzeyde olacaktır.

2.4.2.5. Altyapısal Kalkınmanın Geliştirilmesi

Altyapısal tesisler ve yatırımlar; ticaret, ziraat ve imalat gibi bir çok sektörün kalkınmasının temelini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra altyapı yatırımlarının geliştirilmiş olması da rekabet ortamında avantaj sağlanmasına, uzun süreli ve sürdürülebilir bir büyüme gerçekleştirilmesine destek olmaktadır. Ek olarak gerçekleştirilecek olan altyapı yatırımlarının çevreye ve topluma zarar vermeden gerçekleştirilmesi ve hatta mümkün olduğu sürece pozitif yönde etki sağlayacak olan yatırımlara öncelik verilmesi de sürdürülebilir kalkınma için büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda katılım bankalarının da özellikle devlet kurumları ile işbirliği içerisinde olarak altyapı projelerine destek vermesi ve bu projeler için özel fonlar tahsis etmesi sürdürülebilir kalkınmanın geliştirilmesine destek sağlayacaktır.

2.4.2.6. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Doğrultusunda Potansiyel Faydalar

Katılım Bankacılığının temel prensiplerine ve özü itibari ile İslam hukuku tarafından teşvik edilen faaliyetlere uyulması ve yasaklardan kaçınılması durumunda sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşma noktasında katılım bankalarının da önemli bir katkısı bulunacaktır. Yukarıdaki parçalarda bahsetmiş olduğumuz bilgiler ışığında; yoksulluğun ve açlığın son bulmasından, nitelikli eğitime ve oradan da

karasal ve sudaki yaşama kadar bir çok alanda kalkınmayı sağlamak için önemli bir yol katedebileceğimizi ifade edebiliriz.

Tablo 2.4.2.6.1: Sürdürülebilirlik Amaçları ve Katılım Bankalarının Potansiyeli

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	Finansal İstikrar	Finansal Kapsayıcılık (Finansal Demokrasi)	Sosyal ve Çevresel Etkiler	Altyapı Yatırımları
1- Yoksulluğa Son		X	X	
2- Açlığa Son		X	X	
3- Sağlık ve Kaliteli Yaşam		X	X	
4- Nitelikli Eğitim			X	
5- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği		X	X	
6- Temiz Su ve Sanitasyon			X	X
7- Erişilebilir ve Temiz Enerji				X
8- İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	X	X		X
9- Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	X			X
10- Eşitsizliklerin Azaltılması	X	X	X	
11- Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları			X	X
12- Sorumlu Üretim ve Tüketim	X		X	
13- İklim Eylemi			X	
14- Sudaki Yaşam			X	
15- Karasal Yaşam			X	
16- Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	X	X	X	
17- Hedefler İçin Ortaklıklar	X		X	X

Kaynak:Yapılan çalışma baz alınarak yazar tarafından tekrardan düzenlenmiştir.

2.4.2.7. Müşterilerin Bakış Açısı İle Katılım Bankacılığı ve Sürdürülebilirlik

Katılım Bankacılığı temel esas ve prensiplerinin yanı sıra katılım bankaları müşterisi olan kişilerin çalıştıkları kurumdan beklentileri ve sürdürülebilirlik ile ilgili düşünceleri de büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Malezya’da katılım bankacılığı (Malezya’da İslami bankacılık olarak tanınmaktadır.) hizmeti sunan kurumların müşterilerinin sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri ile ilgili düşünceleri ve beklentileri hakkında bir anket çalışması yapılmıştır. Shifa Mohd Nor ve Dr. Mehmet Asutay tarafından yapılan anket çalışması kapsamında özel sektör ve kamu sektöründen çeşitli müşteri grupları ile

katılım bankası personellerini içeren 800 kişi (477 kişinin anketi analiz edilebilmiştir.) ile iletişime geçilmiştir. Anketin analiz edilmesi sonucunda ortaya çıkan görüş ve beklentileri aşağıdaki şekilde belirtebiliriz (Nor ve Asutay, 2011):

- Aşağıda yer alan tablodan da anlaşılacağı üzere, katılımcıların büyük bir bölümü Malezya'daki katılım bankalarının kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini ve etik ilkeleri benimseyerek kurum stratejilerini bu doğrultuda gerçekleştirmeleri gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 2.4.2.7.1: Sosyal Sorumluluk ve Katılım Bankalarından Beklentiler

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Etik ilke ve ahlaki davranışların benimsenmesi.	0.4%	1%	4.4%	52.4%	41.7%
İslam Hukukuna uygun alanlara yatırım yapılması.	0.4%	1.9%	6.3%	46.1%	45.3%
Eğitim ile ilgili sponsorluklar sağlanması.	0.6%	1.7%	7.1%	51.2%	39.4%
Hayır kurumları ile birlikte ortaklık faaliyetlerde bulunmak.	0.4%	2.1%	5.0%	62.9%	29.6%
Yatırımların çevreye zarar vermeyeceğine dair taahhüde bulunmak.	0.4%	2.5%	10.7%	52.2%	34.2%
Cömert ve iyi niyetli bir tutum ile fon desteği sağlamak. (Karz-ı Hasen)	0.4%	4.0%	14.0%	54.7%	26.8%

Katılım bankalarının bu ilkeleri benimsemesi ile birlikte sürdürülebilir kalkınmaya destek olmasına ilişkin yapılan anketin sonuçları da bizim için önemli bir bilgi kaynağıdır:

- Katılım bankalarının; çalışanları, müşterileri ve iletişim içerisinde olduğu paydaşları ile iyi bir yönetim halinde olmasının gerekliliği ankete

katılanların %93.3'ü tarafından desteklenmektedir. Bunun yanı sıra etik ilkere riayet edilmesi, fırsat eşitliğinin her durum da gözetilmesi, toplumun refahını arttıracak projelere destek olunması ve mikrokredi gibi uygulamalar ile toplumun fakir kesimine de finansal hizmetler sunabilmek sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi konusunda öne çıkan başlıklar arasında belirtilmiştir.

Tablo 2.4.2.7.2: Sürdürülebilir Kalkınma ve Katılım Bankalarından Beklentiler

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Katılım bankaları iyi bir yönetimi teşvik etmelidir.	0.0%	1.5%	5.2%	52.6%	40.7%
Bütün süreçlerde etik stratejiler takip edilmelidir.	0.0%	1.3%	8.0%	60.6%	30.2%
Mikrofinans faaliyetleri teşvik edilmelidir.	0.0%	3.6%	7.8%	57%	31.7%
Bütün faaliyetlerde fırsat eşitliği sağlanmalıdır.	0.2%	1.5%	6.5%	66%	35.8%
Yatırımlarda çevre ile ilgili hususlar gözetilmelidir.	0.0%	2.1%	13.4%	62.3%	22.2%
Toplumun gelişimine katkı sağlayacak olan projelere desteklenmelidir.	0.2%	2.3%	15.7%	63.1%	18.7%

Hem ilgili anket çalışması sonucunda çıkan verilerden hem de tezimizin ilk kısmında bahsetmiş olduğumuz temel prensiplerden de yola çıkarak katılım bankalarının sürdürülebilirlik faaliyetleri konusunda daha proaktif bir yaklaşım içerisinde bulunması gerektiğini belirtebiliriz.

2.5. Sürdürülebilirlik Faaliyetlerinin Kurumlara Sağladığı Faydalar

Sürdürülebilirlik faaliyetlerinin çevreye ve topluma sağladığı olumlu etkilerin yanı sıra ilgili faaliyetlerde bulunan kurumların iş performanslarının da olumlu yönde geliştiğine dair günümüzde bir çok rapor hazırlanmaya başlamıştır. Bu raporlardan bir tanesi de kendi içerisinde Sürdürülebilirlik Endeksi bulunan ve Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen Sürdürülebilir Borsalar Birliğine üye olan Borsa

İstanbul tarafından 2014 yılı içerisinde “Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi” başlığı altında hazırlanmıştır (Borsa İstanbul, 2020). İlgili rapor kapsamında sürdürülebilirliğin kurumlara olan katkılarından bazılarını aşağıdaki şekilde belirtebiliriz (Borsa İstanbul, 2014):

Marka Değeri, Güven ve İtibarın Güçlenmesi: Sürdürülebilirlik faaliyetlerini benimseyerek kurum stratejilerini bu doğrultuda yöneten ve bu faaliyetleri şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşan firmalar; toplum, sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumları nezdinde olumlu bir intiba oluşturarak marka değerlerini ve itibarlarını güçlendirmektedirler. Firmaların, en önemli özelliklerden bir tanesi itibar ve marka değeridir. Bu değerler olumlu olduğu müddetçe kurumlar kriz dönemlerinde bile daha dayanıklı bir yapı sergilemektedirler.

Şirketlere Nitelikli İş Gücünün Çekilmesi ve Çalışanlarının Motivasyonunun Yükselmesi: Şirketlerin, nitelikli iş gücünü kendi bünyesine çekmeye çalıştığı günümüz iş dünyasında sürdürülebilirlik faaliyetlerine öncelik veren kurumlar bir adım öne çıkmaktadır. Bu şirketlerin prestij ve itibarı toplum nezdinde yüksek olduğu gibi, nitelikli çalışanların da öncelikle tercih edebileceği şirketler arasındadır. Yeni kazanılacak olan kalifiyeli personelin yanı sıra, sürdürülebilirlik standartları doğrultusunda hazırlanan ve çalışan memnuniyetini destekleyen insan kaynakları politikaları ve kurum içi yönetim sisteminin en güzel bir şekilde uygulanması ile birlikte çalışanların motivasyonu ve kurum bağlılıkları da artış göstermektedir.

Yeni İş Olanakları ve İnovasyon Fırsatlarının Oluşması: Sürdürülebilir Kalkınmaya destek olmak amacı ile kurum içi stratejiler belirleyen ve bu doğrultuda gerekli olan prensipleri benimsemiş olan şirketlerin yeni iş alanlarına açılması, yeni ürünler çıkartması ve yeni müşteri kitlesine ulaşması kolaylaşmaktadır. Zaten sürdürülebilir kalkınmaya destek olmak amacı ile çözümler üretmeye çalışmak ister istemez üretken düşüncenin ve inovatif faaliyetlerin önünü açacaktır. Örneğin; çevremizi korumak amacı ile bu alanda yatırım yapılmasına olanak sağlayan Yeşil Sukuk ve Tahviller çıkartılmıştır. Yine aynı şekilde tüketicilerin talepleri doğrultusunda daha yüksek seviyede enerji tasarrufu sağlayan beyaz eşyalar veya hibrid otomobillerin üretilmesini de bu konu için örnek gösterebiliriz. Sürdürülebilirlik faaliyetleri için özellikle Birleşmiş Milletler çatısı altındaki kuruluşlara üye kurum ve kuruluşların kendi aralarındaki iş birliği ve yardımlaşması da kurumların yeni fırsatlara ulaşmasına imkan sağlamaktadır. Ek olarak Devlet

Kurumları nezdinde de olumlu bir görünüm teşkil eden bu şirketlerin ilgili kurumlar ile olan ilişkilerinde pozitif ayrımcılığa gidilmesini ve Devletler tarafından teşvik edilmesini şirketlere artı değer sağlayan alanlar arasında belirtebiliriz.

Maliyet Tasarrufu İle Birlikte Kurum Karlılığın Artması: Sürdürülebilirlik projelerine kurum içi faaliyetlerinde de yer veren kurumlar, tasarruflu su ve elektrik harcaması, geri dönüşümlü atık uygulamaları ve azalan hammadde harcamaları ile birlikte maliyetlerini azaltarak karlılıklarını arttırabilmektedirler.

Tüketici Talepleri: Özellikle son zamanlarda çevresel ve sosyal alanlardaki iyileşmeyi arttırmak amacı ile gerçekleştirilen projelere karşı farkındalık artış göstermiştir. 2018 yılında Amerika ve İngiltere'den toplam 1,004 kişinin katılımı ile birlikte gerçekleştirilen ankette, katılımcılara, markaların günlük faaliyetlerini gerçekleştirirken sürdürülebilir bir strateji izlemesi, çevre dostu ve etik bir yönetim anlayışı benimsemesi ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Ankete katılanların %88'i, şirketlerin sürdürülebilirlik faaliyetlerine destek olması gerektiğini belirtmiştir. Buradan yola çıkarak bu faaliyetler içerisinde yer almayan ve toplumun ve çevrenin sorunlarını göz ardı eden kuruluşların müşteriler nezdinde olumsuz bir yaklaşım ile karşılaşabileceklerini belirtebiliriz (Townsend, 2020).

McKinsey danışmanlık firması da benzer bir çalışma yaparak çeşitli bölge ve sektörleri temsil eden farklı boyutlardaki şirketlerden 3,203 tane yönetici ile görüşerek, şirketlerin sürdürülebilirlik faaliyetlerinin kurumlara olan pozitif katkıları üzerine bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma kapsamında öne çıkan maddeler 3 başlık altında toplanarak sınıflandırılmıştır. İlgili maddeleri aşağıdaki şekilde belirtebiliriz (Bonini ve Görner, 2011):

a- Büyüme Etkisi:

- Sürdürülebilir ürünler geliştirmek amacı ile ARGE yatırımlarına yoğunlaşmak ve ürün yelpazesini geliştirmek.
- Mevcut ürünlerin sürdürülebilirliğini arttırarak yeni müşteri ve pazarlara erişim sağlamak.
- İş portföyünün yönetimini sağlayarak sürdürülebilirlik alanında çıkan yeni trendleri yakalamak.

b- Sermaye Karlılığı:

- Sürdürülebilir ürünler aracılığı ile yüksek bir pazar payı yakalamak.

- Çalışanların memnuniyet ve motivasyonun sürdürülebilirlik faaliyetleri ile bağlantılı olarak iyileştirmek.
- Değerler zinciri yönetimini esas almak, diğer bir ifade ile ürünlerle ilgili tüm süreçleri gözden geçirerek maliyetleri azaltmak.
- Operasyonel işlerde enerji, su ve atık tüketimini azaltmak.

c- Risk Yönetimi:

- Sürdürülebilirlik faaliyetleri kapsamında kurum itibarını yönetmek.
- İklim değişikliğine olumsuz yönde etkide bulunabilecek operasyonel faaliyetleri kontrol etmek.
- Yasal sınırlamalara ve fırsatlara karşı hazırlıklı olmak.

Ankete katılan firmaların da belirtmiş olduğu üzere sürdürülebilirlik faaliyetlerini kurum stratejisi olarak benimsemiş olan firmaların; ürün yelpazesi, pazar payı, çalışan memnuniyeti, toplum nezdindeki kurum imajı ve operasyonel maliyetlerindeki gelişmeler gibi konular, kurumların göz ardı etmemesi gereken faydalar arasında yer almaktadır.

Son olarak da GABV, Avrupa Yatırım Bankası ve Deloitte danışmanlık firmasının ortaklaşa yürüttükleri bir araştırma kapsamında; 100 adet uluslararası banka, Bloomberg'in veri tabanındaki sürdürülebilirlik puanlarına göre yüksek puanlı ve düşük puanlı olmak üzere 2 grupta sınıflandırılarak, 2007 ve 2017 yılları arasındaki kârlılıkları analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; 2007 yılı içerisinde, düşük sürdürülebilirlik puanına sahip olan bir bankaya 1 dolar yatırdığınızda 2017 yılı içerisinde paranızın değeri 1,32 dolar olurken, yüksek sürdürülebilirlik puanına sahip bir bankaya yatırdığınız 1 doların değeri, 2017 yılında 1,76 dolara ulaşmaktadır (Kotsantonis ve Bufalari, 2019).

Kurumların kârlılıklarının artış göstermesi ve pazar paylarının büyümesi, büyük ölçüde izlenen stratejilere ve alınan kararlara bağlıdır. Kârlılık gibi finansal konular, dışsal ve içsel olarak birçok faktörün etkisi altında kalsada, sürdürülebilirlik faaliyetlerine öncelik verilmesinin bir sonucu olarak elde edilebilecek olan kazanımlar, hazırlanmış olan raporlarda da vurgulandığı üzere yadsınamaz bir öneme sahiptir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

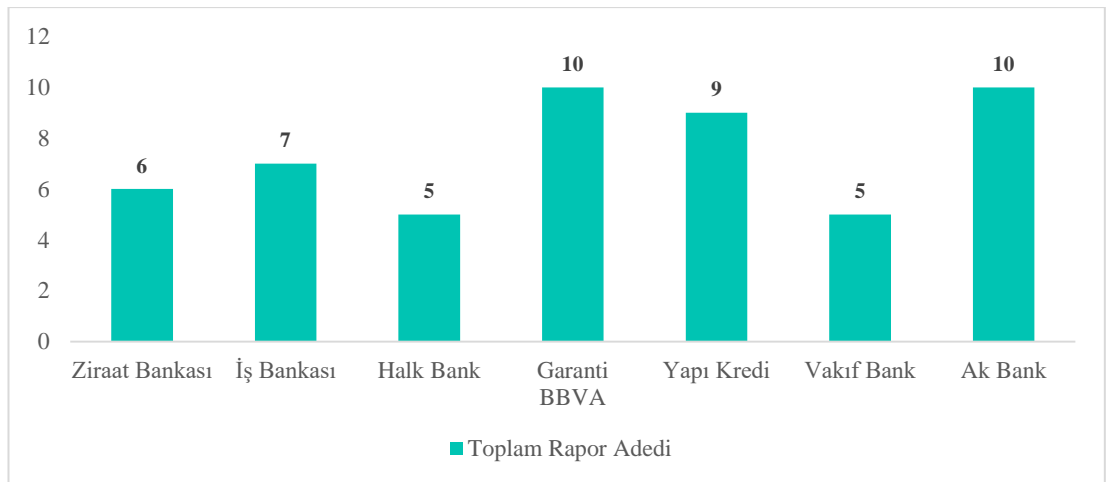
KATILIM BANKALARININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK FAALİYETLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

3.1. Katılım ve Konvansiyonel Bankaların Sürdürülebilirlik Raporları

Ülkemizde; mevduat, katılım ve yatırım bankaları olmak üzere çeşitli bir çok bankamızın sürdürülebilirlik faaliyetleri kapsamında aksiyonlar aldıklarını ve düzenli periyodlarla hazırladıkları raporlar ile bu faaliyetlerini kayıt altına aldıklarını görmekteyiz. Bunun yanı sıra sürdürülebilirlik raporu hazırlamayıp, özellikle sosyal sorumluluk projelerine destek veren veya girişimcilik hibe fonu gibi enstrümanlar aracılığı ile topluma ve çevreye destek veren bankalarımızda mevcuttur. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile ilgili farkındalığın ölçülmesi adına, bankalar tarafından hazırlanan sürdürülebilirlik raporlarını birer ölçü birimi olarak kabul edebiliriz.

Bu kapsamda bankalarımızın hazırladıkları raporları incelediğimizde, sektör içerisinde aktif büyüklüğe göre ilk yedi özel ve kamu mevduat bankalarımızın senelik olarak düzenli bir şekilde sürdürülebilirlik raporları hazırladıklarını görmekteyiz.

Şekil 3.12: Bankaların Sürdürülebilirlik Rapor Adetleri

Kaynak: Yazar tarafından bankaların kurumsal sitelerindeki bilgiler derlenerek oluşturulmuştur.

Özellikle Garanti, Ak Bank ve Yapı Kredi tarafından hazırlanan rapor adetlerine baktığımızda Garanti bankası ve Ak Bank'ın son 10 senedir, Yapı Kredi'nin ise son

9 senedir düzenli olarak sürdürülebilirlik raporu hazırladıklarını görmekteyiz. Bu bankalara ilave olarak, Şekerbank'ın da 2013 senesinden itibaren 2 senelik periyodlar halinde sürdürülebilirlik raporu hazırladığını ve finansal kapsayıcılık gibi alanlara da yatırım yaptığını görmekteyiz.

Katılım bankaları arasında ise ilk defa 2013 yılı içerisinde Türkiye Finans tarafından sürdürülebilirlik raporu hazırlanmıştır. Ardından düzenli bir şekilde rapor hazırlanmamış olsa da 2018 yıl sonunda Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından geniş kapsamlı bir sürdürülebilirlik raporu hazırlanmıştır. Albaraka Türk Katılım Bankası ise ilk sürdürülebilirlik raporunu 2019 yılında hazırlamıştır ve BIST Sürdürülebilirlik Endeksi içerisinde yer alan tek katılım bankası konumundadır. Genel olarak sektörün önde gelen mevduat bankaları ile kıyasladığımızda, katılım bankalarının sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konulardaki farkındalıklarının henüz yeni şekillenmeye başladığını belirtebiliriz. Dolayısıyla, kuruluş tarihleri itibari ile yeni olarak kabul edebileceğimiz kamu katılım bankaları da dahil olmak üzere, altı katılım bankamızın, sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin faaliyetlere daha da öncelik vermesi ve bu alandaki farkındalığın artması amacı ile sürdürülebilirlik raporları hazırlaması hem katılım bankacılığı esasları hem de stratejik olarak Katılım bankaları adına önem arz etmektedir.

Çalışmamızın ilk kısımlarında UNEP FI ve UN Global Compact gibi uluslararası kuruluşlardan bahsederken değinmiş olduğumuz gibi; Garanti, İş Bankası, Yapı Kredi, Akbank, ING Bank ve Şekerbank gibi mevduat bankaları, Birleşmiş Milletler altındaki kuruluşlara üye olarak, sürdürülebilirlik ile ilgili çeşitli aksiyonlar alacaklarına dair taahhütte bulunmuşlardır. Bu kuruluşların sorumlu bankacılık prensipleri adı altında yayınlamış oldukları ilkeler, bir yönüyle katılım bankacılığı esasları içerisinde değerlendirilebildiği için, katılım bankalarının da ilgili kuruluşlara üye olması ve bu sayede sürdürülebilirlik faaliyetlerine sistematik bir şekilde destek olması sağlanabilir. Ek olarak, ortak bir çatı altında toplanan Finans kurumları ile ilişkilerin sağlamlaştırılması ve küresel olarak da bankacılık ağının geliştirilmesine katkıda bulunulmuş olur.

3.2. Bankalar İçin Finansal, Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirlik

Çalışmamızın bu bölümünde bilimsel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi tekniğinden yararlanılarak, bankaların hazırlamış oldukları raporlar

sürdürülebilirlik çerçevesinde incelenerek ön plana çıkan faaliyetler ve bankaları birbirlerinden ayırıştırarak aksiyonlara dikkat çekilmiştir.

Doküman analizi, yazılı evrakların sahip olduğu içeriğin sistematik ve dikkatli bir şekilde analiz edilmesi için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Diğer nitel araştırma yöntemlerinde olduğu gibi doküman analizi yönteminde de basılı ve elektronik kayıtlar olmak üzere çeşitli materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucunda anlamlı, yorumlanabilir ve araştırılan konuya ışık tutacak verilere ulaşılması amaçlanmaktadır (Kıral, 2020).

Bankaların, sürdürülebilirlik ile ilgili olarak gerçekleştirdikleri faaliyetleri genel kapsamı itibari ile finansal, sosyal ve çevresel faaliyetler olmak üzere üç başlık altında değerlendirebiliriz. İlgili faaliyetlerin örnekler üzerinden detaylandırılması ve mevcut durumdaki uygulamaların ortaya çıkartılması maksadı ile, belirlemiş olduğumuz üç katılım bankası (Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Albaraka Türk) ve üç mevduat bankasının (İş Bankası, Garanti, Yapı Kredi) 2018 ve 2019 yılları arasında yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik ve faaliyet raporları incelenmiştir. Belirlemiş olduğumuz bankaların aktif büyüklüklerinin farklılık göstermesinden dolayı, ilgili faaliyetlerde hacimsel bir kıyaslama yapmak yerine ortak olarak uygulanan faaliyetler ön plana çıkartılmıştır. Ayrıca girişim sermayesi veya yeşil tahvil ihracı gibi, uygulama itibari ile bankaları birbirlerinden ayırıştırarak faaliyetler özel olarak belirtilmiştir.

3.2.1. Finansal Sürdürülebilirlik

Bankaların en temel fonksiyonu finansal aracılık olduğu için, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında da en önemli katkıları yine bu alanda olacaktır. Bu kapsamda, öncelikli olarak belirtebileceğimiz faaliyetler aşağıdaki gibidir:

- Altyapısal proje finansmanları (Ulaşım, telekomünikasyon, lojistik vb.)
- Yenilenebilir enerji finansmanları (Güneş, rüzgar, vb.)
- KOBİ'ler için hazırlanan finansman destek paketleri
- Teknolojik gelişmeler ışığında tarım sektörünü güçlendirmek için ayrılan fon kaynakları
- Girişimciler için hazırlanan eğitim programları ve hibe destekleri:
 - Lonca Girişimcilik Merkezi (Kuveyt Türk)
 - Albaraka Garaj (Albaraka Türk)

- Workup Girişimcilik Merkezi (İş Bankası)
- Girişim Hızlandırma Programı (Garanti BBVA)
- Çevresel fayda için Yeşil bono/sukuk ihraçları;
 - 50 Milyon ABD doları tutarında yeşil tahvil ihracı. (Yapı Kredi)
 - 50 Milyon ABD doları tutarında yeşil tahvil ihracı. (İş Bankası)
 - 50 Milyon ABD doları tutarında yeşil bono ihracı. (Garanti BBVA)
- Girişim sermayesi fonu ile borç tabanlı finansman yerine özkaynak finansmanının desteklenmesi:
 - Maxis Yenilikçi Girişim Sermayesi (İş Bankası)
 - Teknogirişim Girişim Sermayesi (Kuveyt Türk)
 - Fintech Girişim Sermayesi (Albaraka Türk)
- Katılım bankaları Karz-ı Hasen ürünü aracılığıyla finansal olarak sıkışık durumda olan müşterilerine sadece anaparanın geri ödenmesi koşulu ile finansman desteği sağlayabilmekte ve bu sayede finansal kırılganlıkların önünü alabilmektedir.

3.2.2. Sosyal Sürdürülebilirlik

Bankaların faaliyetleri arasında yer alan; kurumsal sosyal sorumluluk projeleri, kültürel ve sanatsal faaliyetler ve kurum kültürü olarak şeffaf, eşitlikçi ve duyarlı bir yönetişime sahip olunmasını ‘Sosyal Sermaye’ başlığı altında değerlendirebiliriz. Bu kapsam doğrultusunda atılan örnek adımları aşağıdaki şekilde belirtebiliriz:

- Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri (Eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel alanlara hem insan kaynağı ile hem de finansal olarak destek sağlanması.)
- Kültür, sanat ve yayıncılık faaliyetleri:
 - Yapı Kredi Yayınları
 - Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
 - Albaraka Kültür Sanat ve Yayıncılık
 - Kuveyt Türk Katılım Bankası Kültür Yayınları
- İşitme engelli müşteriler ile iletişimin güçlendirilmesi amacı ile şube personellerine işaret dili eğitiminin verilmesi, görme engelli müşteriler için kullanıcı dostu ATM ve şube tasarlanması ve engelli vatandaşlara kapsamlı bir hizmet sunabilmek amacı ile çeşitli hizmet ve ürünler geliştirilmesi.
 - XTM İşaret Dili Projesi (Kuveyt Türk)

- Dijital kanallarda görme engelli müşteriler için sesli komut sistemi ve işitme engelli müşteriler için online sohbet uygulamasının hayata geçirilmesi (Yapı Kredi)
- Kurum içindeki çalışan istihdamı ve terfi prosedürleride dahil olmak üzere uygulanabilir olan her alanda kadın ve erkek eşitliğinin tesis edilmesi ve liyakatin temel prensip olarak gözetilmesi.
- Kurum personellerinin işle alakalı yetkinliklerinin geliştirilmesi ve sosyal ve çevresel konulardaki farkındalıklarının artırılması amacı ile hem sınıf içi hem de online eğitimler düzenlenmesi.
- Kredi kartı ödemelerinin geciktirilmesi sonucunda alınan ceza tutarlarının sosyal projelerde değerlendirilmesi. Katılım bankaları faizsiz finans esasına göre çalıştığı için müşterilerden alınan ceza miktarları sosyal projelerde değerlendirilmektedir.

3.2.3. Çevresel Sürdürülebilirlik

Bankaların iklim değişikliğine karşı pozitif bir etki oluşturabilmek amacı ile kredi değerlendirme süreçlerini revize etmesi, müşterilerine yeşil ürün ve hizmetler sunması ve kurumsal olarak gerçekleştirdikleri operasyonel faaliyetleri de tasarruflu ve çevre dostu bir şekilde düzenlemesi, çevresel sürdürülebilirlik olarak değerlendirebileceğimiz konular arasında yer almaktadır.

- Yüksek hacimli finansman taleplerinde çevresel risklerin de göz önünde bulundurulması:
 - UN Global Compact Türkiye Ağı tarafından hazırlanan finansman bildirgesine imza atan bankalar (Garanti BBVA, İş Bankası, Yapı Kredi), 20 Milyon ABD Doları üzerindeki finansman taleplerini özel bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır.
- Kurumların genel müdürlük yerleşkelerinin uluslararası standartlardaki çevre sertifikasyonlarına sahip olması.
 - Türkiye Finans Genel Müdürlük Binası (LEED Sertifikası)
 - Kuveyt Türk Bankacılık ve Yaşam Üssü (BREEAM Sertifikası)
 - Albaraka Türk Genel Müdürlük Binası (LEED Sertifikası)
 - İş Bankası Genel Müdürlük Binası (BREEAM Sertifikası)
 - Yapı Kredi Genel Müdürlük Binası (ISO 14064, ISO 14001)

- Kurumların genel merkezlerindeki kâğıt tüketimlerinde tasarruflu olunması, karbon ve su ayak izinin minimize edilmesi ve sıfır atık projesi gibi çevre dostu faaliyetlerin hayata geçirilmesi.
 - Garanti Bankası (CDP İklim Değişikliği Programına 2009 yılından, CDP Su Programına ise 2015 yılından beri raporlama yapıyor.)
 - Yapı Kredi Bankası (CDP İklim Değişikliği Programına 2016 yılından, CDP Su Programına ise 2018 yılından beri raporlama yapıyor.)
 - Albaraka Türk Katılım Bankası (CDP İklim Değişikliği Programına 2019 yılından beri raporlama yapıyor.)
 - İş Bankası (CDP İklim Değişikliği Programına 2019 yılından beri raporlama yapıyor.)

3.3. Katılım Bankacılığı ve Sürdürülebilirlik İle İlgili Uzman Değerlendirmeleri

Ülkemizdeki mevcut sürdürülebilirlik faaliyetlerini doküman analizi ile belirtmenin yanı sıra, sürdürülebilirlik faaliyetleri ile ilgili atılması gerekli olan adımları, karşılaşılabilecek güçlükleri ve genel olarak görüşlerini almak üzere finans sektöründen, akademi camiasından, çeşitli dernek ve danışmanlık şirketlerinden uzman kişiler ile derinlemesine mülakat görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Derinlemesine mülakat yöntemi, araştırılmakta olan konunun genel kapsamını içine alan, daha ziyade açık uçlu soruların sorulduğu, bire bir görüşmelerin gerçekleştirildiği ve bu sayede detaylı cevapların alınarak bilgi toplanmasına olanak sağlayan nitel bir araştırma yöntemidir. Nitel araştırmalarda sıkça kullanılan bir yöntem olan, derinlemesine mülakat ile alanında uzman kişiler tecrübe, bilgi ve deneyimlerini doğrudan aktarma imkanına sahip olurken, araştırmacılarda görüşme yaptıkları kişilerin bakış açılarına, hadiseleri anlamlandırmalarına ve bilgi ve birikimlerine doğrudan erişim imkanı sağlamış olurlar (Tekin, 2012).

Derinlemesine mülakat tekniği genel olarak 3 başlık altında kategorize edilmektedir. İlgili başlıklar ve açıklamaları aşağıdaki gibidir (Ergun, 2020):

Yapılandırılmış Görüşme: Yapılandırılmış Görüşmelerde, sorulacak olan sorular ve soruların karşı tarafa aktarılış biçimi ve hangi bilgilerin toplanacağı önceden belirlenmiştir. Görüşmeyi gerçekleştiren kişi sorularını sorduktan sonra, yanıtlayıcı kişiden önceden belirlemiş olduğu cevaplardan bir tanesini seçmesini ister. Bu

esnada görüşmeyi gerçekleştiren kişi tarafsızlığını korurken, yanıtlayıcı olan kişi sadece bir tane seçeneği işaretlemektedir. Yapılandırılmış görüşme teknikleri, veri toplama biçimlerindeki benzerlikten ötürü anket çalışmalarına da benzemektedir.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme: Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerde de sorulacak olan sorular önceden hazırlanmıştır ancak, görüşme esnasında her iki taraf için de bir enseklik bulunduğu ve ilgili konu etrafında çeşitli konularda tartışılabildiği için yapılandırılmış görüşmelerden ayrılmaktadır.

Yapılandırılmamış Görüşme: Yapılandırılmamış Görüşmeler genel olarak araştırmaların başlangıç aşamalarında kullanılan ve ilgili konu hakkında ön bir bilgi toplanmasına ve genel kanaate hakim olunmasına olanak sağlayan görüşmelerdir. Görüşmeler öncesinde sorulacak olan sorular hakkında ön bir çalışma yapılıyor olsa da, genel olarak bağlı kaldığı bir format bulunmadığından dolayı yapılandırılmamış görüşmeler olarak adlandırılmaktadırlar.

Tezimiz kapsamında gerçekleştirdiğimiz derinlemesine görüşmelerimizin öncesinde konu ile ilgili açık uçlu sorular hazırlamanın yanı sıra, genel kapsamımıza bağlı kalarak mülakatın akışına göre sorularımızı çeşitlendirdiğimiz ve paralel konulara da değindiğimiz için yarı-yapılandırılmış esnek bir görüşme tekniği uygulanmıştır (TÜSSİDE, 2020).

Prof. Dr. Habib Ahmed Bey İle Yapılan Görüşme:

İslam Kalkınma Bankası ve IRTI (The Islamic Research and Training Institute) gibi bir çok kurumda çalışmış olan ve uzun senelerdir de İslami Finans alanında çalışmalar yapan ve özellikle sürdürülebilir kalkınma üzerine araştırmaları bulunan Durham Üniversitesi öğretim üyesi Profesör Dr. Habib Ahmed bey ile gerçekleştirmiş olduğumuz video konferans görüşmesinden çıkardığımız notları aşağıdaki şekilde soru-cevap olarak bilgilerinize sunarız. (Dünya genelindeki Katılım Bankaları/İslami Bankalar göz önünde bulundurularak cevaplar verilmiştir.)

Soru 1: Sürdürülebilir Kalkınmanın gerçekleştirilmesinde Katılım Bankalarının sahip olduğu potansiyel faydalardan bahsedebilir misiniz ?

Cevap: Katılım bankalarını dayandığı temel prensipleri ile birlikte ele aldığımızda, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi noktasında önemli bir potansiyele sahip olduklarını söyleyebiliriz.

İlk olarak risk paylaşımı ilkesini ele alacak olursak, tıpkı günümüzde yaşanan küresel salgın sonucunda dünya ekonomilerinin büyük bir risk altında olduğu ve gerilemeye başladığı dönemlerde, girişimciler üzerindeki riski azaltmanın büyük bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü ekonominin kötü gidişatı doğrultusunda oluşabilecek zararları sadece girişimciye yüklemek yerine, mevduat sahibi olup yatırım yapan insanların da zararı paylaşmasını sağlayarak firmaların batışının önüne geçebiliriz ve dolayısıyla kırılganlığı azaltarak daha sağlam bir finansal sistem oluşturma yolunda önemli bir adım atmış oluruz. Ancak burada şunu da vurgulamamız gerekiyor; teori ile pratik arasında önemli bir ayrım bulunmaktadır. Bildiğiniz üzere firmalar yapısı gereği borç ve özsermaye ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Katılım bankaları ise büyük çoğunlukla Müşareke gibi kar-zarar ortaklıkları yerine Murabaha yani borç tabanlı ve sabit bir getiri sağlayan finansman yöntemini tercih etmektedir. Dolayısıyla ekonominin kötüye gittiği durumlarda dahi baştan anlaşılan bir oran üzerinden borç sahibi olan firmalar borçlarını ödemeye devam etmektedir ve bu durumda girişimcinin üzerindeki riskte hafiflememiş olmaktadır. İşte temel sorun da buradan kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak katılım bankacılığı temel prensiplerinin teşviki ile kar-zarar ortaklıklarının toplam içerisindeki payının artması ile birlikte kredi ve özkaynak finansmanı arasında bir denge kurulmasını sağlayarak finansal sistemin kırılganlığını azaltabiliriz. Bu sayede beklenmedik risklere karşı daha sağlam bir finansal sisteme sahip olmuş oluruz. (Yazarın yorumu: 2008 küresel finans krizinde bir çok büyük kurumun battığını ve trilyon dolarlara varan kayıpların yaşandığını göz önünde bulunduracak olursak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek için risk-paylaşımı ilkesinin ne denli bir öneme sahip olduğunu bir kez daha farketmiş oluruz.)

Finansal kapsayıcılığın ve çevresel sorunların geliştirilmesi ve iyileştirilmesi noktasında da Dünya genelindeki katılım bankalarına büyük bir sorumluluk düşmektedir. İslam dininin temelleri ve hedefleri açısından konuyu ele aldığımızda, katılım bankalarının yasal yükümlülüklerinin yanı sıra sosyal amaçlarının da olması gerektiğini söyleyebiliriz. Özellikle ilgili bankaların bir çoğu İslami finans kavramına çok dar bir anlam çerçevesinden bakmakta ve sadece yasal yükümlülükler gerçekleşsin yeter diyerek yapılan kontratlara odaklanmakta ve işlemlerin sonucunda oluşabilecek etkileri göz ardı etmektedirler. Günümüzde hem İslam ülkelerinin bir çoğunda hem de diğer az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler içerisinde finansal

sisteme erişim sağlayamayan bir çok kişi bulunmaktadır. Özellikle İslam Hukukunun hedefleri doğrultusunda korunması gereken 5 esas bulunmaktadır. Bunlar; din, hayat, akıl, mal ve nesildir. Bu esaslar ile birlikte İslami finans açısından konuyu değerlendirdiğimizde ise, katılım bankalarının kendi imkanları doğrultusunda toplumun en alt segmentinde bulunan insanlarda dahil olacak şekilde bütün bir topluma hizmet sunması gerektiğinin altını çizebiliriz. Ancak yine teori ile pratik uygulamalar arasındaki farklılıktan kaynaklı olarak Dünya genelindeki katılım bankalarının bir çoğunun Mikrofinansman hizmeti vermediğini görmekteyiz. Öncelikli olarak yapılması gereken şey ise kar odaklı stratejilerin yanı sıra sosyal ve çevresel bir farkındalık ile birlikte hedeflerimizi ve süreçlerimizi revize etmek olmalıdır.

Benzer bir şekilde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin temelini de 'İnsan' ve 'Dünya' kavramlarının oluşturduğunu söyleyebiliriz. Finansal sistemin bakış açısı ile; 'İnsan' derken toplum içerisindeki bireylerin finansal kaynaklara erişiminin artırılmasını ve 'Dünya' derken de çevresel konulara karşı duyarlı olmayı ve finansman taleplerinde çevresel risklerin değerlendirilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

Soru 2: Katılım Bankalarının sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerinde daha bir ön planda olması için banka personellerine düşen sorumluluklarla ilgili olarak neler söyleyebilirsiniz ?

Cevap: Aslında konu ile ilgili olarak sadece katılım bankaları personellerinin sorumlu olduğunu söyleyemeyiz. Sürdürülebilirlik ile ilgili atılacak olan adımlar stratejik adımlar olduğu için, bu tarz kararların en yukarıdan geliyor olması lazım. Dolayısıyla da en büyük sorumluluğun katılım bankalarının yönetim kurulu üyelerine düştüğünü söyleyebiliriz. Bildiğiniz üzere yönetim kurulu üyeleri bankaların sermayedarlarını temsil etmektedir. Eğer sürdürülebilirlik ile ilgili konularda gerçekten hassas bir yönetim kurulu bulunursa, bu alanda yeni ürün araştırmaları yaparak ve yeni mekanizmalar geliştirerek tüm çalışan personelinde bu doğrultuda projeler geliştirmesinin önü açılmış olur. Önemli olan husus ise önceden de belirtmiş olduğumuz gibi en verimli şekilde çalışarak kar elde etmenin yanı sıra 'İnsan' ve 'Dünya' odaklı stratejiler belirleyip bu alana yatırımlar yapmaktır. Dolayısıyla banka personellerinin farkındalığının yanı sıra üst yönetiminde sürdürülebilirlik faaliyetlerine önem vermesi ile birlikte katılım bankalarının bu alana daha fazla yatırım yapabileceğini söyleyebiliriz.

Soru 3: Amerika’da İslami Finans ilkeleri doğrultusunda bankacılık hizmeti veren ve topluma hizmet esası ile çalışarak farklı din ve etnik kökenden müşterilere de ulaşan LARİBA bankasının faaliyetlerini sürdürülebilirlik kapsamında nasıl değerlendiriyorsunuz ?

Cevap: Evet, katılım bankacılığı ilkeleri kapsamında topluma hizmet esası büyük önem taşımaktadır. Kapitalist sistemin işleyişi üzerinden firmaların ana gayesini incelediğimizde en temel madde olarak karın maksimize edilmesi doğrultusunda işleyen bir sistem ile karşılaşmaktayız. Ancak bunun yanı sıra özellikle günümüzde artan farkındalık ile birlikte sermayedarların (Shareholder) elde edeceği karın yanı sıra müşterilerin (Stakeholder) yani paydaşların da öncelikleri doğrultusunda adımlar atılmaktadır. Özellikle Avrupa ve Amerika içerisindeki kurumlarda sürdürülebilirlik ile ilgili daha fazla bir farkındalık olduğunu ve ESG (Environmental, Social, Governance) kriterleri ile uyumlu bir yönetim sergilendiğini görmekteyiz. Örneğin, 2019 yılı içerisinde Amerika’daki en büyük firmaların CEO’ları bir araya gelerek bir bildiri yayınladılar. Bildiri kapsamında, kar amaçlı hedeflerin yanı sıra paydaşların yani müşterilerin beklentileri ile birlikte çevresel konularında öncelikli olacağını altını çizdiler. İslami finans sektöründe ise evrensel ve verimli prensipler bulunmasına rağmen, ilgili prensipler yeteri kadar uygulanmadığı için özellikle sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konularda batı ülkelerine göre geri kalmış durumda bulunmaktayız. Katılım Bankalarının yanı sıra paydaşların beklentilerinin de önemli olduğunu vurgulamak zorundayız. Örneğin; Avrupa’da yapılan varlık ve hisse senedi yatırımlarının %48’inin sürdürülebilir yatırımlar olduğunu görmekteyiz. Bu oran Amerika’da %26, Kanada ve Avustralya gibi yerlerde ise %50’lerinin üzerine çıkmaktadır. Hatta mevduat sahibi kimseler yatırım yapacakları firmaların ESG puanlarını öğrenmek istediği için Moody’s ve Standard & Poor’s gibi kredi derecelendirme kuruluşları da kurumların skorlamasını yaparken ESG puanlarını göz önünde bulundurmaktadır. Dolayısıyla kurumların yanı sıra yatırımcılarında sürdürülebilirlik faaliyetlerine önem verdiğini ve öncelikli olarak tercih ettiğini görmekteyiz. Bu durumda da katılım bankalarının yanı sıra ilgili banka müşterilerinin de sürdürülebilirlik ile ilgili farkındalıklarının olması ve sürdürülebilir kalkınmaya destek olacak projelere yatırım yapmayı tercih etmeleri gerekmektedir. (Yazarın yorumu: Her ne kadar Malezya’da yapılan araştırma kapsamında ankete katılan kişilerin %90’ından fazlası katılım bankalarından sürdürülebilirlik ile ilgili

adımlar atmasını bekliyor olsa da, beklenti ve düşüncelerin yanı sıra proaktif bir yaklaşım içerisinde olunması gerektiğini de vurgulayabiliriz.)

Soru 4: Katılım Bankalarının sürdürülebilirlik faaliyetlerine daha çok yatırım yapması ile birlikte kamuoyu nezdindeki itibar ve prestijinin artacağı ve müşteriler tarafından daha çok tercih edilerek sektör içerisinde bir adım öne geçeceği ile ilgili neler söylemek istersiniz ?

Cevap: Evet, günümüzde kurumların bazısı sadece prestijlerini arttırabilmek için sürdürülebilirlik faaliyetlerini uygulamakta ve bazısı da sürdürülebilirliği bir iş stratejisi olarak görerek yeni müşteri, ürün ve pazarlara ulaşmayı hedeflemektedir. Yapılan çalışmalar da göstermektedir ki; eğer kurumlar sürdürülebilirlik faaliyetlerine yatırım yaparsa itibar ve prestijlerinde de doğrusal bir artış gözlenmektedir ve müşteriler tarafından daha fazla tercih edilebilir bir konuma gelmektedirler. Ek olarak yine yapılan araştırmalar göstermektedir ki; prestij ve itibarın yanı sıra, sürdürülebilir yatırımların ekonomik olarak da daha karlı bir geri dönüşü bulunmaktadır.

Özet olarak katılım bankacılığının temel prensiplerine uyulması ve teşvik edilen konularda daha proaktif bir yaklaşım içerisinde olunması ile birlikte sürdürülebilir kalkınmaya önemli ölçüde katkılar sunulabileceğini belirtmek gerekmektedir. Özellikle kar-zarar ortaklığının geliştirilmesi ile birlikte daha sağlam bir finansal sisteme sahip olmayı hedeflerken, Mikrofinans veya Karz-ı Hasen gibi enstrümanların yaygınlaştırılması ile birlikte de fakirliğin ve açlığın son bulması ve insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmektedir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmak maksadı ile kar amaçlı yatırımların yanı sıra sosyal ve çevresel stratejilerin belirlenmesi için ise yönetim kurulu üyeleri ve üst yönetim çalışanları başta olmak üzere bankaların bütün personellerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Katılım Bankalarının sorumluluklarına ek olarak toplum içerisindeki kişilerin de sosyal ve çevresel konulardaki farkındalıklarının artması hem sürdürülebilir kalkınma hedefleri hem de katılım bankalarının tercih edilebilirliği açısından büyük önem arz etmektedir. Son olarak ESG puanı yüksek olan ve sürdürülebilirlik ile ilgili faaliyetlere önem veren bankaların kamuoyu nezdindeki itibarının artacağı ve ilgili yatırımlar sonucunda daha yüksek gelirler elde edeceğinin ve dolayısıyla sektör içerisinde daha iyi bir konuma geleceklerinin altını çizmek gerekmektedir.

Mustafa Dereci Bey İle Yapılan Görüşme:

27 yıllık katılım bankacılığı tecrübesi bulunan ve İslami Finans alanında da doktora seviyesinde çalışmaları bulunan Kuveyt Türk Grup Müdürü Mustafa Dereci bey ile yapmış olduğumuz video konferans görüşmesinden çıkardığımız notları aşağıdaki şekilde soru-cevap olarak bilgilerinize sunarız.

Soru 1: Sürdürülebilir finans faaliyetlerinin bir alt basamağı olarak adlandırabileceğimiz ‘Etik Finans’ uygulamalarını Katılım Bankacılığı perspektifinden değerlendirebilir misiniz ?

Cevap: Etik finans, adından da anlaşılacağı üzere finansal faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde etik ilkelerin baz alınması, topluma ve çevreye zararlı olabilecek alanlara yatırım yapılmaması, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi prensiplerin uygulanmaya çalışıldığı bir sistemdir. Günümüzde özellikle Kuzey Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde daha ziyade gündeme getirilen ve fiili olarak da ilgili etik ilkeler kapsamında faaliyet gösteren bankalar hayata geçirilmiştir.

Özellikle gelişmiş ülkelerdeki toplumlar Maslow’un belirtmiş olduğu ihtiyaçlar hiyerarşisindeki temel ihtiyaçlarını karşılayabildikleri için, beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlardan ziyade artık etik konularda duyarlılık gösterilmesi, toplumsal barışın sağlanması ve çevreye karşı dost olabilmek gibi alanlara yönelmeye başlamışlardır. Bu yönelişin bir sonucu olarak da (talep kendi arzını oluşturur ilkesi gereğince) etik ilkelere uyum sağlamayı taahhüt eden ve kurum stratejilerinin belirlenmesinde müşterilerinin beklentilerini esas alan finansal kurumlar kurulmaya başlanmıştır. Etik ilkeler doğrultusunda faaliyet gösteren finans kurumları ile çalışan müşteriler, yatırım yapacakları alanları da özel olarak seçebilmektedir. Örneğin, yasal bir çerçevede içerisinde dahi olsa finans kurumlarına yatıracağınız mevduatın silah veya tütün endüstrisi gibi alanlarda kullanılmasını istemediğinizi belirtebiliyorsunuz ve dolayısıyla mevduatınız kurum içerisinde oluşturulan farklı havuzlarda değerlendirmeye alınıyor.

Katılım Bankacılığında da benzer bir şekilde İslam hukuku tarafından yasaklanmış olan alkol, kumar ve zararlı besin ticareti gibi alanlara yatırım yapılamamaktadır. Son olarak katılım bankacılığı perspektifinden konuyu ele aldığımızda, etik finans ilkelerine öncelikli olarak bizlerin sahip çıkmamız gerektiğini belirtebiliriz.

Soru 2: Sürdürülebilirlik faaliyetlerini de göz önünde bulundurarak, Kuveyt Türk'ün finansal büyüklük açısından Katılım Bankacılığı sektörü içerisindeki liderliğini ve en itibarlı Katılım Bankası oluşunu nasıl değerlendiriyorsunuz ?

Cevap: Öncelikli olarak belirtmek gerekirse, sürdürülebilirlik ile ilgili almamız gereken hâlen daha uzun bir yolumuz bulunmaktadır. Elde edilen bir başarının sürdürülebilir olabilmesi için ise yapılan güzelliklerin organizasyonlar tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Yani kurumların genelinde bir iş kültürü ve iş etiği olduğu zaman çalışan kişiler değiştiği durumlarda dahi kurum kültürü bozulmadan aynı şekilde devam edebiliyor.

Kuveyt Türk olarak bizim başarımızın arkasında da birkaç etken bulunmaktadır. En önemli etkenlerden birisinin “Hizmet Kalitesi” olduğunu söyleyebiliriz. Aslında katılım bankası olduğumuz için müşterilerimiz İslami prensiplere uygunluğumuza da ciddi bir önem veriyorlar. Ancak müşterilerimizi incelediğimizde sadece bizle değil farklı konvansiyonel bankalar ile çalıştıklarını da görüyoruz. Dolayısıyla piyasa koşulları içerisinde diğer bankalar ile rekabet edebilmek için hizmet kalitesinin önemli olduğunu belirtebiliriz. Bunun yanı sıra personellerin müşterileri ile kurmuş oldukları pozitif iletişimin de müşteriler için bir tercih sebebi olduğunu söyleyebiliriz. (Yazarın yorumu: Sürdürülebilir finans prensipleri arasında yer alan “Müşteri Odaklılık” ilkesinin öneminin anlaşılması açısından hem hizmet kalitesi hem de müşteriler ile kurulan iletişimin kritik bir öneme sahip olduğuna dair ehemmiyetli bir değerlendirmedir.) Kamuoyu nezdinde en itibarlı katılım bankası oluşumuzu da, İslami prensiplere önem verişimiz ile birlikte yine diğer etkenler perspektifinden değerlendirebiliriz

Soru 3: Yeni girişimcilerin desteklenmesi ve daha sağlıklı bir finansal sistem için özkaynak finansmanının yaygınlaştırılması gibi konular İslami finansın teşvik ettiği ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi adına önemli faaliyetler arasında yer almaktadır. Bu minvalde Kuveyt Türk olarak sizlerin faaliyetlerinizden bahsedebilir misiniz ?

Cevap: Evet, müşarake işlemleri olarak adlandırdığımız kar-zarar ortaklıkları İslam'ın asıl olarak öne çıkardığı finansal faaliyetler arasında yer almaktadır. Ancak kar-zarar ortaklıklarının günümüz bankacılık sisteminde bazı handikapları bulunmaktadır. Bunlardan başlıcası vade uyumsuzluğudur. Yani katılma hesabı

müşterilerimiz kısa vadede gelir elde etmek isterken fon kullanan müşterilerimiz uzun bir vade de fon kullanmak isteyebiliyorlar ve kar-zarar ortaklığı işlemlerinde de kısa vadede belirli bir gelir oluşturulması imkanı diğer finansal yöntemler kadar kolay olmadığı için ve bankalarda da hedef baskısı gibi durumlar olduğu için pek tercih edilen bir yöntem olarak görülmemektedir. Bu sebeple bankaların yanı sıra kendine özgü bir yapısı bulunan “Portföy Yönetimi Şirketleri” ile müşarake işlemleri daha pratik bir şekilde yürütülebilmektedir. Bizde bu minvalde 2015 yılı içerisinde “KT Portföy” adı altında bankamızın %100 iştiraki olan bir varlık yönetim şirketini hayata geçirdik. KT Portföy, yatırımlarını kar-zarar ortaklığı çerçevesinde gerçekleştirerek faizsiz finans esasları doğrultusunda faaliyet göstermektedir. KT Portföyün yanı sıra yine kendi bünyemiz içerisinde yönettiğimiz “Lonca Girişimcilik Merkezi” ile güzel iş fikirlerinin hayata geçirilmesi konusunda da hibe desteğinde bulunuyoruz. Aynı şekilde Lonca Girişimcilik Merkezinden mezun olan ve özellikle teknoloji alanında faaliyet gösteren girişimcilere KT Portföy aracılığı ile ortakta olabiliyoruz.

Soru 4: Bizim ülkemizde dahil olmak üzere Dünya genelindeki Katılım Bankalarında finansal kapsayıcılığın arttırılması maksadı ile ortaya çıkan mikrofinans ürününün kullanımının çok az olduğunu ya da hiç olmadığını görmekteyiz. Mikrofinans yönteminin tercih edilmemesi hususundaki görüşlerinizi paylaşabilir misiniz ?

Cevap: Evet, sizinde belirtmiş olduğunuz üzere Mikrofinans kullandırmaları hem Ülkemizdeki hem de Dünya genelindeki finans kuruluşları arasında çok tercih edilen bir yöntem değildir. Bildiğiniz üzere Mikrofinans ilk olarak Dr. Muhammed Yunus tarafından Banglades’te hayata geçirilen ve toplumun en alt kesimine hitap eden bir finansal yöntem olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle ödeme gücü yüksek olmayan ve teminat gösteremeyen kadın müşterilerin düzenli aralıklar ile bir araya getirilmesi ve eğitimler verilmesi ile işgücünün arttırılması ve düzenli gelir sağlayan işlerin oluşmasına imkan sağlanması amacı ile oluşturulmuş bir sistemdir. Mikrofinans yönteminin kullandırılmamasındaki en temel etken olarak operasyonel maliyetlerinin büyüklüğünü gösterebiliriz. Çünkü, Mikrofinans kullandırmalarında, başvuruda bulunan kişilerin gruplar halinde bir araya getirilmesi ve bu kişilere girişimcilik gibi alanlarda düzenli olarak eğitimler verilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra oluşturulan bu grupların toplantı ve faaliyetleri de düzenli olarak izlenmelidir.

Dolayısıyla Mikrofinans kullandırmalarındaki süreç ile çoğunlukla tercih edilen kurumsal ve bireysel finansman desteğinde uygulanan süreçler birbirleri ile çok farklılık göstermektedir. Bu sebeplerden ötürü Mikrofinans faaliyetlerinin bu amaçla kurulmuş özel kurumlar, belki devlet kurumları veya para vakıfları gibi kuruluşlar vasıtası ile hayata geçirilmesi daha efektif bir yöntem olarak düşünülebilir.

Dr. Cenk Türker Bey İle Yapılan Görüşme:

ESG Turkey Danışmanlık şirketinin kurucusu olan Cenk bey, akademik kariyerinin yanı sıra; Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşlarda, kamu ve özel sektörde Sivil Toplum Kuruluşları ile yakın temasla hizmet vermiştir. ESG Turkey Danışmanlık'ı kurmadan önce Akbank Yatırımcı İlişkileri ve Sürdürülebilirlik Yöneticisi olarak görev yapmıştır. Bu pozisyonda; Sürdürülebilirlik Stratejisi, Sürdürülebilir Finansman, İklim Değişimi Yönetimi ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk alanlarına odaklanmıştır. Akbank bünyesindeki Sürdürülebilirlik Takımı'nı yönetmiş, IFC Sosyal ve Çevresel Yönetim Sistemi'nin kurulumunda etkin rol almıştır.

Soru 1: Bankaların sürdürülebilirlik faaliyetlerine öncelik vermesi ve stratejik bir konu olarak ele alması ile ilgili düşüncelerinizi paylaşabilir misiniz ?

Sürdürülebilirlik faaliyetlerine ilişkin farkındalığın her geçen gün biraz daha arttığını görmekteyiz. Özellikle piyasayı takip eden düzenleyici ve yatırımcıların, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlanması ile ilgili kurumlardan beklentileri bulunmaktadır. Örneğin, 2 ay önce Sermaye Piyasası Kurulu'nun Kurumsal Yönetim Tebliği'nde yapmış oldukları değişiklik ile birlikte, yıllık faaliyet raporlarında sürdürülebilirlik ilkerine uyulup uyulmadığına dair bilgiler verilmesi gerektiğinin ve eğer uyulmuyor ise sebebinin açıklanmasının ve yapılan faaliyetler sonucunda oluşan sosyal ve çevresel etkilerin belirtilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bunun yanı sıra, dünyanın en büyük varlık yönetim şirketi olan BlackRock'ın CEO'su Larry Pink tarafından kurumların CEO'larına gönderilen mektupta; sürdürülebilirlik faaliyetleri ile uzun dönemli stratejilerin oluşturulması gerektiğine vurgu yapılmıştır ve olumsuz yönde etki oluşturabilecek yatırımların desteklenmeyeceği belirtilmiştir. Bu perspektiflerden konuyu ele aldığımızda, çevre ve toplum için olumlu etkiler oluşturabilecek uzun dönemli yatırımların

önceliklendirilmesinin gerekliliğini belirtebiliriz. Nihai durumda projelerin karlılığını da göz ardı etmeden dengeli bir yatırım stratejisi izlememiz gerekmektedir.

Soru 2: Global Compact Türkiye tarafından hazırlanan Sürdürülebilir Finansman Bildirgesi kapsamında, yüksek hacimli finansman taleplerinin sosyal ve çevresel etkilerini ölçen bankaların izledikleri yolu açıklayabilir misiniz ?

Bankalar finansman taleplerini değerlendirirken çeşitli yollar izleyebilirler ancak gelen taleplerin genel olarak 3 başlık altında kategorize edildiğini söyleyebiliriz. A, B ve C grupları altında toplanan finansman talepleri çeşitli kabuller doğrultusunda değerlendirilmeye tâbi tutulmaktadır. A grubunda yer alan talepler doğrudan reddedilen ve finansman desteği sağlanmayan projelere aittir. Örnek vermek gerekirse; tütün ve tütün mamulleri, ateşli silah ve mühimmat üretimi veya ticareti, kumar, kumarhane ve eşdeğer girişimler bu kategori arasında yer almaktadır. B grubunda toplanan proje taleplerinin ise sosyal ve çevresel etkilerinin ölçülebilmesi için danışman firmalar ile ortak bir çalışma yürütülmektedir. İlgili projelerin hayvan veya insan göçüne sebep olup olmayacağı, su kaynaklarına zarar verilip verilmediği ve bulunulan habitata olumsuz etkilerinin olup olmadığı gibi konular detaylı bir şekilde incelenmektedir. Bu incelemeler ayrı bir uzmanlık gerektirdiği için danışman kuruluşlar ile çalışmak, projelerin daha doğru bir şekilde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Son olarak topluma veya çevreye olumsuz bir etkilerinin olmadığı ve dolayısıyla özel bir değerlendirme süreci kapsamına dahil edilmeyen proje talepleri ise C grubu altında toplanmaktadır ve finansman talepleri olumlu bir şekilde değerlendirilebilmektedir.

Soru 3: Bankaların alt ve üst kademelerinde yer alan personellerin sürdürülebilirlik faaliyetlerini içselleştirebilmeleri konusunda neler söyleyebilirsiniz ?

Bildiğiniz üzere genellikle üst kademelerde çalışan personeller alt kadamede çalışanlara nazaran yaşça daha büyüktürler. Günümüz konjonktürünü ele aldığımızda ise, yeni nesil arkadaşların sürdürülebilirlik ile ilgili konulardaki farkındalıklarının geçmiş jenerasyondaki kişilere göre daha iyi bir seviyede olduğunu görmekteyiz. Yine de kişiden kişiye farklı algılamalar olabileceği için üst yönetim personeline doğrudan sadece finansal bakış açısına sahiptir ve alt kademe çalışanları da daha ziyade sosyal ve çevresel sorumluluk sahibidir diyemeyiz. Burada önemli olan, başta

kurumların üst yönetimi olmak üzere bütün kademelerde sürdürülebilirlik faaliyetlerinin içselleştirilmesi ve bir strateji olarak benimsenmesidir.

Mert Güller Bey İle Yapılan Görüşme:

İTÜ Çevre Mühendisliği bölümünden mezun olan Mert Bey, yaklaşık 10 senedir sürdürülebilirlik ve döngüsel ekonomi alanında çalışmalar yapmaktadır. 2017 yılından itibaren de İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği'nin Dış İlişkiler Sorumlusu olarak danışmanlık ve araştırma faaliyetlerine devam etmektedir.

Soru 1: Finansal kurumların İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği veya UNEP FI gibi sürdürülebilirlik alanında faaliyet gösteren kuruluşlara üye olmalarının önemi ve kurumlara kazandırdıkları hakkında bilgi verebilir misiniz ?

Öncelikle söylemek gerekirse bizim gibi veya UNEP FI ve Global Compact gibi kuruluşların en temel fonksiyonu, kurumlara sürdürülebilirlik alanında yol göstermek ve bilgi birikimlerini onlarla paylaşarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine destek olmaktır. Kurumlar elbette kendi içlerinde de belirli prosedürler takip ederek iklim değişikliğine veya toplumsal sorunlara karşı pozitif etki oluşturabilecek adımlara öncülük edebilirler. Ancak bizim gibi kuruluşların bünyesinde yer alan uzman ekiplerin çalışmaları doğrultusunda, sürdürülebilirlik alanında yapılan faaliyetler ve karşılaşılan zorluklar uzun yıllardır hem Türkiye hem de küresel ölçekte takip edilmektedir. Kurumların ise özel olarak sürdürülebilirlik faaliyetlerini yoğun bir şekilde takip etmesi için insan kaynağı ayırması daha maliyetli ve uğraştırıcı bir yöntem olacaktır. Ayrıca ciddi araştırmalar sonucunda ulaştığımız belli başlı metodolojilerimiz olduğu için, kurumların tekrardan yeni bir keşif sürecine girmesi ve ekstra bir uğraş vermesi de pek fazla gerekmemektedir. Yine de kurumların kendi içlerinde yapabilecekleri faaliyetleri ve araştırmaları göz ardı etmeden bizim gibi kuruluşlar ile işbirliği içerisinde olunmasının birçok işi kolaylaştırıcı ve standardizasyonu sağlayıcı bir etkiye sahip olacağını düşünüyorum. Bunun yanı sıra, bildiğiniz üzere finans kuruluşları da dahil olmak üzere birçok sektördeki kurumlar çoğu zaman bir rekabet yarışı içerisinde bulunmaktadır. Ancak bizim veya Global Compact gibi platformlar altında ortak bir amaç için toplandıkları zaman, hem kurumlar arası ilişkilerini güçlendirmiş oluyorlar hem de yürüttükleri faaliyetleri ve bilgi birikimlerini birbirlerine aktararak finansal ve kurumsal gelişim için olumlu

yönde bir etki de oluşturmuş olabiliyorlar. Ek olarak ortaklık kurmanın getirdiği bir üst kimlik ve birliktelik gücü ile birlikte, BDDK ve SPK gibi regülatör kurumlara karşı olan taleplerinizi daha güçlü bir şekilde seslendirip ilgili aksiyonların alınmasına katkı sağlamış olabiliyorsunuz. Düşündüğümüz zaman 1 bankanın yapmış olduğu bir talep ile 15 farklı bankanın imzasının olduğu bir talebin değerlendirilmesinin farklılık arz edebileceğini görmüş oluyoruz.

Soru 2: Sürdürülebilirlik faaliyetlerinin kurumlara sağlayabileceği faydalarla ilgili olarak neler söyleyebilirsiniz ?

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki; özellikle sürdürülebilirlik ilkelerine zarar verecek mahiyette gerçekleştirilen projeler sadece toplumsal ve çevresel yönden değil, uzun vadede finansal anlamda da ciddi olumsuzluklar oluşturmaktadır. Örneğin, kömür fabrikasının yer aldığı bir bölgede yaşayan insanlarda uzun vadede bazı hastalıklar ortaya çıkmaktadır. Bu durumda da devletler, ilgili bölgede yaşayan insanların tedavisi için ayrıca bir kaynak ayırmak durumunda kalmaktadır. Bunun yanı sıra yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretmenin maliyeti, yeni kömür santrallerine kıyasla daha ucuz bir hale geldiği de önemli bir fırsat maliyeti konusudur. Bankalar açısından bir örnek vermek gerekirse; çocuk işçi çalıştıran, üretim aşamalarında oluşan atıkları çevreye saçarak bulunduğu habitata olumsuz etkiler oluşturan bir firmaya finansman sağladığımızda ve ilgili firmanın bu yaptıkları da denetleyiciler tarafından ortaya çıkartıldığında firmanın doğrudan ceza alması kaçınılmazdır. Bu firmaya finansman desteği sağlayan bankalar doğrudan bir yaptırıma maruz kalmasa bile, kamuoyu ve regülatör nezdindeki prestijlerinin ve saygınlıklarının azalacağı aşikârdır. Hatta yavaş yavaş oluşturulan yasal çerçeveler doğrultusunda bu tarz firmalara finansman desteği sağlayan bankalara da doğrudan bir ceza uygulanabileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ek olarak ilgili firmaların iş süreçlerini olumsuz etkilerden arındıracak bir şekilde düzenlemek zorunda olması ve mali yaptırımlara da maruz kalması, firmaların nakit akışını olumsuz yönde etkileyerek bankalara olan borçlarını ödeyemeyecek bir duruma gelmelerine sebep olabilir. Verilen kredinin geri tahsil edilememesi ise bankalar açısından çok önemli bir risk oluşturmaktadır. Dolayısıyla uzun vadede oluşabilecek riskleri yönetebilmek, kurum prestijini arttırabilmek, yeni enstrümanlar aracılığı ile müşteri portföyünü genişletebilmek ve regülatörler tarafından alınabilecek kararlara

öncesinden hazırlı olabilmek adına, sürdürülebilirlik faaliyetlerini benimsemek ve aksiyona dönüştürebilmek fazlasıyla önem arz etmektedir.

Soru 3: Finans kurumlarının finansman sağladıkları firmalar üzerindeki dönüştürücü etkisi ile ilgili görüşlerinizi aktarabilir misiniz ?

Bankalar, sigorta şirketleri ve çeşitli fon yönetimi kuruluşları sahip oldukları finansal kaynakları aktaracakları projeleri seçerken, karlılık fizibilitesinin yanı sıra ilgili firmaların sürdürülebilirlik ilkelerine uyumluluğunu da göz önünde bulundurduğu zaman, finansman talebinde bulunan firmaları da bu ilkeler doğrultusunda adım atmaya teşvik edecektir. Örneğin, çevreye zararlı faaliyetler içerisinde bulunan, çalışanları konusunda insan haklarına riayet etmeyen ve rüşvet gibi yolsuzluklara bulaşan firmalar, finansman kurumları aracılığı ile krediye erişim sağlayamayacaklarını bildikleri için ilgili olumsuz süreçlerini ve faaliyetlerini düzeltmek durumunda kalacaktır. Benzer bir şekilde, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine karşı olumlu katkıları olan firmalar da, daha uygun oranlar ve daha avantajlı paketler üzerinden krediye erişim imkanı elde edebilirler. Sonuç olarak, finans kuruluşları sahip oldukları varlıkları aktaracakları projeleri ve firmaları seçerken sürdürülebilirlik ilkelerini göz önünde bulundurduklarında, ilgili firmalar üzerinde de olumlu yönde bir dönüştürücü etkiye sahip olacaklardır.

Albaraka Türk Katılım Bankası Stratejik Planlama ve Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü İle Yapılan Görüşme:

Albaraka Türk Katılım Bankası Stratejik Planlama ve Ekonomik Araştırmalar Müdürlüğü tarafından sürdürülebilirlik faaliyetlerinin kurum içerisinde organize edilmesi ve ilgili aksiyonların alınması özel olarak takip edilmektedir.

Soru 1: Albaraka Türk olarak hayata geçirdiğiniz sürdürülebilirlik faaliyetlerinden ve gelecek hedeflerinizden bahsedebilir misiniz ?

En başta Albaraka Bankacılık Grubu özelinde konuyu ele alacak olursak, 17 farklı ülkede 700'ü aşkın şube ile hizmet veren bir bankacılık grubunun içerisinde yer almaktayız. Grubumuzun vizyonunu (*Toplumun adil ve eşitlikçi bir finansal sisteme ihtiyacı olduğuna inanıyoruz: çabayı ödüllendiren ve toplumun gelişimine katkıda bulunan bir sistem...*) incelediğimizde ve özellikle Albaraka Grubunun kurumsal sitesine göz attığımızda sosyal ve çevresel fayda odaklı finansman faaliyetlerinin ön plana çıkartıldığını görebiliriz. Ayrıca hem yönetim kurulu başkanımız hem de genel

müdürümüz sürdürülebilirlik faaliyetlerinin yaygınlaştırılması konusuna çok önem veriyor ve bizlere bu konuda destek oluyorlar. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasından 7 tanesini kendimize birer hedef olarak seçerek; özellikle yoksulluk, nitelikli eğitim, eşitsizliklerin azaltılması, sağlık hizmetlerine erişimin artırılması ve iklim değişikliği sorunları ile mücadele etmek için beşeri ve finansal kaynaklarımızı kullanıyoruz. 2020 yılı içerisinde idari işler ekibimizin de yoğun desteği ile birlikte karbon salınımımızı önemli ölçüde azaltarak Karbon Saydamlık Projesi'ne bir kez daha katıldık ve sektör içerisinde yüksek bir başarıya imza atarak 'A' skoru almaya hak kazandık. Ayrıca 2019 yılı içerisinde Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi değerlemesine tabi tutulan şirketler arasında yer alarak ilgili endeks içerisinde girmeye hak kazanan tek katılım ünvanına sahip olduk.

Mevcut durumdaki sürdürülebilirlik faaliyetlerimizi ise 2 başlık altında geliştirdiğimizi söyleyebiliriz: Bunlardan ilki, kurum olarak tesislerimizle, araçlarımızla ve operasyonel faaliyetlerimiz ile ortaya çıkan karbon ve su ayak izimizin minimize edilmesi ve en optimum şekilde süreçlerimize devam edebilmek. Özellikle Karbon Saydamlık Projesi'ne dahil olmamız bizim için önemli bir başlangıç oldu ve bu süreçte operasyonel faaliyetlerimizde önemli ölçüde iyileştirmelerde bulunduk. İkinci olarak ise, sosyal, çevresel ve yönetimsel altyapımızı daha da güçlendirerek kredi kullandırım ve karar alma mekanizmalarında sürdürülebilirlik ilkelerini ön plana çıkartarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine destek olmak hedeflerimiz arasında yer almaktadır.

Gelecek dönemde hayata almayı planladığımız somut adımları ise aşağıdaki şekilde belirtebiliriz:

- Çevresel Sosyal Yönetişim Sistemi'nin kurulması ve Kredi Risk Değerlendirme Sistemi ile entegre edilmesi
- Bilimsel Temelli Hedefler Oluşumu (*Banka'nın tüm iklim yükünü hesaplayarak bilimsel temelli hedefler vermesi*)
- TCFD - İklimle İlişkili Finansal Beyanlar Çalışma Kolu (*Banka finansallarının iklim risklerini yansıtacak şekilde düzenlenmesi ve ilgili değerlemelerin yapılması*)
- İklim Finansmanı Kapasite Gelişimi (*İklim fonları sendikasyonları, iklim/yeşil sukuk ihracı gibi*)

Soru 2: Katılım Bankalarının kredi portföylerindeki sürdürülebilir yatırımların artırılması için atılması gerekli olan adımlardan bahsedebilir misiniz ?

Öncelikli olarak kredi portföylerinin ciddi bir şekilde analiz edilmesi ve sürdürülebilir yatırımlar olarak adlandırabileceğimiz finansman kullandırmalarının tespit edilmesi gerekiyor. Ardından sosyal, çevresel ve yönetişimsel tabanlı kredi politikalarının belirlenmesi ve bir strateji olarak kurum faaliyetlerine entegre olması gerekiyor. Burada kurulacak olan altyapı, gelecek dönemdeki sorumlu ve sürdürülebilir finans faaliyetlerine de öncülük edecektir. Örneğin, Yeşil Sukuk ihracı yapılabilmesi ve çevre dostu faaliyetlerin desteklenebilmesi için, öncelikle ilgili sukuk ihracına dayanak teşkil edecek yenilebilir enerji gibi projelerin tespit edilmesi ve hazırlanmış bir metodoloji kapsamında yürütülmesi gerekiyor. Ayrıca kurumların üst yönetimleri tarafından sürdürülebilirlik faaliyetlerinin sahiplenilmesi, teşvik edilmesi ve uygun kişilerin görevlendirilmesi ile birlikte birimler arasındaki koordinasyonun sağlanması bu alanda atılabilecek adımlar için büyük önem arz etmektedir.

Katılım Bankalarının yanı sıra BDDK gibi kurumlar tarafından alınacak kararlar ve hazırlanacak metodolojik yaklaşımlar da finans kurumları için yol gösterici bir etkiye sahip olacaktır. Ek olarak, Karz-ı Hasen gibi sosyal sorumluluk projesi altında değerlendirebileceğimiz ürünler için devletler tarafından vergi teşviki uygulanabilir. Sadece ana paranın ödenmesi koşulu ile kişi veya kurumlara yapılan finansman yardımlarının ayrıca bir vergilendirilmeye tabi tutulması finans kurumlarının motivasyonunu kırmaktadır.

Soru 3: Sürdürülebilirlik faaliyetlerinin kurumlar üzerindeki etkileri ve finans kurumlarının bu alandaki dönüştürücü etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz ?

Günümüzde iklim değişikliğinin yol açabileceği ekonomik zararlar ile ilgili birçok çalışma yapılmaktadır ve iklim değişikliğinin yol açacağı zararın Covid-19 virüsünün etkisine göre daha ağır olacağı söylenmektedir (Gates, 2020). Bildiğiniz üzere finans kurumlarının en önemli sorumluluklarından bir tanesi de risk yönetimidir. Örneğin, iklim değişikliğinden dolayı denizlerin su seviyesi yükseldiği için mevcut liman işletmeleri gelecekte önemli bir sorun ile karşı karşıya kalabilirler. Bizde finans kurumu olarak bir liman işletmesine kurumsal finansman desteği sağladığımızda ilgili işletmelerin yaşayacağı sorun bir bakıma bizler için de önemli bir risk teşkil

edecektir. Dolayısıyla hem özel hem de devlet kurumları tarafından sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin desteklenmesi sosyal ve çevresel faydanın yanı sıra uzun vadede ilgili kurumların da yararına olacaktır.

Finans kurumları olarak bizlerin sürdürülebilirlik faaliyetlerini önceliklendirmemiz, birlikte iş yaptığımız paydaşlarımızın da bu alandaki farkındalıklarını artırıcı ve teşvik edici bir etki uyandıracaktır. Özellikle kurum içi operasyonel faaliyetlerimizde iyileştirmelerde bulunduktan sonra tedarik zincirimizi de inceleyerek olumlu yönde adımlar atılmasına destek olmalıyız ve bizimle çalışmak isteyen kurumlara da, sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda faaliyet gösterilmesine büyük önem verdiğimiz mesajını vermeliyiz.

Mustafa Aydemir Bey İle Yapılan Görüşme:

Mustafa bey, Malezya'da yer alan Amerika merkezli Saturna Capital firmasında kıdemli yatırım analisti olarak çalışmaktadır. Hem profesyonel iş hayatında hem de doktora seviyesinde yapmış olduğu çalışmalarda, sürdürülebilir finans enstrümanlarını ve ESG kriterleri kapsamında gerçekleştirilen faaliyetleri detaylı olarak incelemektedir. Ayrıca kurumlara sürdürülebilirlik alanında yol göstermek maksadı ile özel olarak danışmanlık hizmeti vermektedir.

Soru 1: Malezya'daki finans kurumlarının sürdürülebilirlik ilkelerine karşı olan farkındalıkları ve hayata geçirilen faaliyetlerle ilgili olarak neler söyleyebilirsiniz ?

Malezya'da hem Merkez Bankasının hem de diğer finans kurumlarının sürdürülebilirlik ilkelerini çok önceden benimsediklerini, konu ile ilgili olarak metodolojiler belirlediklerini ve çok çeşitli aksiyonlar aldıklarını belirtmemiz gerekmektedir. Sürdürülebilirlik ile ilgili olarak, Malezya'nın Amerika'dan veya Avrupa'dan çok geri olduğunu düşünmüyorum. Başta merkez bankası olmak üzere finans kurumlarında 'Beyond Profits' felsefesi oldukça oturaklaşmış durumda ve bu felsefeyi kurumların her bir sürecine yerleştirmeye çalışıyorlar. Örneğin, sosyal ve çevresel fayda odaklı gerçekleştirilen yatırımlardan alınacak olan kar payı veya faiz oranları düşürülebilmektedir veya aynı şekilde sosyal sorumluluğu bulunmayan ve çevreye zararı olduğu bilinen firmaların finansmana erişimi zorlaştırılmaktadır. Özellikle fakir kesimden bir kazanç elde etmeme ve onların işlerini kolaylaştırıcı bir politika izlenilmeye çalışılmaktadır.

Malezya'daki bankaların çoğunda hem İslami hem de konvansiyonel bankacılık hizmetleri bulunmaktadır ve toplumun her kesiminden kişiye hitap edecek bir enstrümanın geliştirilmiş olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla finans kurumlarının kapsayıcılığının gelişmiş olduğunu söyleyebiliriz. 2017 yılında ihraç edilen ilk Yeşil Sukuk'da yine Malezya öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca finans kurumlarına gelen ve çevresel konuları ilgilendiren finansman talepleri ayrı bir rating acentası tarafından özel bir değerlendirmeye tabi tutulmakta ve bu sayede bağımsız bir danışmanlık şirketi tarafından onay veya red kararına dayanak teşkil edecek özel bir rapor hazırlanmaktadır.

Son olarak ifade etmek gerekirse, Malezya'da uygulanan İslami finans faaliyetlerinde esnek bir fetva süreci işlediğini söyleyebiliriz. Alınan birçok fetva Hanbeli mezhebi kaynaklarına göre alınmaktadır ve bu vesile ile finansal enstrümanların çeşitlendirildiğini düşünüyorum.

Soru 2: Malezya'da INCEIF gibi üniversitelerin de Sürdürülebilir Finans ve İşletme Yönetimi alanında lisansüstü eğitim programları açtıklarını görüyoruz. Finans kurumlarının yanı sıra Eğitim sektöründe de bu farkındalığın olduğunu söylemek doğru olur mu ?

Evet, her talep kendi arzını oluşturur ilkesi kapsamında düşünecek olursak, eğitim kurumlarında da benzer bir farkındalığın olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü piyasadan bu şekilde bir beklenti var. Yani kurumlar ve yatırımcılar sürdürülebilirlik ilkerine aykırı faaliyet gösteren kişi ve kurumlarla birlikte çalışmak istemiyor. Dolayısıyla bu doğrultuda rehberlik yapabilecek kişilerin yetiştirilmesi için Sürdürülebilir Finans ve İşletme Yönetimi ile ilgili üniversite programları açılmaktadır.

Soru 3: Saturna Capital olarak yatırım yapacağınız firmaları seçerken göz önünde bulundurduğunuz sürdürülebilirlik kriterlerden bahsedebilir misiniz ?

Yatırım yapacağımız firmaları seçerken kullandığımız bir yazılım programı bulunmaktadır. Firmaları değerlendirebilmek ve onlara bir skor atayabilmek için ise 300 farklı bileşeni yazılım programımızın içerisine entegre ettik. Örneğin, firmaların yönetim kurullarında kadın üyeler bulunuyor mu, bulunuyor ise yüzde kaçlık bir dağılım var, yönetim kurulu altında uzmanlaşmış kaç farklı komite çalışıyor ve kurum içerisindeki çeşitlilik nasıl gibi bir çok kriteri göz önünde bulunduruyoruz. Buna ek olarak sistemden alınan notu bir de ilgili yatırım analisti arkadaşımız

inceliyor. Özel olarak ilgili firmayı tanımak, gelecek planları hakkında fikir sahibi olmak ve kurum içi stratejimiz ile uygunluklarını göz önünde bulundurmaya da sistem notunu etkileyebiliyor. Bu şekilde yatırım yapacağımız firmaları seçmiş oluyoruz. Dolayısıyla sürdürülebilirlik ilkelerine aykırı faaliyet gösteren kurumların kolay kolay yatırım çekemeyeceklerini belirtmek gerekmektedir.

3.4.Uzman Değerlendirmelerinin Özetlenmesi

Görüşmüş olduğumuz kişilerin ortak görüşlerinin en başında, sürdürülebilirlik prensiplerinin kurumlar tarafından benimsenmesi ve pratiğe aktarılmasının gerekliliği gelmektedir. Özellikle Katılım Bankacılığı özelinde konuyu ele aldığımızda, kendi değer ve esasları ile çok fazla benzerlikler içeren sürdürülebilir finans prensiplerine en başta sahip çıkması gerekli olan kurumlar olduklarını söyleyebiliriz. İslam hukukunun hedeflerine baktığımızda da yine aynı şekilde canın, neslin, malın, aklın ve dinin korunması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Kurumlarda sürdürülebilirlik ilkelerinin benimsenmesi ve ilgili adımların atılması için üst yönetim personellerinin de oldukça istekli ve sorumluluk sahibi olması gerekmektedir. Üst yönetim tarafından bir strateji olarak benimsenmeyen faaliyetlerin kurum içerisinde hayata geçirilmesi de pek mümkün olmamaktadır. Unutmamamız gereken bir diğer konu da, yatırımcıların ve regülatörlerin de artık bu alanda bir beklentileri bulunmaktadır. Kişi ve kurumlar yatırım yapacakları projeleri seçerken sürdürülebilirlik ilkelerini göz önünde bulundurmaya başlamışlardır. SPK gibi regülatörler ise Kurumsal Yönetim Tebliği'nde yapmış oldukları değişiklik ile birlikte kurumlardan sosyal ve çevresel etkilerini raporlamalarını beklemektedir.

İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği veya Global Compact Türkiye gibi uluslararası kuruluşların uzman ekipleri ile birlikte uzun yıllardır çalışarak hazırladıkları metedojileri uygulamak ve onlarla işbirliği içerisinde olmak da sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlayacaktır. İlgili kurumlar hem küresel gidişatı takip etmekte hem de kurumların yaşayabileceği sıkıntıları bildikleri için sürdürülebilirlik faaliyetleri ile ilgili yol gösterici ve kolaylaştırıcı bir rol üstlenmektedirler. Ayrıca finans kuruluşları, ilgili kurumlar altında toplandıklarında bilgi ve birikimlerini birbirlerine aktarabilir ve ortak projelerde bir arada çalışabilirler. Ortaklık kurmanın getirdiği bir üst kimlik ve birliktelik gücü ile

birlikte, BDDK ve SPK gibi regülatör kurumlara karşı olan taleplerini daha güçlü bir şekilde seslendirip ilgili aksiyonların alınmasını da kolaylaştırabilirler.

Yapılan araştırmalara ek olarak görüşmüş olduğumuz kişilerin de vurguladığı bir diğer konu, sürdürülebilirlik faaliyetlerinin kurumların prestiji ile birlikte uzun vadede karlılıklarını da olumlu yönde etkileyeceği ve risk yönetimini optimize edeceğidir. Özellikle sürdürülebilirlik ilkelerine aykırı hareket ederek toplumsal ve çevresel zararlara yol açan firmaların mali yaptırımlara maruz bırakılmasından dolayı, onlarla çalışan finans kuruluşlarının da olumsuz etkileneceklerinin altı çizilmektedir. Bunun yanı sıra iklim değişikliğinin getirmiş olduğu olumsuz etkilerden sadece firmalar etkilenmemekte, aynı zamanda ilgili firmalara finansman desteği sağlayan finans kurumları da kredi geri ödemelerinin tahsil edilememesi gibi önemli bir risk ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Finans kurumlarının yönetmiş oldukları yüksek hacimli aktif büyüklüğü göz önüne aldığımızda, finansman sağladıkları firmalar üzerinde de olumlu bir etki oluşturabilecekleri uzman kişiler tarafından vurgulanmaktadır. Kurumlar sahip oldukları varlıkları aktaracakları projeleri ve firmaları seçerken sürdürülebilirlik ilkelerini göz önünde bulundurduklarında, ilgili firmalar üzerinde de olumlu yönde bir dönüştürücü etkiye sahip olacaklardır. Sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemiş olan Katılım Bankaları ile çalışmak isteyen firmalara da, sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda faaliyet gösterilmesine büyük önem verildiğinin mesajı verilmiş olmaktadır.

Son olarak, kredi portföylerinin ciddi bir şekilde analiz edilmesi ile birlikte sürdürülebilir yatırım olarak adlandırabileceğimiz projelerin belirlenmesi, sosyal çevresel ve yönetişimsel altyapının bankalar içerisinde oturaklaşması ve kredi politikalarında uygulanması da büyük önem arz etmektedir. İslami Bankacılığın yaygınlaştığı ve Sürdürülebilirlik alanında da ciddi yatırımları olan Malezya gibi ülkelerin örnek alınması; Merkez Bankası seviyesinde stratejik prosedürlerin oluşturulması, kurumların her bir sürecinde sürdürülebilirlik ilkelerinin benimsenmesi ve üniversiteler tarafından da Sürdürülebilir Finans ve İşletme Yönetimi alanlarında programların açılması sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında yardımcı olacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Katılım bankacılığını temel esasları ve değerleri üzerinden ele aldığımızda insani bankacılık faaliyetlerinin ön plana çıktığını ve finansal aracılık hizmetlerinin yanı sıra değer odaklı ve toplumsal fayda esaslı bir yaklaşımın olduğunu vurgulamamız gerekmektedir. Öte yandan hem mevcut hem de gelecek nesillere daha güzel bir dünya bırakmak maksadı ile belirlenmiş olan sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve UNEP FI gibi uluslararası kurumların bu doğrultuda belirlemiş oldukları prensipler ile katılım bankacılığı esasları önemli ölçüde kesişmektedir. Bu ortak paydadan da yola çıkarak, katılım bankalarının sürdürülebilirlik ile ilgili konularda daha aktif bir rol alması gerektiğini belirtebiliriz. Hatta bu alandaki faaliyetleri ile, diğer kurumlara da örnek teşkil etmesi ve öncü bir konumda olması da önem arz etmektedir.

Katılım bankalarının bu alandaki faaliyetlerini değerlendirmek üzere finans sektöründen, akademi camiasından, çeşitli dernek ve danışmanlık şirketlerinden uzman kişiler ile derinlemesine mülakat görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Hem görüşmelerimiz sonucunda elde ettiğimiz değerlendirmeler hem de doküman analizlerini yaptığımız bankaların faaliyetlerinden de yola çıkarak, katılım bankalarının ve ilgili paydaşların sürdürülebilir kalkınmaya destek olması amacı ile uygulamaya alabileceği faaliyetleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- a) Katılım bankaları fon sahiplerinden topladıkları fonları finansman olarak firmalara kullanırken, banka için fizibilitesi/kararı iyi olan projelerin yanı sıra katma değeri yüksek, alt ve üst yapı yatırımları, toplum için önem arz eden, küçük ve orta ölçekteki işletmeler ile yeni girişimcilerin projelerini desteklemesi sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde önem arz etmektedir. Katılım bankacılığı prensiplerinden olan “Ticaret Esası” ve “Toplumsal Fayda Esası”, en önemli faaliyetimizin üretime ve gelişime destek olmamız gerektiğinin altını çizmektedir.
- b) UNEP FI ve UN Global Compact gibi uluslararası kuruluşlar ile işbirliği yapılarak sürdürülebilir kalkınmaya sistematik bir şekilde destek olunabilir ve bu sayede bankacılık ağının genişlemesi sağlanabilir. İlgili kurumların hazırlamış oldukları metodolojiler ve prosedürler doğrultusunda atılacak olan adımlar ekstra bir araştırma maliyetine girilmeden uygulamaya alınabilir.

- c) Hem çevresel yatırımları teşvik etmek hem de ürün yelpazesini genişletmek amacı ile (mevduat bankalarının müşterilerine sunduğu “Yeşil Bono” ve “Yeşil Kredi” gibi ürünlerden de esinlenilerek) “Yeşil Sukuk” ve “Yeşil Finansman” gibi ürünler, müşterilerin hizmetine sunulabilir.
- d) Kredi portföylerinin ciddi bir şekilde analize tabi tutulması ile birlikte sürdürülebilir yatırım olarak adlandırabileceğimiz kredilerin tespit edilmesi gerekmektedir. Analizler sonucunda elde edilecek verilerle birlikte gelecek için uygulanabilecek olan stratejiler belirlenebilir. Özellikle Yeşil Sukuk ihracına dayanak sağlayabilecek olan yenilenebilir enerji veya çevre dostu farklı projelerin belirlenmesi önemli bir başlangıç noktasıdır.
- e) Yeterli teminatı veya mali gücü olmayan kişilerinde finansal kaynaklara ulaşabilmesi ve bu sayede finansal kapsayıcılığın gelişmesi amacı ile ortaya çıkartılan Mikrokredi ürünü, operasyonel maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı hem mevduat bankaları hem de katılım bankaları tarafından tercih edilen bir enstrüman olarak kullanılmamaktadır. Ancak toplumun alt kesimindeki insanlara da hitap edebilmek amacı ile, gerekirse kamu, vakıf ve yardım kuruluşları ile de işbirliği yaparak mikrokredi ürününün hayata geçirilmesi sağlanabilir (Ahmed, 2020).
- f) Katılım bankalarının iklim değişikliğine karşı pozitif etki oluşturabilmesi için atılabilecek adımlardan bir tanesi de kredi politikalarının bu doğrultuda revize olmasıdır. Örneğin; uluslararası alanda yasaklanmış ve ozon tabakasına zarar veren maddelerin üretimini ve ticaretini yapan firmaların finansal kaynaklara erişimi belirli bir seviyede sınırlandırılabilir veya aynı şekilde ağaçlandırma çalışmalarına destek veren projeler ile olumsuz yönde etkisi olan projeler ayrıştırılarak, finansman talepleri bu doğrultuda değerlendirmeye alınabilir.
- g) Üniversiteler tarafından Sürdürülebilir Finans ve İşletme Yönetimi alanlarında eğitim programlarının açılması ve bu konuda uzman kişilerin yetiştirilmesi de büyük önem arz etmektedir.
- h) Katılım Bankalarının sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemesi ve pratiğe dökmesi ile birlikte diğer firmalar üzerinde de olumlu yönde bir değişim meydana gelecektir. Dolayısıyla Katılım Bankaları ile çalışmak isteyen firmalara, sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda faaliyet gösterilmesine büyük önem verildiğinin mesajı verilmelidir.

- i) CDP İklim Değişikliği ve CDP Su programları için raporlamalara başlanması ve operasyonel faaliyetlerdeki olumsuz etkilerin minimize edilmesi de kurum içerisinde alınabilecek aksiyonlar arasında yer almaktadır.
- j) Zor durumda olan veya finansal imkanlara erişim sağlayamayan kişi ve kurumlara Karz-1 Hasen ürünü vasıtası ile yapılan yardımların yaygınlaştırılması ve yine gerekirse vakıf ve yardım kuruluşları ile de ortak projeler yürütülmesi sürdürülebilir kalkınmayı destekleyici faaliyetler arasında yer almaktadır. Karz-1 Hasen gibi yardımlaşmayı ve dayanışmayı arttıran finansal enstrümanların Devlet tarafından vergiden muaf tutulması da önemli bir motivasyon kaynağı olacaktır. Aksi takdirde, sadece ana paranın geri ödenmesi koşulu ile verilen borçlar için ekstra bir vergi yükümlülüğünün olması finans kurumlarının böyle bir sosyal sorumluluk projesine başlamasında demotive edici bir etki oluşturacaktır.
- k) Mevcut durumda katılım bankalarımızın, kâr-zarar ortaklığı modelinin yaygınlaşması için “Girişim Sermayesi Fonu” adı altında yeni iştirakler kurduklarını görmekteyiz. Küresel ekonominin kırılğanlığının azaltılması için borç tabanlı finansman yerine özkaynak tabanlı finansmanın yaygınlaşması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, katılım bankalarımızın yatırımlarına devam etmesi ve yeni ortaklıklar kurması sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek mahiyettedir (Ahmed, 2020).
- l) Müşteri odaklılık ilkesi doğrultusunda müşteriler ile yakın, şeffaf ve daha uzun dönemli bir ilişki içerisinde olarak, müşterilerin ekonomik faaliyetlerini yakından takip etmek, oluşabilecek risklere karşı müşteriler ile birlikte çözüm yolları araştırmak ve müşterilere en güzel hizmeti sunabilmek ve tüm bu alanlarda hep daha iyisi için çalışmak hem sürdürülebilir finans ilkeleri hem de katılım bankacılığının büyümesi için gelişime açık konulardandır (Dereci, 2020).
- m) Kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin sistematik bir şekilde devam edebilmesi için; sivil toplum kuruluşları, yardım dernekleri ve vakıflar ile daha sıkı bir işbirliği içerisinde olarak topluma ve çevreye katkı sağlayacak projelere düzenli olarak destek olunabilmesi sağlanabilir. Ek olarak, sosyal ve çevresel yatırımların devamlılığını sağlamak amacı ile sadece katma değer odaklı çalışan, kâr maksimizasyonunu düşünmeyen ve kendi içerisinde

sürdürülebilir olan “Sosyal İşletmeler” de hayata geçirilebilir (Yunus ve Moingeon, 2010).

- n) Malezya’da olduğu gibi Merkez Bankası ve ilgili regülatörler tarafından sürdürülebilir finansman ile ilgili yönetmeliklerin ve rehberlik edici dokümanların hazırlanması finans kurumlarını teşvik edici önemli bir dayanak noktası olacaktır.

Toplumsal ve çevresel faydalara ek olarak, McKinsey ve Deloitte gibi danışmanlık firmalarının yapmış oldukları anket ve analizlerin sonuçlarında da görüldüğü gibi, sürdürülebilirlik faaliyetlerini kurum stratejisi olarak benimseyen firmaların, kamuoyu nezdindeki itibar ve prestijlerindeki artışın yanı sıra ürün ve hizmet yelpazesinin genişlemesi ile birlikte daha geniş bir müşteri kitlesine hitap etmesi ve bu sayede işlem kârlılıklarının artması da sürdürülebilirlik faaliyetlerinin pozitif çıktıları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bankacılık sektörü içerisindeki payını %15’e çıkartmak isteyen katılım bankalarının, sürdürülebilirlik faaliyetleri ile pazar payını arttırması alternatif bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son olarak belirtmek gerekirse; sürdürülebilirlik ile ilgili faaliyetler stratejik adımlar olarak değerlendirildiği için, katılım bankalarını bu alanda yönlendirme konusunda en önemli sorumluluk en başta yönetim kuruluna, üst yönetime ve ardından da bütün banka personeline düşmektedir. Buna ilave olarak olarak Türkiye Katılım Bankalar Birliği’nin de ortak bir platform oluşturması ve belirledikleri öncelikli adımlar ve prensipler ile katılım bankalarını yönlendirmesi de işbirliğinin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdul-Rahman, Y. (2015). *İslam'da Bankacılık ve Finansman*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Ahmed, P. D. (2020). Mülakat. Eyyüp Yakup Gedikli, İstanbul, 11 Nisan
- Ahmet, Habib, vd. (2015). *On the Sustainable Development Goals and the Role of Islamic Finance*, Washington: World Bank Group.
- Aktan, H. (2020). İstisna. *TDV İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/istisna--akit> [10 Şubat].
- Arcand, J.-L., Berkes, E., ve Panizza, U. (2012). Too Much Finance. *IMF Working Paper*, 12(161): 1-50.
- Arif Cem Gündoğan, vd. (2017). *100 Maddede Sürdürülebilirlik Rehberi*, İstanbul: SKD Türkiye.
- Aybakan, B. (2020). Selem. *TDV İslam Ansiklopedisi* <https://islamansiklopedisi.org.tr/selem> [10 Şubat].
- Ayub, M. (2017). *İslami Finansı Anlamak*, İstanbul: İktisat Yayınları.
- Aziz, T. S., Idris, A., ve Sultan, Y. (2019). *Responsible Finance - Ethical and Islamic Finance*, Malezya: Islamic Financial Services Board.
- Bankacılık Kanunu, *T.C. Resmi Gazete*, Madde 3, 1 Kasım 2005.
- Bankacılık Kanunu, *T.C. Resmi Gazete*, Madde 4, 1 Kasım 2005.
- Bonini, S., & Görner, S. (2011). *The Business of Sustainability*. America: McKinsey & Company.
- Borsa İstanbul. (2014). *Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi*. İstanbul.
- Borsa İstanbul. (2020). *Borsa İstanbul'da Sürdürülebilirlik*. <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/58/borsa-istanbulda-surdurulebilirlik> [23 Temmuz].
- Bozik, M. S. (2019). Real Interest Rate and its Effect on Income Inequality. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 6(2): 107-120.

- Cebeci, İ. (2020). Teverruk. *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/teverruk> [10 Şubat].
- Chapra, M. U. (2014). *İslam İktisadında Ahlak ve Adalet*. İstanbul: İSIFAM Yayınları.
- Chapra, M. U. (2017). *Ribayı Anlamak*. İstanbul: İktisat Yayınları.
- Çekin, S. E. (2019). *Türkiye'de Finans Sisteminin Yapısı ve Dönüşüm Gereksinimi*. İstanbul: Seta Yayınları.
- Çetin, E. (2019). InsurTech Girişimlerine İlham Kaynağı; Tekafül Sistemi. *Katılım Finans Dergisi*, 13: 62-63.
- Çürük, S. A. (2013). *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Dereci, M. (2020). *Mülakat*. Eyyüp Yakup Gedikli, İstanbul, 18 Nisan.
- Dinç, Y. (2017). *Banka Pazarlaması ve Yeni Nesil Bankacılık*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Eken, M. F. ve Köroğlu, Y. (2020). Sukuk (Kira Sertifikası), *TKBB*. <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonemelikler/SUKUK-MEHMETF-ABAT.ppt> [10 Ekim].
- Ela, M. (2019). Yeşil Sukuk ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 26(1): 221-237.
- Ergun, O. (2020). *Sosyal Bilimlerde Görüşme Teknikleri*. <https://medium.com/@oktayergun/g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fme-> [28 Kasım].
- Ferguson, N. (2008). *Paranın Yükselişi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GABV. (2020). *About*. <http://www.gabv.org/about-us> [21 Şubat].
- GABV. (2020). *Principles of Values-based Banking*. <http://www.gabv.org/about-us> [21 Temmuz].
- Gates, B. (2020). *COVID-19 is awful. Climate change could be worse*. <https://www.gatesnotes.com/Energy/Climate-and-COVID-19> [12 Aralık].
- Global Compact Network Türkiye. (2020). *Sürdürülebilir Finansman Bildirgesi*. <https://www.globalcompactturkiye.org/surdurulebilir-finans/> [21 Temmuz].

- Global Compact Türkiye. (2020). *Hakkımızda*. <https://www.globalcompactturkiye.org/un-global-compact/> [15 Şubat].
- Global Compact Türkiye. (2020). *Sürdürülebilir Finans Çalışma Grubu*. <https://www.globalcompactturkiye.org/surdurulebilir-finans/> [21 Şubat].
- Görmüş, Ş., & Yabanlı, A. (2019). Katılım Bankacılığı Ekosisteminin Gelişimi. *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, İstanbul: TKBB Yayınları.
- Harris, J. M. (2000). Sürdürülebilir Kalkınmanın Temel Prensipleri (E. Özmete, Çev.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Hazıroğlu, T. (2019). Katılım Felsefesi ve İnsani Bankacılık. *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, İstanbul: TKBB Yayınları.
- Hazıroğlu, T., Koyuncu, O., ve Solak, M. Y. (2019). Katılım Bankacılığı İş Modeli. *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, İstanbul: TKBB Yayınları.
- IFC. (2012). *Performance Standards on Environmental and Social Sustainability*. America: International Finance Corporation.
- IFC. (2019). *About IFC*. America: International Finance Corporation.
- IFC. (2019). *Global Progress Report on the SBN*. America: International Finance Corporation.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Döküman Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15: 170-189.
- Kotsantonis, S., & Bufalari, V. (2019). *Do sustainable banks outperform?*, Amsterdam: Global Alliance for Banking on Values (GABV).
- Kuveyt Türk Katılım Bankası. (2020). *Hakkımızda*. <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda> [10 Ekim].
- Luttrell, D., Atkinson, T. ve Rosenblum, H. (2013). Assessing the Costs and Consequences of the 2007–09 Financial Crisis and Its Aftermath. *Economic Letter*, 8(7): 1-4.
- Nor, M. S., & Asutay, D. M. (2011, Aralık). Re-Considering CSR and Sustainability Identity of Islamic Banks in Malaysia: An Empirical Analysis. *8th International Conference on Islamic Economics and Finance*. Kuala Lumpur.

- Parasız, İ. (2018). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, İstanbul: Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Robertson, J. (1990). *Future Wealth: A New Economics For The 21st Century*, England: Cassell Publishers Limited.
- Rogoff, K. (1999). International Institutions for Reducing Global Financial Instability. *Journal of Economic Perspectives*, 13(4): 21-42.
- Sevin, A. E. (2020). Finans Sektörü İçin Sürdürülebilirlik. *Escarus*. <http://www.escarus.com/finans-sektoru-icinsurdurulebilirlik> [19 Ocak].
- TEKİN, H. H. (2012). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(15): 101-116.
- The World Bank. (2020). *Universal Financial Access*. <https://ufa.worldbank.org/> [23 Temmuz].
- The World Bank Group. (2020). *Poverty*. <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview#1> [16 Nisan].
- TKBB. (2020). *Esaslı Bankacılık*. <https://www.tkbb.org.tr/esasli-bankacilik> [21 Temmuz].
- TKBB. (2020). *Merkezi Danışma Kurulu*. <https://www.tkbb.org.tr/merkezi-danisma-kurulu> [21 Temmuz].
- TKBB. (2020). *Sektör Mukayese Tablosu*. <https://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> [21 Temmuz].
- Townsend, S. (2020). *88% Of Consumers Want You To Help Them Make A Difference*. <https://www.forbes.com/sites/solitairetownsend/2018/11/21/consumers-want-you-to-help-them-make-a-difference/#2afafca06954> [23 Şubat].
- Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- TÜİK. (2019). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜSSİDE. (2020). *Derinlemesine Görüşme*. <https://tusside.tubitak.gov.tr/tr/yontemlerimiz/Derinlemesine-Gorusme> [18 Temmuz].

- UNDP Türkiye. (2020). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> [29 Ocak].
- UNDP Türkiye. (2020). *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri*. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/background.html> [19 Nisan].
- UNEP FI. (2020). *Background*. <https://www.unepfi.org/about/background/> [21 Temmuz].
- UNEP FI. (2020). *Our Members*. <https://www.unepfi.org/members/> [11 Şubat].
- Wach, E. (2013). Learning about Qualitative Document Analysis. *IDS Practise Paper In Brief, 13: 1-10*.
- WCED. (1987). *Ortak Geleceğimiz*. Amerika: Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Yahşi, F. (2014). *Katılım Bankalarında Risk Odaklı İç Denetim ve Bir Model Önerisi*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yunus, M., & Moingeon, B. (2010). Building Social Business Models: Lessons from the Grameen Experience. *Long Range Planning, 43(3)*: 308-325.
- Yurttadur, M., & Yıldız, İ. (2017). *Faizsiz Finans*. İstanbul: Beta Basım.

EK 1

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ

ÖZGEÇMİŞ

Eyyüp Yakup GEDİKLİ

Ümraniye, İstanbul

E-posta:

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı, 2020, İstanbul

Lisans: Beykent Üniversitesi, İngilizce İşletme, 2017, İstanbul (% 100 Burslu)

B. MESLEKİ DENEYİM

Türkiye Finans Katılım Bankası, Veri Analitiği Müdürlüğü, İş Zekası Yetkilisi, 3 Yıl

Türkiye Finans Katılım Bankası, Veri Analitiği Müdürlüğü, Stajyer, 10 Ay.

Yapı Merkezi İnşaat ve Sanayi A.Ş, Muhasebe ve Finans Müdürlüğü, Stajyer, 15 Ay.

C. YABANCI DİL

İngilizce, iyi bir seviyede

Arapça, temel bir seviyede